
ANDERS·IENSSÖN.
FADER VOR.
KBH·
1586.

Kun 9 fuldstændige Ekspl. kendes.

L. N. No. 1146

6 II - 29

8°

Kay Høegs eks.

Fader vor:

Oc den Almindelig Lærdom/ om en Christen Bøn.

Vdi Tolff kaarte Predickener forfattet oc vdlagd/

Aff

Anders Jenssøn Mariager.

Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Laurentz Benedicht.

1586.

Met Kongelige Maiestatis Frihed.

Kay Høegs Samling
1970.

Stormectigste

Høybaarne Første oc Her-
re/ Her Frederich den Anden/ Dan-
marckis/ Norgis/ Vendis oc Gottis Kon-
ning: Hertug i Slesuig/ Holsten / Stor-
marn oc Dytmersken: Greffue i Olden-
borg oc Delmenhorst: Min aller-
Naadigste Herre oc Kon-
ning.

STORmectigste Første / AllerNaa-digste Herre oc Konning: Iblant megen anden forplictig oc tilbørlig Tieniste/ Lydighed oc *Reuerents*, som alle Christelige Vndersaatte er deris rette oc tilbørlig Herskab oc Øffrighed / aff den høyeste Guds Ordning oc Befalning plictige: Er icke det ringiste / huilcket

S. Pouel Apostel faaregiffuer: At mand for alle ting / først / skal giøre Bøn / Formaning / Forbedelse / oc Tacksigelse / for alle Mennisker: for Konger / oc for all Offrighed: at wi kunde leffue / it roligt oc stille Leffnet / i all Gudelighed oc Ærlighed.

1. Tim: 2.

Thi endog den vijse oc naadige Gud / veed vel / alt huad Verdslige Regentere / er nyttigt: oc aff sin Guddommelig Godhed / er villig / dennem det at metdele: Dog vil hand / aff dem oc oss / der om alffuerlig tilbedis / oc trolig paakaldis. Offrigheds Bestilling / haffuer stor Besuæring / Fare oc Vanskelighed met sig: Endog Gud haffuer den

høyelig oc rigelig / met vduortis Maiestat / Myndighed oc Herlighed/ begaffuet: til huilcken Vanskelighed / at vdstaa / oc met glæde at offueruinde / der giøris jo storlig behoff/ Forbøn met oc for dem / til den Almectigste Gud. *Plutarchus* scriffuer: At de Konger aff Persien / actede deris Befalning saa vanskelig/ At huer Morgen betimelig / skulde deris KammerTienere / indgaa i deris Kongelige SoffueKammer/ oc sige: Staar op / Naadige Herre/ oc skøtter det/ som *Mesoromasdes*, det er / den ypperste Gud / haffuer eder befalet. Denne Paamindere/ faareholdis en frommer Første huer Time: Thi altid faarekommer/ atskillige mødsommelige Bestillinger/ Fare oc Vmage/ som hannem paaminder / om hans Regimentis be-

 suær-

ſuærlig Vdretning: Huilcket ved en aluerlig Bøn til Gud alene / kand lideligen formildis oc offuerkommis. Dette Raad haffuer de allerviſeſte oc helligſte Konger / Dauid / Salomon / Joſaphat / Ezechias / oc andre / icke foruden ſtørſte gaffn oc glæde / ſelff brugt i deris Kongelige Regimente. Kong Dauid haffuer ſelff dictet / oc faareſcreffuit ſine Vnderſaatte / en merckelig Bøn / Pſal: 20. at bede for Konger oc all Offrighed / at hand ved ſamme ſine Vnderſaattis Forbøn / maatte føre it fredſommeligt Regimente / met Lycke oc Seyeruinding / imod ſit Rigis Fiender. Oc i en anden Pſalme / lærer hand dem at bede / for ſig / oc ſin elſkelige Søn Salomon / oc ſiger: O Gud / giff Kongen

Pſal: 72.

din

din Dom / oc Kongens Søn din Retfærdighed / at hand kand føre dit Folck til Retfærdighed / Oc redde di-ne ælendige. Kong Darius aff Persien / begærede selff / at de Pre-ster / som vaare forloffuede / at opkom-me til Jerusalem / skulde bede / for Kongens oc hans Børns Liff. Ba-ruch / met de andre Jødiske Fanger / screff aff det Babyloniske Fengsel / til Presterne oc alt Folcket / som vaare i Jerusalem / at de skulde trolige bede / for Nabogodonosors / Kongen aff Babylons Liff / oc for hans Søns Baltazars Liff (endog de vaare W-gudelige) at deris dage kunde være paa Jorden / saa lenge som Himme-lens dage vare. Saa skal HErren (sige de) skicke oss nock / oc gode da-

1. Esdræ Cap: 6.

C.p. 1.

ge / at wi skulle leffue vnder Kongens skugge aff Babylon / oc vnder Baltazars hans Søns skugge: Oc tiene dem lang tid/oc finde Naade for dem. Dette Raad haffde de anammet aff Jeremia Prophete / der saaledis scriffuer Breff til de fangne Jøder / i Babylon / oc raader dem til/ at søge Stadens beste / til huilcken Gud haffde dem ladet bortføre / oc bede gaat for hannem til HERREN: **Thi naar det gaar hannem vel / saa gaar det oc eder vel**/ siger Jeremias Prophete. Den fromme Constantinus / Romerske Keyser / haffuer selff dictet sit Krigsfolck / en Bøn / som de skulde bruge/huer Søndag/ for Keyseren oc hans elskelige Børn. Met disse Exempler/kommer oc denne

Cap:29.

Euse: lib: 4 de vita Constant: cap:20.

ne

ne S. Pouels Formaning offuer-
ens/ at mand skal bede/ for Kon-
ger oc all Øffrighed: Iblant
huilcke vaare mange/ paa den tid/
strenge Tyranner/ haarde oc Blod-
gærige Christi Kirckis Forfølgere/
som Keyser Claudius selff/ oc de
Embitzmend/ der vaare vnder han-
nem/ i det Romerske Regimente/
der S. Pouel screff denne Epistel til
Timotheum/ som vaar Biscop vdi
Epheso.

Offuer alt dette/ haffue wi be-
synderligen at betencke/ den store
Fordeel oc Fruct/ som disse alminde-
lige Bøner for Øffrigheden/ føre
met sig/ aff Guds Naade/ til den
gantske Menighed/ baade Øffrig-
hed oc Vndersaatte.

S. Paulus forfatter det vn-

der disse Tre besynderlige Fructer oc Gaffn / der aff kommer / til Gud / til Offrigheden / oc til Undersaattene / Som er: it roligt oc stille Leffnet / Gudelighed oc ærlighed.

I. At mand beder / trolig / idelig oc villig / for Offrigheden / Det føder aff sig denne Fruct: at wi der ved kunde leffue / it roligt oc stille Leffnet / her paa Jorden. Thi Gud haffuer der til / skicket oc indset Offrigheden / at Fred oc Rolighed / skal ved deris flittige Regimente oc Indseende / bekommis / beholdis / brugis / oc Wfred affskaffis.

It saare ypperligt Liggende Fæ / er denne vduortis Fred oc Rolighed / huilcket ingen kand bedre betencke /

tencke / end de som haffue forsøgt / den store Skade oc Wlempe / som Krig oc Blodstyrtning fører met sig. Der gaar det for sig / som Gud ved Jeremiam Prophete / truer de Cap. 5. wlydige Jsraeliter met: At hand vilde føre it Folck / langueis fra / hid til dem / der skulde fortære deris Høst / oc Brød. De skulle / siger Gud / opæde dine Sønner oc Døt-tre: De skulle opsluge dine Faar oc Oxen: De skulle met Suerd for-dærffue dine faste Stæder / som du forlader dig paa: J skulle tiene frem-mede Guder / i it Land / som icke er eders. Saadanne oc andre Fructer / haffuer Krig oc Feide met sig. Det gaar da alleuegne ilde til / Kirckestienisten forhindris: Kir-ckerne røffuis oc ødeleggis: Dom oc Rættergang forhalis /

op-

opsættis oc foruendis: Kiøbmand-
skab oc Handel fordærffuis: God
Politj affskaffis: alle nyttige Verck-
steder/ ligger øde: Bonden maa
slippe Ploffuen/oc tage Suerdet i
Haanden: Borgere maa offuer-
giffue deris Handel oc Biæring/
maa fra Huss oc hiem/hen vdi Krig:
Der bliffuer da mange Encker oc
Faderløse Børn/ Ja meget wskyl-
digt Blod vdgydis: Korn oc Jor-
dens Grøde hentrædis / oc wnyt-
teligen forspildis. Oc/huo kand op-
regne det altsammen? Alt saadant
faarekommer oc affskaffer Øff-
righeden: Oc flyer det saa/ at wi
haffue Hussfred oc Hiemfred / ere
rolige oc secker paa Stj oc Stræde/
i By oc vden By/til Land oc Vand:
At wi maa tryggeligen omgaas
met voris Naboer / oc Hussfolck:
ere

ere fri fra Sørøffuere / oc andre Skalcke / at huer aff oss / maa beholde sit eget / foruden Skade. For dette gode altsammen / maa wi næst Gud / tacke den Christelig Offrighed / huilcken Gud haffuer sæt / til Heffn offuer Misdedere / oc de Fromme til Loff.

1. Pet. 2.

Skulle wi da icke bede gaat for Offrigheden til Gud?

II. Den anden Velgierning / som kommer aff idelig oc alffuerlig Forbøn til Gud for Offrigheden / siger S. Paulus at være / Gudelighed. Den sande Guds dyrckelse / Guds fryct / oc den rette Guds tieniste / der Offrighedens Embede allermest vedkommer / kand icke foruden Offrighedens tilladelse oc Beskermelse vdrettis oc holdis ved lige:

Huor

Huor til aluerlige Bøner / ere saare nyttige.

Proue.14. Denne Gudelighed / er det reene Guds Ord / Den rette Liffsens Kilde: Aff huilcken wi kunde met glæde / øse Salighedens Vand alene. *Syra: cap. 1. & 41.* Det er / Vijßdommens Roed oc Krone: en ret Guds tieniste / som beskermer oc Retfærdiggiør Hiertet: en Velsignet Paradiß eller Vrtegaard: Huo som holder fast ved hende / den vdhielper hun met ære: O denne Fordeel er stor. Saa ere wi jo plictige / at giøre Bøn til Gud for Øffrigheden / vnder hues Vinge oc beskermelse / Gudelighed: Det er / den sande Religion / oc wforfalsket Guds Tieniste / haffuer sine rolige Øffuelser / til

Guds

Gudsære / oc Menighedens Salighed.

III. S. Paulus siger fremdelis / at **Erlighed** / er ocsaa en aff de Fructer / som Bøn for Øffrigheden fører met sig. Thi ved øffrighedens retfærdige Regimente / holdis Undersaattene i Lydighed: oc tiluennis / Ja tiltuingis / at føre it høuiskt oc ærligt Leffnet / at affstaa aff Synd oc Guds fortørnelse / vden de ville straffis / som tilbørligt er / Oc tuctis til at forsage det vgudelige Væsen / oc den Værdslige lyst / til at skicke sig i sit Leffnet / som det sig bør / imod Gud / Gudelig / imod deris Næste / Retfærdelig / oc imod sig selff / tuctelig oc ædruelig / Som S. Paulus raader / at handle oprictig / oc giøre det skel / som mand vil haffue / At *Tit. 2.*

være

være venlig/ sandru/ alffuerlig/ tro-
fast/ i Ord/ Løffte oc tilsagn: tuctig
i Facter oc Omgengelse: Retfærdig
i Kiøb oc Sal/ foruden Argelist/
Bedregerj/ Fordeel/ icke letfærdig/
wtuctig/ øørckeløss/ Dranckere/ etc.

Saadanne Velgierninger/
Stormectigste oc Aller Naadigste
Herre oc Konning/ haffue wi aff
Gud/ ved Verdslig Offrighed/ som
aff hannem indsæt oc bekrefftet er.
Saadan stor Wlempe faarekom-
mer de met deris viise oc lycksalige
Regimente: Skulde mand da icke
giøre Bøn for dennem til Gud i
Himmelen?

Gud giffue oss alle sin Naade/
at wi maatte henuende Tancken til
oss selff/ oc værdelig offueruehe den
store Lycksalighed/ som Gud aff sin
wsigelige Naade/ i denne onde/ wro-
lige

lige oc ſidſte Verdens tid / oſſ arme Syndere/ved voris Chriſtelige Offrighed / vnderlig oc rundelig / meddeeler / frem for voris omliggende Naboer. Det bør oſſ jo alle / oc huer i ſin ſted / offte / met ſtor Hiertens Forundring / Glæde oc Tacknemmelighed / at betencke / oc der faare at tacke den Almectigſte oc gode Gud / aff gantſke Hierte.

Endog ieg i min ſted / aluerlig oc vnderdannigſt bekiender / Min Forſtand oc Gaffue / ringere at være / end at ieg dette ſkulde kunde værdeligen oc tilbørligen opregne oc fortelle: meget mindre / at findis der faare ſaa tacknemmelig / ſom det mig burde. Dog forhaabis mig til / at ingen from Chriſten / tager mig det i en vrang mening / at ieg obenbarlige vdſiger / det ſom Sand-

hed er / om denne vor Lyckſalighed /
mig ſelff oc andre til Paamindelſe /
om den tilbørlig Tacknemmelig-
hed / ſom wi ere der faare Gud oc
vor Chriſtelige Øffrighed / met all
billighed/plictige.

Ville wi anſee / den hellige Chri-
ſtelige Kircke oc hendis Vilkaar / vn-
der Eders Kongelige Beſkermel-
melſe/Stormectigſte Herre oc Kon-
ning / da haffuer hun neppelige
i all Verden / ſaadan en *Nutrici-
um*, oc Schutzherre / Ja ſaa rolig
Herberrig oc Nødtørfftig Vnder-
holdning / ſom hoſſ Eders Konge-
lige Maieſtat/ paa denne dag. Her
boer iblant oſſ / rigelig / Guds ree-
ne oc wforfalſkede Ord / ſom er
vden Smitte / oc vederqueger Siæ-
len: Som giør de Wforſtandige
Vijſe/oc glæder Hiertet: Som op-
liuſer

liuser Oynene / oc varer euindelige:
som er kosteligere end Guld / oc
sødere end Honnig: at huo det hol-
der / hand skal haffue stor Løn.
Den gantske Kircke Tieniste / met
Lærdom oc Ceremonier / Ordet oc
Sacramenterne / vdi deris rette
brug / effter Christi egen indskickel-
se / vdrettis oc holdis alleuegne en-
drecteligen ved lige / foruden all
Menniskelig forfalskning / lige som
fra Euangelij første fornyelse / i
disse Riger / skeet er. Nyttige Bo-
gelige Konster oc Tungemaal /
øffuis alleuegne / met Kongelige
Priuilegier oc Besoldning / vdi
Scholerne: Vngdommen til en
god optuctelse. Oc sandelig / den
Trøst / huilcken Gud ved Esaiam
Prophete / giffuer sin Elendige
Kircke / der hand siger: Konger-

Esaiæ 49. ne skulle være dine Fosterfædre/ oc deris Dronninger dine Ammer: Befinde alle retsindige Euangelij Tienere / i Kircker oc Scholer / hoss eders Kongelige Maiestat/ met Eders Stormectigheds Høybaarne Førstinde / voris allernaadigste Dronning/ Dronning Sophia/ vdi all Kongelige Naade oc Rundhed/ paa denne dag. Huor om wi alle/ Ja oc Vngdommen selff/ der alleuegne rigelig i Scholerne vnderholdis / aff Eders Kongelige Rundhed / maa met all tilbørlig Tacknemmelighed / bære Vidnisbyrd / til Effterkommerne / saa lenge Verden staar.

Det Verdslige Embede oc Regimente / vdrettis met stor Lycksalighed/

lighed / ved Guds forsiun / oc de
rette Kongelige Dyder / der Gud
E. K. M. rigelig oc høyelig / met
kronet oc beprydet haffuer. Folcket
føris til Retfærdighed / oc de Elen-
dige reddis / som Kong Dauid si- *Psal: 72.*
ger: De onde straffis / de Gode
beskermis: En Christelig *Disciplin*
holdis ved lige / saa meget som den-
ne onde oc ryggeløse Verden / taale
kand. Vndersaattene ere lydige /
foruden Mytterj oc Oprør. Huer
som vil / hand maa oc kand / ved lou-
lige Konster / Haanduerck / oc Mid-
del / søge oc atspørge sin Næring / til
dette Liffs behoff / i Kiøbstæderne oc
paa Landsbyerne / til Land oc
Vand / maa bruge sin Handel oc
Forhuærff / met Fred oc Rolighed /
effter Guds Bud / til Guds ære /
oc sin egen Fordeel. Huer er tryg

 fra

fra Plynderj/ oc Tyranlig Offuerfald: Saa at wi kunde vel (Gud være euig loffuet) huer i sin Stat/ leffue it roligt oc fredsommeligt Leffnet/ i all Gudelighed oc ærlighed. Gud staar selff i Menigheden/ oc er Dommere iblant Guderne/ at den Fattige oc Faderløse skickis Ræt/ oc de Elendige hielpis til rette: HERREN er selff Konge/ der aff glæder sig Jorderig.

Psal: 82. & 97.

Her hører oc hen/ at betencke/ denne ynskelige oc glædelige Fred/ Timelig oc Aandelig/ som Gud haffuer oss saa naadelig/ ved Offrigheden metdelet. Guds enists Søn/ som er den rette Fredsens Første/ Giffue oss/ at denne Fred maatte bliffue bestandig: Oc at wi

vi maatte den retteligen bruge. Oc affuent naadelig / for dit heilige Naffns æris ſkyld / alle vrolige Fredehadere / Som ere Doegs oc Achitophels Stalbrødre / der oſſ denne din Guddommelig Velgierning/ misunde: Oc giff din arme Chriſtenhed / beſtandig Rolighed i diſſe Lande.

Saa maa det da / vel ſigis til vort Fæderne Rige / paa denne dag / ſom Kong Dauid i ſin tid ſagde til Jeruſalem oc Jødeland. O Danmarck / kant du ſkønne paa / da tack oc loff HERREN. Hand giør **dine Portis ſtenger faſte** / oc velſigner dine Børn der vdi: Hand ſkicker dine Landmercke Fred / oc mætter dig met den beſte Huede: Hand ſender ſin Tale paa Jorden / Hans Ord løber ſnar-

Pſal. 147.

lige: Hand viser Jacob sit Ord / Jsrael/ det er/ Den Christelige Kircke/ sin Skick oc Ræt. Saa giør hand icke imod huer omliggendis Nation: Hand lader dem ey vide sin Ræt.

Disse Dyrebare Velgierninger/ Aller Naadigste Herre oc Konning / maa wi alle vden Skrymteri bekiende/ icke at komme aff slumpelycke/ icke at haffue sin Aarsage aff den wstadige Lycke / icke at arffuis aff Forældre / icke at tilkiøbis for Guld oc Pendinge/ Ja icke end heller at haffue sin Vdsprung aff Menniskelig Vijssdom / Formue oc Styrcke: Men at være den høyeste Guds Gaffuer oc Velgierninger / huilcke hand oss aff sin wsigelige godhed/ ved Eders Kongelige Naade/

de/som it vduald oc nyttigt Redskab/ tilføyer oc metdeler.

Oc effterdi Eders Kongelige Maiest: lader sig her vdi høyloffligen bruge: Da haffuer oc den gode Gud / naadelige igengiffuet E. K. M. denne fredsommelig Fordeel: At E. K. M. haffuer met sin Kongelig Autoritet / Vijßdom/ Mildhed / oc Retfærdighed/ giort sig alle slags Folck oc Stater / i disse Riger / saa inderligen tilneyet/oc anhengig / at E. K. M. maatte tryggelige / foruden all skade / betro sig/ huer aff disse Landis Induaanere / i største Fare / om det behoff giordis.

All denne Lycksalighed / all denne rolige Tryghed / oc trygge Rolighed/ all denne Vndersaattenis tilbørlig Huldskab / Lydighed / Kier-

lighed/ i E. K. M. høylofflige Regimente/ ere de idelige oc Almindelige Bøners Fructer/ som skeer daglig met største Aluerlighed / til Gud i Himmelen / baade aff E. K. M. selff / saa oc aff Eders Kongelig Naadis Vndersaatte.

Efftersi da / wi haffue disse oc andre saadanne store oc merckelige Velgierninger / aff de Almindelige Bøner / som skeer til Gud / for Verdslig Øffrighed: Da maa de jo være meget wtacknemmelige / oc (vden de ville bedre sig) timelig oc euig Straffe værd / som her vdi ere forsømmelige / oc genstridige. Thi huo som foracter Øffrigheden/hand giør Gud selff det.

Der faare/er det vort Embede/ som Gud oc Øffrigheden / haffuer betroet Kirckettienisten: at wi ideligen

gen oc met all flid / huer i sin sted / icke alene selff bede / som oss allerførst mact paaligger: Men oc met Formaning aff Guds ord / at opuecke den forsømmelige Almue / effter S. Pauli Raad / til aluerlig Bøn / for den Christelig Offrighed / oc for sig selff / til Gud i Himmelen.

Aff denne Aarsage / haffuer oc ieg / i mit Embede / paa det allerflittigste / aff den ringe Naade oc Gaffue / som Gud mig giffuit haffuer / vdlagdt for mine Tilhørere / i den Christen Samfund her vdi Kiøbenhaffn / den Lærdom / Om en Christen Bøn: Oc forklaret HErrens Bøn / Eller Fader vor: Huilcken Christus haffuer selff kortelig oc

merckelig affscreffuit/ i det Siette Capitel / i Matthei Euangelio: Huilcket Euangelium Matthæi/ Jeg (effter mine kiere Metbrødris Raad) naar Vge Predicken mig tilkommer/ predicker oc vdlegger.

HErrens Bøn / forstaais dog icke saa lættelige/ som den læsis idelig/ oc aff mange/ vbefindelig: met Tungen oc icke aff Hiertet. Derfaare / vilde ieg oc i min sted / legge vind paa / at den maatte aff den simpel Almue forstaais / oc bedis rettelig / foruden Guds bespottelse.

Dem alene til Vilie oc Vnderuissning/ som i saa maade ere vforstandige/ haffuer gode Venner beuilget/ oc for gaat anseet / at disse korte Predickener / om HERrens Bøn/ som ieg haffuer tilsam-

ſammen ſcreffuit aff vel Lærde
Mends Bøger / maatte ved Pren-
ten publiceris / oc den menige Mand
metdelis. Endog ieg maa aluerlig
bekiende / min Forſtand / ringere at
være / end at ieg ſkulde kunde ſcriffue
noget / der nyttelig kunde læſis aff
den menige Mand: Men heller be-
de Gud om Naade / at ieg maatte
flittelige læſe oc ſtudere / det ſom aff
andre giort oc vdganget er: Oc det
henuende til den Chriſtne Kirckis
gaffn oc brug / i mit Embede. Saa
haffuer ieg dog / i JEſu Chriſti
Naffn / vidt deris Begæring / oc at-
lyd deris Raad / ſom mig burde:
Der meente / at denne lille Bog /
ſkulde ingen komme til ſkade: Men
end nogle / aff de vforſtandige (for
huis ſkyld det oc alene giort er) til
Gaffn oc Vnderuiſning. Det
maat-

maatte oc / næst Guds hielp / foraarsage nogle iblant dem / som Gud met høyere Lærdom oc Forstand / begaffuet haffuer / denne Materi at *Reuidere*, oc fuldkommeligere lade vdgaa.

Saa haffuer ieg oc / Stormectigste oc Aller Naadigste Herre oc Konning / met største Blufærdighed (det Gud veed) dog effter gode Venners Raad / fordristet mig til / Eders Kongelige Stormectighed / denne ringe Vdscrifft / **Om HErrens Bøn** / vnderdanigst / at *dedicere* oc tilscriffue.

Jeg forhaabis vissselige / at den gode oc Almectige Gud / vil mig io denne Velgierning beuise: At denne min gode vilie / til at giøre det E. K. M. kunde være til ære / maatte aff Eders Kongelig met-

fødde Godhed oc Naade / for gaat anſees: Oc dette mit ringe Arbeide / maatte aff andre / vnder Eders Kongelig *Autoritet*, læſis / i ſaa god en mening / ſom det aff mig / E. K. M. ſwuærdigſte / dog tro Vnderdan / *colligerit* oc beſcreffuit er.

Den gode Gud / ſom er rig i Naade / oc mectig til at beſkerme alle ſine: Hand beuare Naadelig / E. K. M. vnder ſine Vingers ſkugge / vdi it languarendis oc lyckſaligt Regimente / met E. K. M. Høybaarne Førſtinde / vor Allernaadigſte Dronning / Dronning Sophia / oc E. N. beggis Elſkelige Børn / at de maa voxe met JEſu CHriſto / vor kiere Broder / i Alder / Vijſdom oc Naade / hoſſ Gud oc Menniſken / til Guds allerhelligſte Naffns ære / E. K. M.

til

til Glæde / den fattige Christelige Kircke / oc gantske Danmarckis Rige / met alle omliggendis Lande / til Trøst / Glæde / Lycke oc Velfart / Amen. Screffuit i Kiøbenhaffn / *Anno* 1580. den 18. *Februarij*, som kaldis *dies Concordiæ*: paa huilcken dag / *Anno* 1546. den salige Guds Mand / oc Redskab til Euangelij forfremmelse / i denne sidste tid / D. Morten Luther / er hensoffuet i HERREN.

E: K: M:

vnderdanigste

Anders Jenssøn.

Mariager.

HERRENS
Bøn.
Er bescreffuen aff Mattheo Euangelista i det Siette/ Oc Luca i det Elleffte Capit: Oc liuder saaledis:

VOr Fader i Himmelen. Helligt vorde dit Naffn. Tilkomme dit Rige. Vorde din Vilie/ paa Jorden som i Himmelen. Giff oss i dag vort daglige Brød. Oc forlad oss vor Skyld/ som wi forlade vore Skyldener. Oc leed oss icke i Fristelse. Men frels oss fra Ont. Thi Rigit er dit/ oc Krafft/ oc Herlighed/ i Euighed/ Amen.

Om en Christen Bøn / vdi almindelighed.

Den Første Predicken.

Texten / Matthei. VI.

NAar du giør din Bøn / skalt du icke være som Øyenskalcke / som gierne staa oc Bede i Scholer / oc paa Hiørner / oc paa Gader / at de kunde sees aff Folcket. Sandelig siger ieg eder / de haffue deris Løn borte. Men naar du Beder / da gack ind i dit Kammer / oc lyck Dørren til / oc Bed til din Fader i løndom / oc din

Fa-

Fader / som seer i løndom/ skal betale dig det obenbare. Oc naar i Bede / da skulle i icke bruge mange Ord/ som Hedninge : Thi de meene/ at de bliffue Bønhørde / naar de bruge mange Ord/ Derfor skulle i icke giøre eder lige ved dem : Eders Fader veed / huad i haffue behoff / før end i Bede hannem.

DEN Christelige Kircke/ som er/ Hellige Menniskers Samfund/ haffuer Thu besynderlige Øffuelser/ i den sande Religion oc Gudstieniste/ som er: Guds Ords Predicken/ met Sacramenternis rette brug: Oc en aluerlig Bøn til Gud: i huilcke/ de sande Guds dyrckere/ baade Lærefædre oc Tilhørere/ haffue sig altid/ aff Begyndelsen/ øffuit oc *exercerit*: Som den rette Kircke Krønicke/ den hellige Scrifft/ beuiser.

Saa haffuer oc Jesus Christus/ vor eniste Læremestere oc Frelsere/ selff/ begge Stycker/ som er/ Guds Ord/ oc en Christen Bøn/ flittelig/ i sit Predicke Embede/ her paa Jorden/ sine Disciple/ angiffuet/ oc aluerlige faareholdet. Huilcket hans gantske Leffnets Historie/ aff de hellige Euangelister/ bescreffuen/ tilkiende giffuer. Oc allermest/ den skøne Bierge Predicken/ som hand giorde strax effter sin Daab: Oc er bescreffuen/ i Matthei Euangelio/ Cap: *V. VI. VII.* Vdi huilcken/ hand icke aleniste/ i en kort Summa/ forfat-

forfatter / noget nær / vor gantske Christelige Religions Lærdom: Men forhandler ocsaa / Om Bøn oc Paakaldelse til Gud: Som er den synderligste Offuelse / huor i / en Christen / der vil vdi hans Velgierninger være delactig / sig altig øffue oc beflitte skal.

Saa er det der faare tilbørligt / at wi / som paa denne Dag / oss aff det Christelige Naffn berømmer / skal oss vdi disse Thu Stycker / aluerlig øffue oc forbedre. Oc icke aleniste tiene Gud / met Predicken oc Guds Ord at høre / lære / betencke / beuare / oc vdrette: Men oc / met voris Christelige Bøner til Gud / beuise oss at være sande Guds dyrckere.

Aff denne Aarsage / haffuer ieg faaretaget / denne skøne Jesu Christi *Tractat* oc Vnderuissning / aff det siette Capittel / vdi Matthei Euangelio / **Om en Christen Bøn** / at vdlegge oc forklare / i nogle Predickener / til Guds ære / oc den Christen Menigheds Vnderuissning / aff den Naade oc Gaffue / som Gud vil forlene. At wi saa / met det hellige Euangelio / huilcket

wi haffue (Gud være euig loffuet) purt oc wforfalsket / maatte oc lære / idelig oc rettelig at Bede / effter den Maade / som Christus selff faaregiffuet / oc lært haffuer: Foruden huilcken Øffuelse / Euangelij Predicken / siunis aldelis forgæffuis oc wnyttig.

Men før end Christus / faarescriffuer denne *Formulam*, som wi kalde **HERrens Bøn** / Da purgerer hand oc lediggiør Bønen / fra Thu Laster / met huilcke hun vaar hoss Phariseerne besmittet / saa vel som end nu hoss mange paa denne dag: Som er Øyenskalckerj oc Mundklammer. Oc straffer Phariseernis æregærige Facter oc Sæder / som de brugte / naar de giorde deris Bøn.

Oc efftersdi der er ingen Øffuelse nyttigere / oc dog ingen Gierning vanskeligere / end rettelig at Bede: Da vil ieg nu / i disse Thu Predickener / som en Indgang til HErrens Bøns forklaring / *Repetere*, den gode / gamle / oc almindelige voris Catechisimi Lærdom / Om en Christen Bøn.

Jeg

Jeg vil nu icke tale om de Aarsager / som oss skulle beuege til at Bede: Icke hel-
ler / vdi hues Naffn wi skulle Bede: Eller / Huor om wi skulle Bede: Men kortelig oc enfoldelig / fremsætte oc forhandle disse Sex Spørssmaal / Om en Christen Bøn.

I. Huad er det at Bede? Oc huorfaare haffuer mand Ord behoff i Bønen?

II. Huem skulle wi anraabe oc tilbede?

III. Huo kand rettelig Bede?

IIII. Er Bønen bunden / til nogen visse Tid / eller Sted / eller Ceremonier?

V. Huem skal mand Bede for?

VI. Monne oc Gud ansee oc acte voris Bøner?

Gud giffue oss Naade til/ at wi maat-te her aff lære/ rettelig at tilbede Faderen/ i Aanden oc Sandhed/ at bliffue sande Tilbedere. O Jesu Christe/ voris eniste Meglere oc Talsmand til Gud Fader/ forhuærffue du/ oc beskaffe oss/ Naadens oc Bønens Aand/ at wi maa vide/ huad wi Bede/ Amen.

Bernard: Oratio est deuota cordis intentio in Deum pro malis amouendis & bonis adipiscendis.

I.

Om det Første.

Huad er det at Bede?

AT Bede/ Er at haffue Samtale met Gud/ at opløffte Hierte oc Mund til hannem/ oc aff hannem alene begære/ i JEsu CHristi/ vor eniste Megleris Naffn oc Tillid/ alt det Gode/ Aandelig/ Legemlig oc Euig/ som wi oc andre haffue behoff: Oc affbede alt det skadeligt kand være: Oc tacke hannem for anammede Velgierninger.

Cyprian: Aliud cogitans inter orandū quomodo te audiri à Deo postulas, cum te ipse non audias?

Denne Øffuelse haffuer mange smucke Naffne oc Titeler/ i den hellige Scrifft/ oc Gudfryctige Lærefædris Bøger.

Dauid Psal: 141. kalder Bønen/ *Incensum*, oc ligner hende ved Røg Offer: huor

huor met hand tiente Gud. Thi der hand vaar langt fra Guds Tabernackel / i huilcket mand skulde Offre / da vederlagde hand Offeret / met sine aluerlige Bøner til Gud.

Salomon kalder HErrens Naffn / it *Prouer. 18.* fast Slaat eller Taarn / til huilcket den Retfærdige løber / ved en aluerlig oc Christen Bøn alene / oc bliffuer beskermet. J samme Capittel kaldis Bønen / *Sermo pauperum supplex*: At den Fattige taler ved Bønen / lige som ved en Supplicatz til Gud.

Vdi Visſheds Bog / kaldis Mosis *Cap: 18.* Guds Mands Bøn / *Scutum seruitutis suæ*, sit Embedis Vaaben / met huilcket hand imod stod Guds Vrede / oc giorde en ende paa Jsraeliternis Jammer. Saadant it Skiold er Bønen.

Vdi Ezechielis Prophetie / klager *Cap: 22.* Gud / at ingen giorde sig til en Mur / at staa for Landet imod Guds Vrede / det er / ingen giorde Bøn for Folcket / til Gud. Saadan en Mur er Bønen.

Syrach ligner Bønen / ved en Le- *Cap: 35.* gat eller Bud / som trenger sig igennem Skyerne / oc lader icke aff / før hun kom-

mer frem/ fører voris Erende oc Sag for Gud: Oc hun stillis icke / før den Høyeste seer der til. Dauid siger oc/ at Bønen gaar ind for Gud/ oc Gud bøyer sine Orne til hende.

Psal: 88.

Augustinus siger / at den Retfærdigis Bøn/ er Himmerigis Nøgel / Bønen opstiger/ oc Guds hielp stiger ned til oss igen: Endog Himmelen er høy/oc Jorden laug/ dog hører Gud Menniskens Tunge/naar Samuittigheden er reen. En anden sted siger hand smuct: *Oratio est oranti subsidium, Deo sacrificium, Diabolo flagellum:* Det er / Bønen er den / som Beder / en Hielp / er Gud it Offer / oc Dieffuelen en Plage.

Sermo: 226. de Tempore.

Chrysostomus ligner Bønen/ved Guds Stads Volde oc Mure / foruden huilcke hun kand lættelig komme i sine Fienders Hender oc Vold. Oc en anden sted siger hand: *Oratio iugis, infirmitatis hostis:* Det er / en idelig Bøn / er en Aarsage til vor Fiendis Amectighed.

Gregorius Nissenus, som vaar *Basilij Magni* Broder / kalder Bønen it Baand/ ved huilcket wi tilbindis Gud / oc siger:

Sermo: De orat:

A Deo

A Deo recedit, qui per orationem, se ei non coniungit: Det er/ den som icke idelig Beder/ fraskiller sig fra Gud.

Gregorius Nazianzenus, giør Bønen til en Trappe/ paa huilcken wi opstige til Gud.

In Psal 68. *Hilarius* siger/ at Christelige Bøner ere de Vaaben/ met hues Lind oc Bulder/ wi skulle storme imod Dieffuelen.

Leuit: Cap. 2. *Hesichius* ligner Bønen ved Røgelse/ huilcket er velluctendis/ oc læger Oynens oc Hiernens induortis Breck: Saa læger Bønen/ Siælens *passiones.* Hun opliuser Fornufftens Oyne/ oc lucter vel for Gud.

Ephrem, cuius meminit Theodoretus, lib: 2. cap. 30. En anden aff de gamle Lærefædre/ ligner Bønen ved en Staalbue/ met huilcken mand holder sine Aandelige Fiender fra sig.

Huor til haffue wi Ord behoff i Bønen?

Augustin: Exempl: CHristus lærer oss i disse Ord/hoss Mattheum/ at Bønen kand skee/ enten aff Hiertet aleniste/ eller samptlig/ met Hierte oc

oc Mund / i det hand straffer den Phari-saiske *Battologi*, oc Mundklammer / som skeer met Ord alenisste / foruden Hiertens røreise / effter den Phariseers Exempel / om huilcken scriffuis / Lucæ Cap: 18. Det skeer vel ocsaa offte / at Guds Børn offuerilis oc *obrueris*, aff hastige onde Tiender / aff hastig Siugdom oc Skrøbelighed / eller anden wforuentet Aarsag / at de icke kunde komme til Ords / oc dog beder i Hiertet / huis Hiertens Bøner / Gud icke forsager. Som wi læser / at Moses / der hand vaar sted i Banghed / hoss det røde Haff / raabte met Hiertet til Gud / oc bleff Bønhørt. Dette Mosis Exempel / skal wi icke van-bruge / oc tencke: Det er nock at Bede met Hiertet: Men wi skulle ocsaa (naar wi kunde) bruge Munden / oc met lydelig Stemme oc Ord / paakalde Gud.

121. Aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus.

Cyprian: ora prece occulta, sed fide manifesta.

Exod: 14.

Det kand i saa maade beuisis: 1. For-di Gud haffuer icke alenisste lært oss / huad wi skulle tencke / naar wi ville Bede: Men ocsaa / huad wi skulle sige / oc huad Ord wi skulle bruge: Naar i Bede / da siger: **Fader vor / etc.** Dauid siger: Det er mig kiert /

Luce 11.

kiert / at HERREN hører min Røst / oc Formanelse. *Psal. 116.*

2. Wi haffue ocsaa *Exempla*, i den hellige Scrifft / huilcke wi bør at effterfølge / at Guds Børn haffue Bedet met Hierte oc Mund. J den mening / er Dauids Psalmer / Mosis / Danielis oc andre Helligens Bøner anscreffuen. Ja / Christus haffuer selff Bedet met Hierte oc Mund / i Naderen / oc i Vingaarden / Ja / haffuer oc tho gange paa Kaarsset / met høy Røst raabt oc Bedet. Huorfaare wi skulle oc icke kedis ved / eller skamme oss / at oplade Munden / vdi almindelig Bøner / Psalmer oc Letanier. *Iohan: 17.*

3. Denne Offuelse haffuer oc atskillig Fruct oc Gaffn met sig. Thi naar mand Beder met Hierte oc Mund tilsammen / da opueckis Hiertens Gudelig *affect*, aff Mundens tale. Dernæst / tilbindis Tanckerne til visse Ting / om huilcke wi Bede. Ja / wi ærer da Gud / icke alenniste met Hiertet / Men ocsaa met Tungen. Fremdelis / Saa metdelis Tungen / Hiertens vellyst vdi Gud. Saa er oc denne Mundelig Bøn / en obenbare Bekiendelse / paa (1. 2. 3. 4. 5.)

Troen /

Troen / som er ellers forborget i Hiertet/ for Dieffuelen / oc den vgudelige Verden/ i Forfølgelse. Daniel pleyede at Bede løn-

Cap. 6. lig oc hemmelig / Men imod Kong Darij forbud/ oplod hand sine Vinduer / oc giorde sin Bøn met høy Røst / at hand vilde saa beuise/ sig ingen Affguds dyrckere at

6. være. Wi giffue oc andre it gaat Exempel / naar wi ere idelige i Bøn oc Paakaldelse til Gud / met Hierte oc Mund.

7. End / kommer wi ocsaa Gud til ords / vdi denne Mundelig Bøn: Thi naar du læser

Augustin: in Psal. 85. eller hører Guds Ord / da snacker Gud met dig / Men naar du Beder / da taler du met Gud.

4. Wi haffue oc mange Guds Foriættelser / at saadanne Bøner / som skeer aff Hierte oc Mund/ skal Bønhøris.

5. Gud pleyer ocsaa at straffe dem / som forsømmer / eller holder sig for gode til / at Bede / met brad Død / at de bliffuer hastelig Maaleløß: Oc i andre maade plagis. Pharao vilde icke raabe til Gud / der hand kunde: Siden i det røde Haff / der hand (maa vel skee) vilde / da kunde hand icke. Saadanne Exempler findis daglig.

Om

Om det Andet.

Huem skal ieg tilbede?

DEtte Spørsmaal er nyttigt. Thi huo der icke veed / huem hand skal paakalde / hand Beder forgeffuis / oc hans Bøn bliffuer til Synd / som Da- uid siger: Ja / hand Beder / oc faar icke / Fordi hand Beder ilde. Derfaare skulle wi vide / at wi ingen maa tilbede / vden Gud aleniste / som er / **Fader / oc Søn / oc hellig Aand.** Fordi / wi haffue der paa / aleniste Befalning / i det Andet Guds Bud / oc anden steds i den hellige Scriffe. Wi haffue oc der om / Guds Foriættelser: Oc Exempla / om Bønhøring / naar wi paakalde Gud aleniste. Dauid siger paa Guds vegne i Psalmen: Kald paa **Mig** i din Nød. Item / HERREN er nær hoss alle dem som paakalde **Hannem** al- uerlig.

Psal: 109. *Iacob: 4.* *Psal: 50. & 145.*

Dette skulle wi vel mercke / imod alle dem som paakalde noget Creatur / oc beui- ser det Skaberens ære. Merck vel disse eff-

ter-

terfølgendis *Argumenta*, imod Helgens oc Creaturens paakaldelse.

j. Wi haffue ingen Guds befalning/ om Helgens/ eller Creaturens paakaldelse.

ij. Wi haffue ingen Guds Foriættelse/ at skulle Bønhøris / naar wi paakalde Creaturene.

iij. Wi haffue ingen lofflige *Exempla*, om Helgens eller Creaturens paakaldelse/ Men mange / som ere der imod. J S. Hansis Obenbarelse læser wi / at Engelen vil icke end tilbedis aff Johanne: Men siger: Giør det icke / Thi ieg er din Medtienere. Vdi Apostlernis Gierninger / vilde *Iouis* Prester / offre Paulo oc Barnabæ/ Men Apostlene vilde icke tilstede det: De sagde: Wi ere ocsaa dødelige Mennisker/ som i / oc predicke eder Euangelium / at i skulle omuende eder fra disse Falske / til den leffuendis Gud.

Cap. 22.

Cap. 14.

iiij. Wi haffue obenbare Forbud / mod Creaturenis paakaldelse / i den hellige Scrifft. J femte Mosis Bog/ Cap: 6. sigis: Du skalt tilbede Gud din HERRE/ oc tiene hannem alene.

v. An=

v. Anseer wi Helgenis vilkaar/ da haff-
ue wi det samme beuist. Helgen ere icke
Almectige/ saa de kunde giffue oss/ huad wi
behøffuer / de haffue selff / met oss / Guds
hielp behoff. Esaiæ Cap: 64. scriffuis:
Abraham veed intet aff oss / oc Israel kien-
der oss icke. Men du HERRE est vor Fa-
der oc vor Frelsere. Helgen ere icke alleueg-
ne tilstede / Men Gud alene: Oc bør der-
faare alene at tilbedis. Helgen kunde skuffis
aff Oyenskalcke oc MundChristne: Men
Gud kand icke bedragis / Thi hand seer al-
le Hierterne. Derfaare skal icke de / men
hand paakaldis.

vj. Helgens oc Creaturenis paakaldel-
se / er imod vor gantske *Catechismi* Lær-
dom. Vdi HERrens Low findis de icke/
at wi skulle Elske dem offuer alting. De
staar icke i vor Apostoliske Tro / at wi skul-
le tro paa dem. Wi maa ingen paakalde/
vden den wi oc maa Tro paa: Thi huor- *Rom*: 10.
ledis skulle wi kalde paa den / som wi icke
troer paa? Nu maa wi icke tro paa Hel-
gen/ Men paa Gud Fader / oc Søn / oc
hellig Aand aleniste: Derfaare maa wi icke
heller paakalde dennem. Vdi HERrens

 Bøn/

Bøn/ findis de icke/ at wi skulle paakalde dem. Wi døbis icke heller i deris Naffn: Icke findis de heller i Christi Naderis Sacramentis indskickelse. Huor vdaff wi kunde vide/ at de skal icke tilbedis. *Augustinus* argumenterer saaledis imod de Affdødis paakaldelse: De Affdøde haffuer enten leffuet Gudelig/ oc skicket sig vel i Verden: Eller oc ilde: Haffuer de fryctet Gud/ da er deris største Begæring/ at all ære/ Dyrckelse/ oc Tieniste/ kand hannem alene tilleggis/ som de selff haffue dyrcket i Verden/ det er/ Gud/ oc icke sig. De Vgudelige bør mand jo icke at paakalde. Derfaare skal de Affdøde ingenlunde tilbedis.

vij. Wi haffuer oc en Meglere aleniste/ imellem Gud oc Menniskken/ som er det Menniske Jesus Christus: Huilcken wi skulle alene bruge/ at være voris Talsmand til Gud Fader: Oc icke affdøde Helgen.

Om

3.
Om det Tredie.
Huo kand rettelige bede?

ENdog det er huert Menniske frije for / at bede naar hand vil: Dog huer den som vil saa bede / at hand kand Bønhøris / skal legge vind paa / at fly disse besynderlige onde Vilkaar.

I. Tyrannj oc Grumhed / imod sin fattige Næste. Esaiæ Cap: 1. siger Gud: Om i end vdbreder eders Hender / da skiuler ieg dog mine Øyne for eder: Oc om i end *multiplicerer* eders Bøner / oc meget bede / hører ieg eder dog icke / Thi eders Hender ere fulde met Blod. Toer / renser eder / tager bort eders onde Væsen fra mine Øyne. O Gud giffue / at huer vilde dette betencke / som tilbeder Gud / paa denne dag.

II. Vbarmhiertighed mod sin Næste / forhindrer ocsaa Bønen til Gud. Salomon siger: At huo som stopper sine Ørne til / for den Fattigis Raab / hand skal oc raabe / oc icke Bønhøris. Jacobus Apostel siger:

Prouerb: 20. Cap. 2.

siger: Der skal gaa en vbarmhiertig Dom offuer dem / som icke giorde Barmhiertighed. Det forsøger nu den Rige Fraadsere vdi Helffuede. Vdi Cornelij Hestorie / i Apostlernis Gierninger / siger Engelen: Cornelj / din Bøn oc Almisse er kommen op i Hukommelse for Gud.

Cap: 10.

Cyprian: Oratio non sit sterilis & nuda.

III. Had oc Affuind skal mand oc afflegge / huo der vil rettelig Bede. Thi wi skulle jo være forligt met voris Næste / om wi ellers ville Bønhøris. Christus siger: Naar i staa oc bede / da forlader / der som i haffue noget imod nogen / Paa det at Eders Fader i Himmelen / skal oc forlade Eder eders Brøst. De affuindsiuge Mennisker / huad heller de bede eller icke / da Synder de. Forsømmer de at bede / da er det strax imod det Andet Guds Bud: Bede de oc / aff it affuindfuld Hierte: Da ynsker de Guds Vrede offuer sig selff. Derfaare / ville wi icke for nogen anden Aarsage skyld / affstaa aff Had oc Affuind / da lader oss giøret / Paa det Bønen icke skal forhindris.

Marc: 11.

Cyprian: Dum oramus claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat.

IIII. Hoffmodighed oc Eregærighed / vanskaber oc Bønen. Thi Gud anseer it anger-

Augustin: Licet sis

angerfuld oc ydmygt Hierte aleniſte / oc imodſtaar de Hoffmodige. Oc der faare / naar de gamle vilde aluerlige bede / haffuer de icke aleniſte faſtet / Men ocſaa / til dis ſtørre ydmygheds tegn / offuerſtrød ſig met Aſke / oc beklæd ſig vdi Secke: Som Achab / Ezechias / Joſias / Judith / oc de Niniuiter / giorde. Denne ydmyghed teckis Gud / naar hun er icke aff ſkrymterj.

ditißimus, tamen ſicut pauper ora.

1. Reg. 2.
2. Reg. 19. & 22.
Judith: 9.

V. Vantro forhindrer ocſaa Bønen. Derfaare ſiger Chriſtus: Alt huad i Bede vdi Eders Bøn / **troer** ekon / at i ſkulle faa det / oc det ſkal eder vederfaris. S. Jacob Cap: 1. ſiger: Mand ſkal Bede i Troen / oc icke tuile: Thi den ſom tuil / hand er lige ſom Haffſens Bølger / ſom røris oc driffuis bort aff Veiret: *Hieronymus* ſiger: *Non orarem ſi non crederem:* Der ſom ieg icke trode / da vilde ieg icke bede.

Marc: 11.

VI. Forſømmelſe / Ladhed oc Affladelſe vdi Bønen er ocſaa ſkadelig. Wi ſkulle icke ſtrax lade falde / eller affſtaa (ſom mange giøre) om Gud forhaler ſin Hielp / oc wi icke end bliffuer ſaa haſtelig Bønhørt. Chriſtus lærer oſſ det / i den Para-

Lucæ. 18.

hel/ om den wretfærdige Dommere oc fattige Encke/ at wi skal bede vden affladelse/ indtil wi bliffue Bønhørde.

VII. Daglig Druckenskab oc Fraadserj/ fordærffuer ocsaa Bønen: Thi Drancker kunde icke sandse at Bede/ vden det som ont er: Ja/ de ere wduelige til alle gode ting.

Disse oc andre saadanne Laster/ skal mand affstaa/ huo som ellers vil Christelig bede. O huor faa bliffue de da/ som bede rettelig? Huer Christen betencke sig aluerlig: Oc haffuer du hafft til denne dag/ nogen ond Lyde/ aff disse som opregnet er: Da giør Penitentze vdi tide/ for JEsu CHristi skyld/ om du vilt Bønhøris/ naar dig trenger/ oc du raaber til Gud.

O Gud/ vær oss alle naadig/ for din kiere Søns skyld/ oc giff oss/ at wi maatte bliffue sande Tilbedere/ AMEN.

Den

4.
Om det Fierde.

Er en Christen Bøn/ bunden til nogen vis Tid?
Naar skulle wi synderlige bede?

DEt er vist/ at de Gamle haffde visse *Horas* oc Tider/ i huilcke de komme tilsammen at Bede. Men dette skal wi vide/ at en Christen Bøn/ er icke nogen vis Tid tilbunden: Det er oss friit for at bede/naar Nød oc Trang tilsiger: Gud maa altid paakaldis/ oc haffuer loffuet Bønhøring. Dauid siger i Psalmen: O HERRE/ vilde du Aarlig høre min Røst. Oc en anden sted: Jeg raaber til Gud/ om Dagen/ oc tier icke heller om Natten. Item/ HERRE/ Jeg tencker om Natten paa dit Naffn.

Psal. 5. *Psal. 22.* *Psal. 119.*

Jøderne komme tilsammen visse Tider/ oc giøre oc opregne deris almindelige

Bøner. Huer dag / Morgen oc Afften / Offrede de / oc bade: Til en Betenckelse / paa den idelige Dyrckelse / som wi ere Gud plictige. De tackede da Gud / for den fremfaren Nattis beuaring / oc bad om en lycksalig Dag. J lige maade / er det hoss oss i denne By / saa vel som offuer dette gantske Rige / Christelige oc viselige berammet / met den daglige Morgen Predicken her skeer / at wi alle skulde begynde voris dags Gierning oc Arbeyde / aff Guds fryct oc Bønen. End paa Sabbatherne / tackede Jøderne Gud / synderlige for Skabningens velgierning / oc bad om Creaturenis Beskermelse oc Ophold / som ere skabte. Det skulde wi vel ocsaa giøre huer Søndag / naar wi kommer tilsammen i den Christne Kircke. Jn *Neomenijs*, det er / i Ny Maanets høytid / som Jøderne holt / naar Nyet tendedis / komme de sammen / oc tackede Gud for sit Faderlige forsiun / oc de Himmelske Creaturis / Sol oc Maanes / lob oc vdretning: Oc bade Gud fremdelis / om deris rette brug oc beuaring. O det skulde wi oc giøre / Men see / huor forsømmelige wi ere? Huo tencker der paa? Jeg vil nu intet ta-

le /

le / om de *Exercitÿs* oc Offuelser / som Jøderne haffde i de tre store Aarlige Høytider / met Bøn oc Tacksigelse / for store oc synderlige Velgierninger: Huilcket wi oc burde at efterfølge. Her foruden / vaar det Jøderne friit for / at bede / naar de vilde: Saa er det oc oss Christne. Lige som wi maa / foruden Synd / æde til Nødtørfftighed / naar oss lyster / oc dricke naar wi tørster / oc siunge naar wi ere glade / oc græde naar wi ere sorgefuld: Saa maa wi oc altid bede / naar Nød oc Trang tilsiger: Kaarsset skal best lære dig / naar det er ret tid at bede. Oc efterdi wi ere aldrig Kaarsset foruden / Men haffuer altid it surt Eble at bide paa / da skal wi oc stedse oc idelige bede. Det er Christi mening hoss Lucam Euangelist / der hand siger / at mand skal altid Bede / oc icke afflade. *Psalliani* oc *Euchytæ* vdlegger det / at mand skulde intet andet giøre end bede: Men den rette mening er / at i voris store Nød / skulle wi ingelunde bliffue trætte / eller afflade met Bønen / om Gud end forhaler sin Hielp: Men henge hart ved / oc Bede vden affladelse / indtil wi endelige Bønhøris.

Cap: 18.

Actor: 12. Saa læser wi / at Menigheden bad / vden affladelse / for den fengsled Peder / til Gud.
2. *Tim*: 1. Oc Paulus siger / at hand tencker paa Timotheum i sin Bøn / vden affladelse.

Er icke Bønen bunden til nogen vis Sted?

Paa huad Sted skal wi synderlige Bede?

Matth: 21. I Huor wi ere i denne Verden / da ere wi paa en Sted. Christus siger om Jerusalems Tempel: Mit Huss er it *Actor*: 3. Bedehuss. Oc Petrus met Johanne / opstigede til Templet / at Bede. Saa ere oc Kirckerne der til opbygde / at mand i dem skal tilbede oc tiene Gud. Derfaare siunis det vel saa / at mand maa alene Bede i Kircken / oc ingen andensteds. Men wi skulle acte / at Jøderne haffde synderlig Befalning / om deris Bøn / der skulde skee i Salomonis Tempel. Thi Gud haffde vdualt sig en vis oc synderlig Sted / vdi huilcken hand vilde / at den vduortis Gudstieniste skulde forhandlis: Icke for nogen Steds vduortis Hellighed / Men paa det / der kunde være Enighed i Lærdommen / Religionen /

Sacra=

Sacramenterne / Ceremonier / Troen oc Guds Bekiendelse. Lige som wi paa denne dag / haffuer oc voris Sogne Kircker / for saadanne Aarsager. Christus lærer her / hoss Mattheum / huad Sted wi skulle Bede paa: Naar du Beder / da gack ind i dit Kammer / oc luck Dørren til / oc bed til din Fader i løndom. Met huilcke Ord hand giffuer tilkiende / at wi saa vel kunde bede Hiemme / i voris Kammer / i løndom / som for høye Altar / met høy Røst: Dog her met / det hellige Predicke Embede oc Kircke tieniste / wforactet. Christus disputerer met den Samaritanske Quinde / i Johannis Euangelio / Om Steden / paa huilcken wi skulle bede: Om Jøderne haffde ræt paa at staa / der vilde at Jerusalem skulde være den synderligste Sted / som mand skulde bede: Eller oc Samaritaner / der tilbad paa deris Garizim Bierg. Jesus suarer: Den tid kommer / oc er allerede nu / at de sande Tilbedere / skulle tilbede Faderen / i Aanden oc Sandhed. Vdi huilcket Giensuar Christus lærer / at Jerusalems Tempel / vaar icke i den mening vdualt til it Bedehuss / at Bønen skulde altid

Cap. 6.

Augustin. Quid sunt cubicula, nisi ipsa corda? Claude ostium, id est, Carnali sensui resistendum, vt oratio spiritalis dirigatur ad patrem.

Iosephus Antiquit: lib: 11. Cap. 8.

tid der være tilbunden: Men aleniste til en vis tid: Huilcken hand siger nu/ at være fuldkommen: Effter at hand er kommen til Verden i Kiødet: Oc der faare Bønens sted oc vilkaar at maa være frj. Jøderne haffde Befalning/ at bede i Jerusalems Tempel: Oc Foriættelse/ at de skulde da Bønhøris: Men de vanbrugte det/ de stolede paa Stedens Hellighed/ oc bleffue Oyenskalcke. Samaritaner/ haffde opbygd deris Tempel/ aff Had imod Jerusalem/ oc en daarlig *Cacozilia*, eller Efftersølgelse/ at deris Folck icke skulde vandre hen op til det Tempel i Jerusalem/ dog de haffde her paa ingen Low eller Befalning aff Gud/ aleniste aff fortræd imod Jøderne. Derfaare viser Christus hende den rette maade at paakalde Gud/ som er/ **i Aanden oc Sandhed.** Ved Aanden forstaar hand/ den Aandelige oc induortis Hiertens Guds dyrckelse/ oc setter den imod de vduortis Ceremonier/ oc de wnyttige *Superstitiones*, oc Offuerhellighed/ som Jøderne brugte. Sandhed imod settis Oyenskalckerj/ at mand skulde aluerlig/ foruden Glisnerj/ aff Hiertet/ met en sta-

1. Reg: 8. & 9.

dig

dig Tro / paakalde Gud / foruden de Hy-
pocritiske Ceremonier.

Augustinus siger merckelig: Vilt du bede i Templet / da bed i dig selff / oc skick dig altid saa / at du kand være Guds Tempel: *Ibi enim Deus exaudit, vbi habitat,* Det er / der Bønhører Gud / som hand boer. O huor mangen Christen Bøn / skeer til Gud vdi Skow oc Marck / til Land oc Vand / oc synderlige i Haffs Nød? Dauid siger / at de som Segle paa Haffuet met Skib / oc i Storm fare op imod Himmelen / oc ned i Affgrunden / at de tumle oc raffue / som de vaare druckne / oc veed ingen Raad mere: De raabe til HERREN i deris Nød: Hand stiller Stormen / oc fører dem til Lands / effter deris Begæring.

Lib: de vera Innocentia, Cap. 313.

Psal: 107.

Denne Lærdom skulle wi mercke / imod Hedninger / Jøder oc Papister / som vaare meget *superstitiosi* oc Selffhellige / her vdi / at de meente / Bønen skulde være bunden til Alteret / Capeller / Billeder / Lunde / oc andre hellige Steder / vden for huilcke de meente ingen sand Gudfryctigheds øffuelse

uelse at kunde skee: Wi Christne vide / at Steden helliggiør icke Bønen / men mere / Bønen Steden.

End om Ceremonier i Bønen:

Er en Christen Bøn bunden til visse *Gestus*, Facter / eller Ceremonier?

ENdog det er huer Christen friit for / at Bede / met huilcke høfflke Ceremonier hannem lyster: Dog bør mand saa at lempe disse vduortis Facter oc Sæder / at de kunde være it aluerlig Vidnisbyrd / om Hiertens induortis oc wsiunlige Ydmyghed. Oc derfaare haffuer Guds Helligen / brugt atskillige Ceremonier / vdi deris Bøner. *Gen: 24.* Abrahams Suend bøyede sig ned til Jorden / oc bad. *Gen: 18.* Ja / Abraham selff vandrede / oc giorde sin Bøn til Gud. *Gen: 47.* Jacob Patriarch / laa paa sin Sotte Seng / oc bad. *Exod. 17.* Moses stod met opracte Arme / mod Himmelen / oc giorde sin Bøn. *1. Reg. 19.* Elias Prophet / sad oc bad / vnder it Eneber Træ. Huo kand opregne de atskillige Ceremonier / som Dauid brugte vdi sin Bøn til Gud? *Lucæ. 18.* Tolderen i Euangelio / giorde sin

Bøn

Bøn staaendis / oc bleff Bønhørt. Wi Christne haffue denne skick / at meenlig falde wi ned paa voris Knæ / naar wi ville bede: Huor met wi tilkiende giffuer Hiertens ydmyghed for Gud: Och saa opløffte wi / effter Jeremiæ Raad / baade Hender oc Hierter til Gud. Men de som staa / stiffue oc ragge / som en Stytte i Bønen / giffue meenlig tilkiende der met / at Hiertet er Stifft / hart / Hoffmodigt / oc vbeuegeligt. Dog mand kand vel ocsaa / som beuist er / staa eller sidde / oc bede rettelige. *Summa*, Ihuad Ceremonier wi ellers bruger i Bønen / da er det storlig fornøden / at wi jo lyder Dauids Raad: Oc tilbeder HERREN / i en hellig Prydelse.

Threno: 3.

Psal: 29.

5.

Om det Femte.

Huilcke Personer skulle wi giøre Bøn for?

WI skal bede for alle dem / som wi were plictige at Elske: Nu befalis oss / at Elske / icke aleniste voris Venner oc Frender / Men oc Wuenner /

Ja /

Ja / alle Mennisker: Derfaare skulle wi oc bede for dennem. Oc skulle wi bede:

I. For Øffrigheden: Huilcket giøris høyelige oc storlige behoff: Som Paulus Apostel lærer / at mand for alle ting / skal først giøre Bøn / Formaning / Forbedelse / oc Tacksigelse / for alle Mennisker / for Konger / oc for all Øffrighed / at wi kunde leffue it roligt oc stille Leffnet / i all Gudelighed oc ærlighed. Thi det er gaat / der til ocsaa behageligt for Gud vor Frelsere.

1. Tim: 2.

II. For Predicke Embede / oc Guds Ords Tienere / skulle wi oc trolige Bede. Oc det er storlige fornøden / at wi Predicantere Bede for Eder / oc i for Oss. Paulus Apostel / begærer tit oc offte / at der maatte bedis for sig / i den Christen Menighed.

Coloß: 4.
2. Theß: 3.
Ephes: 3.

III. For alle Guds Helgen / som endnu leffuer her i Verden / skulle wi ocsaa Bede / Som S. Paulus lærer / i det Breff til de Epheser Capit: 6. Vaager met all

Var-

Varafftighed oc Formanelse / for alle Helgen / oc for mig: Paa det at Ordet kand giffuis mig / met min Munds frimodig opladelse / at ieg kand kundgiøre Euangelij hemmelighed.

IIII. For voris Wuenner oc Forfølgere / skulle wi oc bede: Som Christus lærer i denne sin Bierge Predicken / Beder gaat for dem som giøre eder skade / oc forfølge eder: Elsker eders Fiender. *Matth. 5.*

Jeremias Prophete / sende Breff fra Jerusalem / til de Eldste / oc alt Folcket / som Nabogodonosor haffde bortført til Babylonien / oc iblant andet / giffuer hand dem dette Raad: Søger Stadens beste / til huilcken ieg lod eder bortføre / oc beder for hannem til HERREN: Thi naar det gaar hannem vel / saa gaar det oc eder vel. *Cap. 9.*

V. For alle Mennisker skulle wi bede / som sagt er. *1. Tim: 2.*

Maa wi oc Bede for Syndere?

Cap. 9. DEr sigis jo i Johannis Euangelio / at Gud Bønhører icke Syndere / Men den som er Gudfryctig / oc giør hans vilie? Visselig skulle wi bede for Syndere: Thi huo skal wi ellers bede for? Wi bede for Syndere / at Gud vil giffue dem en god Omuendelse. Moses giorde tit Bøn for Israeliterne / naar de paa det høyeste haffde fortørnet Gud / oc bleff Bønhørt. Saa oc mange andre Helgen.

Maa wi oc bede for de Affdøde?

D*ionysius* scriffuer / at hoss de Gamle holtis de Dødis hukommelse oc Amindelse / i Predicken. Oc det scriffuis / at den gode *Augustinus* haffuer ihukommet sin affdøde Moder / vdi sine Bøner til Gud. Denne Skick / met de Affdødis hukommelse / meente de Gamle / at være lidelig.

Lege Damascenū, in Sermo: de defunctis.

I. At de saa vilde tacke Gud / som giorde de Affdøde salige.

II. At de her met vilde befale de Affdødis Siele oc Legemer / Gud / tuilendis ingenlunde paa deris Salighed. At

III. At de her met vilde trøste de Affdødis Venner / som sørgede.
IIII. At de her met vilde tilkiende giffue / deris egen Tro oc Bekiendelse / at komme offuer ens met de Affdødis / oc deris Lengelse / at flytte her fra / til dem i Himmerige: Ja oc / at de begærede aff Gud / lige saadan Christelig Affsked / oc salig Endeligt aff Verden / som de hensoffnede haffue bekommet.
V. At de her met vilde beuise / deris sidste Tieniste oc Kierligheds beuisning / mod de Affdøde.

Men effterdi det er vist oc fast / at de Affdøde / som hensoffuer i HErren / bliffuer strax salige / oc de Vgudelige kommer strax til Pine: Da er det aldelis forgæffuis / at giøre Bøn for dem. Thi huert Menniske / siger *Augustinus*, soffuer hen met sin egen Sag / oc opstaar igen met samme sag. Den stund wi leffuer i denne Verden / da kand den ene hielpis ved den andens Forbøn / Men icke saa i den anden Verden: Huercken Noe / eller Job / eller Daniel / kand bede for nogen / at hans Vilkaar maa omskifftis effter Døden.

Apoc: 14. *Lucæ. 16.*

Men huo som vil giøre de affdøde Christne / nogen Begengelse / hand skal saaledis bære sig at:

I. Befale Gud / den Affdøde / met Siel oc Legeme / til en hederlig oc gledelig Opstandelsis fortrøstning.

II. Tacke Gud for alle Velgierninger / som hand haffuer beuist den Affdøde.

III. Bede Gud om gode oc tro *Successorer* oc efftterkommere / i den affgangnis Embede oc Sted.

IIII. Sørge i Kiødet / oc glede sig i Aanden / for de Affdøde: Sørge / for de kunde været oss nyttig / om de haffde leffuet: Glede oss / for deris salige Vilkaar / som de nu haffue hoss Gud.

V. Berede oss til Døden / oc daglige bede Gud / om saadan en salig Stund / oc Christelig Affgang / som de finge.

Derfaare skal wi giøre forskel / imellem de Affdødis hukommelse / eller Amindelse / huilcken er sømmelig / Oc imellem Forbøn / for de Affdøde / som er wnyttig / oc imod Guds Ord.

Maa

Maa wi oc bede imod nogen?

HEr skulle wi giøre forskel / imellem de Vgudeligis Person / Embede oc Synd. Wi ere plictige / at bede for alle wgudelige Menniskis personer / at de kunde omuendis / oc bliffue salige. Anseer wi deris Embede / da er det / vden tuil / aff Gud / som Paulus Apostel lærer om Offrigheden: at der er ingen Offrighed / vden aff Gud. *Rom: 13.* Saa ere her dog / mange wgudelige Offrigheds personer / Predicantere / Borger / Bønder / Handuercks Folck / hues Embede er dog gaat: Oc derfaare maa wi icke bede imod deris Embede. Men imod Synden skulle wi altid bede / at den maa affleggis. J saa maade / siunge wi oc bede / imod Tyrcken / Paffuen / oc alle Christendommens Fiender / at Gud vil enten omuende dem mildelig / eller affuende dem veldelig.

Maa wi oc bede / lige som huer Menighed beder / der paakalder Gud?

O Ney ingenlunde. Effterdi Bønen / er den synderligste part aff Guds rette

dyrckelse/ da maa wi jo ingenlunde bemenge voris Bøner / met dem som ere fremmede fra den rette Religion / oc sande Guds Tieniste: Som Hedninger/ Jøder / Tørcker/ Papister/ oc andre Affguds dyrckere/ endog de berømme sig at paakalde Gud. Saa er det icke sømmeligt / at Christne ere delactige / met dem i deris falske Gudstieniste / vanbruger Sacramenterne met dem / tilbeder deris Billeder / samtycker deris Vildelser / etc. Huilcket dog mange giøre / alene aff Wactsomhed oc Letfærdighed. Oc meene sig at være nocksom her vdi vndskyldet / at de haffue en anden mening / i deris Hierte.

6.

Om det Siette.

Acter oc Gud vor Bøn noget? Bønhører hand oss oc altid?

AT Gud anseer voris Bøner / oc acter dem / naar wi bede rettelig / det forfarer wi daglige: Det beuiser oc

Guds

Guds Foriættelser oc *Exempla* aff Bibelen. Esaiæ Cap: 65. siger Gud: **Det skal skee / før end i raabe / da vil ieg suare: Naar de endnu tale/ vil ieg Bønhøre.**

Moses giorde offte sin Bøn/ for Pharaone/ oc bleff Bønrig hoss Gud/ at Gud affstillede de Egyptiske Plager / Blod / Padder/ Luss/ onde Orme / Pestilentze/ onde sorte Blegner / Hagel / Gærshopper / oc Mørckhed. Huor tit haffuer hand met sin Bøn affbedet oc stillet Guds Vrede/ i Orcken offuer Israeliterne? At Guds mangfoldige Plager offuer dem / for deris Vtacknemmelighed / Knurr / Vtaalmodighed / Vantro / oc Affguds dyrckelse/ er formildet / oc naadelige affskaffet. Wi læser om Josua / at ved hans Bøn til Gud/ stod Sol oc Maane / stille paa Himmelen / oc forholt at gaa ned / en hel dag/ til saa lenge at Folcket haffde heffnet dem offuer deris Fiender. Huad skulle wi sige om Dauid? Hues Bøner ere altid anseet/ oc hørt aff Gud/ som hans skøne *Psalterium*, oc egen Bekiendelse / nockſom vduiser.

Cap: 10.

ſer. Salomon beder / oc Bønhøris / Huilcken Bøn er wært at læſis / 1. *Reg. cap. 8. & 9.* Jacobus Apoſtel fremdrager Eliæ Prophetis Exempel / om Bønens krafft oc vdretning / oc ſiger: At endog hand vaar ingen Gud / eller Engel / men alene it Menniſke / lige ſom wi: Alligeuel tillucte hand Himmelen met ſin Bøn / at det Regnede icke i halffierde Aar paa Jorden / Oc oplod hende met ſin Bøn igen. Oc huor ſtore ting haffuer Elias vdret met ſin Bøn: Hand haffuer locket Ild aff Himmelen / at fortære ſine Forfølgere / oc at opſluge ſit Offer met Veed / Steen / Aſke / Altere / Vand / Jord / oc andet huad der vaar. Eliſeus bad at hans Tieneris Oyne maatte opladis / at ſee den Himmelſke Biſtand / de haffde / oc hand bleff Bønhørt. Ezechias beder / om Førlighed i ſin Siugdom / oc om ſit Liffuis forlengelſe / oc Gud Bønhørde hannem. Apoſtlene beder / oc Steden røredis / paa huilcken de bade / oc vaare forſamlede / at de bleffue alle fulde aff den hellig Aand / oc talede Guds Ord met Frimodighed. Huo kand opregne alle *Exempla? Summa:* Det er viſt Jacobus Apoſtel

Cap: 5. *Actor: 4.* *Cap. 5.*

ſiger /

siger/ at den Retfærdigis Bøn formaa meget/ naar hun er aluerlig.

Endog voris Bøner/ ere saa høy actet hoss Gud/ for Christi skyld/ som sagt er.: Dog Bønhører Gud oss icke altid. Ja/ hand Bønhører dig vel/ dog icke altid effter din/ men effter sin vilie. Naar Gud Bønhører oss icke som wi ville/ da skulle wi altid tillegge det hans Faderlig Godhed/ at hand giør det for vort beste. Wi bede tit vbesindelig/ om det som oss skadelig kunde være/ om wi det bekomme. Paulus Apostel formaner HERREN tre gange/ at den Pæl/ som hannem vaar giffuen i Kiødet/ huilcken hand kalder Sathans Engel/ der hannem skulde sla met Neffue/ maatte vige fra hannem. Huor vdi hand icke bleff Bønhørt/ effter sin vilie/ men fick dette Giensuar: Lad dig nøye met min Naade/ Thi min Krafft er mectig i de Skrøbelige. Christus bad selff/ at Dødsens Kalck/ maatte tagis fra hannem/ Huilcket icke vaar voris Salighed gaffnligt: Derfaare siger hand: O Fader/ skee dog icke min/ men din vilie. Saa beder mange Gud paa denne dag/ om Hiertens

2. Cor: 12.

 sorrig/

sorrig/ oc skadelige Ting / om Rigdom / Velde / Vellyst / Pendinge / Førlighed / høy Befalning / it langt Liff: Ja end oc / om det som ont er i sig selff / som er Pestilentze / Døden / Dieffuelen / Helffuede / Skam / Skendsel/ oc fortørnis / om de det icke bekommer. *Augustini* Sprock er merckelig: *Quædam negat Deus propitius, quæ concedit iratus:* Det er / Gud benecter oss offte/ vdi sin Mildhed oc Naade/ det onde wi ombede / huilcket hand ellers vndertiden effterlader oc giffuer i sin Hastighed oc Vrede. Wi læser om Israeliterne / at Gud gaff dem Kiød at æde/ der de murrede / saa at de døde / der Kiødet vaar endnu imellem Tenderne paa dennem. O haffde Gud icke Bønhørt dem/ det haffde været langt bedre for dem. De Vgudelige sige tit: Gud giffuet / at der farer saa mange tusinde Læster Onde i mig: Item / at ieg styrter min Halss sønder/ at mig vederfaris Wlycke / om det er icke saa som ieg siger. Oc Gud er dog saa Naadig/at hand icke Bønhører dem: Dog vndertiden straffer hand effter deris egen ynske oc begæring. Lige som en god Fader/ benec-

Epistola 121. de orando Deum.

Num: 11.

benecter sit Barn aff Kierlighed / oc icke Vmildhed / Kniff / Naal / Ild / oc andre skadelige Ting / paa det Barnet icke skal / giøre sig skade / oc Faderen sorrig. Saa giør oc Gud vor kiere Fader met oss. Hannem skee derfor Loff oc ære vdi all Euighed / Amen.

III.
Den Tredie Predicken.
Om Fortalen i HErrens Bøn / som saa liuder.
Vor Fader i Himmelen.

HEr begynder Christus at faareſcriffue denne *Formulam*, huilcken wi kalde HErrens Bøn / som alle Christne maa bruge / naar de ville bede. Oc maa HErrens Bøn / eller Fader vor / vel kaldis / en almindelig *Supplicats*, som Christus haffuer forſcreffuet ſin Chriſtne Kircke / i det ny Teſtamente / i huilcken indeholdis

Cyprian. Aliter orare quam Christus docuit, non

ignorantia sola est, sed & culpa.

holdis *Materia*, oc Maade / huorledis wi skulle fremsette for Gud / i Christi Naffn / all vor Nød oc Trang / om alt det oss nyttigt er / til Siel oc Liff / at tilbede / oc at affbede / alt det som oss kand være skadelig. Oc her vdi anseer wi Guds ære / oc voris egen Salighed.

I voris Børnelærdom eller *Catechismo*, haffuer HErrens Bøn / den middelste Sted: Thi den haffuer Thu Parter for sig / som ere / Louen oc Troen: oc Thu bag sig / som ere Daabens oc Naderens Sacramente / selff staar den mit imellem. De Ti Guds Bud / oc Troens Artickle / er lige som tuende Hender / i huilcke Gud lader oss see / paa den ene side / voris Synder / Wselhed / oc velfortiente Straff: Vdi *Credo*, lige som met den anden Haand / viser hand / oc tilbiuder oss / Hielp oc Befrielse / om wi ellers ville tro paa Jesum. Nu kommer HErrens Bøn / lige som vort Giensuar / i huilcket wi Supplicerer til Gud / ved Christum / oc affbeder alt det Onde oss forholdis i Lousens Sententz / oc tilbeder alt det Gode oss loffuis i Euangelio /

Augustin: de Sermo: in monte lib: 2. Considera quæ nobis præcepit

gelio / hues *Summa* er i voris Apostoliske Troes Artickler / forfattet. Men at wi jo skal være visse paa / at denne *Supplicats* skal bliffue Bønhørt hoss Gud / for Christi skyld: Da suarer Gud icke aleniste Amen til vor *Pater noster*, Men hand haffuer oc beseglet oss sit Amen / met Sacramenterne / som met tuende vnderhengendis Indsegle / saa wi haffuer (Gud være loffuet) baade sterck Breff oc Segel / paa vor Salighed.

orare ille, per quem & discimus quid oremus, & consequimur quod oramus.

Aff fire Stycker kunde wi rose HErrens Bøn / vdi huilcke hun langt offuergaar alle Bøner i den hellige Scrifft: Som er / Aff hendis Mestere / Aff hendis Korthed / Aff hendis Fuldkommenhed / Oc aff hendis Nytte oc Gaffn.

I. Seer wi hen til den *Magister* oc *Autor*, som haffuer dictet denne Bøn / da bør oss jo at holde meget aff hende: Thi hun er dictet aff Jesu Christo Guds Søn / hues Vilkaar ere alle berømmelige oc Lofflige. Anseer wi hans Vijssdom / da er hand en Himmelske *Doctor*, huilcken Gud Fader selff / aff den høye Himmelske

Cyprian. Qui fecit viuere, docuit & orare.

i.

melſke Predickeſtol / haffuer befalet oſſ at høre / Ja / hand er den / vdi huilcken all Guds Viſſ doms oc Befiendelſis Liggendefæ / ligger ſkiult. Aff denne ſtore Viſſdom / haffuer hand gantſke ordentlig / ſamlet oc *diſponerit*, vdi denne Bøn / alt huad wi ſkal tilbede eller affbede. Anſeer wi hans Godhed / oc Broderlig *Affect* oc Hiertelag mod oſſ / huilcken hand oſſ her tilkiende giffuer / da er jo denne Bøn vært / at roſis offuer alle Himle. Anſeer wi hans Maieſtat oc Almectighed / at hand er mectig nock til at Bønhøre oſſ / naar wi bede / ſom hand oſſ lært haffuer: Da ere wi jo oc / derfaare plictige / hannem at priſe / oc *Reuerents* at beuiſe.

Matth: 3. Coloß: 3. — 2. — 3.

Cyprian. De hac copioſa breuitate: nihil omninò prætermißum eſt, quod non in hoc grandi compendio comprehenditur, Vt in diſciplina cœleſti diſcentiũ

II. Denne Bøn kand oc roſis aff ſin korthed. Chriſtus haffuer giort den kort / at wi ſnarlig kunde lære den / oc lættelig beholde den / oc ſeenlig glemme den: At ingen ſkal met rette kand vndſkylde ſig / at hand den jo kand lære oc begribe. Oc at wi den diſſ ideligere kunde *Repetere*, icke ſom Papiſter / paa deris *Roſaryjs*, Men beſindelig oc aluerlig. At wi icke heller ſkulle

kædis

kædis ved at læse den. Oc at det icke skulde være formeget vanskeligt / at bede denne Bøn / met Hierte oc Mund: Derfaare haffuer Christus giort hende kort oc god. Oc wi dog maa alle bekiende met Bernhardo / at det er vanskeligt / at læse denne Bøn / saa at Tanckerne jo vendis anden steds hen: Huor om Bernardus slog væd-de / met en sin gode Ven / om en Hest / at hand icke skulde læse en Fader vor / at hans Tancker skulde jo forhindris: Der hand begynte at bede / sagde hand strax i Begyndelsen: Herre skal ieg haffue Bidselet met. Wi læser om *Macario*, at hand saa / huorledis Dieffuelen forhindrede Munckene i deris Bøner / løb omkring / oc faaregaff dem atskillige Skickelser / at de der skulde tencke paa / oc forhindris i Bønen. Oc derfaare maa wi vel sige / om denne Bøn / som Bartholomeus Apostel sagde om Christi Euangelio / at hun er *longa & breuis*: Det er / lang i Forstand / oc kort i Ord. Lige som *Adamas*, veier lidet oc gielder dog meget: Saa er oc HERrens Bøn. Ja / den skinner iblant andre Bøner / lige som Morgenstiernen iblant

memoria non laboraret, sed quod esset simplici fidei necessarium velociter discere.

iblant andre Stierner / oc Solen iblant Planeterne.

III. HErrens Bøn er ocsaa fuldkommen. Thi den befatter alt det oss er fornøden at bede om / oc vdelucker intet. Oc derfaare kaldis hun aff den fromme Luthero / *Oratio orationum:* Det er / en Bøn offuer alle Bøner. En herlig oc skøn Orden holder Christus i denne Bøn / i det hand først oc sidst fremsetter det som hører til Guds ære / oc vor Salighed: Men mit vdi / forfatter hand / oc indelucker / alle Legemlige Ting vdi en Bøn / at wi icke her i skal oss forgribe.

IIII. HErrens Bøn haffuer ocsaa / gantske stor Fruct oc Gaffn met sig / synderlig denne / at wi ere visse paa / at skulle Bønhøris / Naar wi rettelige frembære denne *Supplicats* for Gud / som er CHristi egen dictet / oc giort aff hannem selff / oc vnderscreffuet met hans eget Blod oc Død: den maa hand jo heldst Bønhøre. O huad er dette trøsteligt: Lige som en der Supplicerer til en Første / om store Ting / hand skulde visselig holde meget aff sin *Supplicats*, om hand vaar tryg oc vis paa / at

den

den skulde høris: Meget mere maa wi Christne / holde aff vor *Supplicats*, effterdi wi ere jo visse paa Bønhøring / for Christi skyld.

Wi ville nu ansee Fortalen paa HErrens Bøn / vdi huilcken wi haffue Tre Titeler at acte.

I. At Gud kaldis en *FADER*.
II. At hand kaldis *VOR* Fader.
III. At hand kaldis en *HIMMELSKE* Fader.

1.
Om det Første.

DEtte Første Ord *FADER*, hører icke synderlig til en Person vdi Guddommen / som det giør i *Credo*, der som wi siger: Jeg tror paa Gud Fader: Men til den gantske Guddommelige Væsen oc Værelse. Thi Christus oc den hellig Aand / er ocsaa voris kiere Fader / oc haffuer forklaret oc beuist / sit Faderlige Hierte til oss / vdi vor Skabning / vdi vor Vduel-

 lelse /

lelse / vdi Gaffuer oc Velgierninger mod oss. Oc vdi HErrens Bøn indeholdis icke alene Gud Faders Velgierninger / men ocsaa Sønnens / oc den hellig Aands: Om Guds Naffns Helliggiørelse / om Guds Rige / om Syndernis forladelse / etc.

Maatte en sige: Herre Gud / huorfaare begynder Christus denne Bøn saa: Hui fremsætter hand icke sin Almectigheds / Retfærdigheds / oc Maiestatis Titeler / som hand giør vdi Louen? Wi skal vide / at den gode Gud / vil met dette milde oc venlige Faders Naffn / locke oss til at bede / at wi icke skulle affskyggis / oc forskreckis for hans Strenghed: Men tencke / at hand er vor Fader / oc wi ere hans Børn. Wi tilbede icke en wmild Tyran / eller wretfærdig Dommere / Men voris Naadige oc Himmelske Fader. O / Gud være euig loffuet / at wi haffuer denne Fortrøstning / ellers maatte wi sørgelige leffue / oc sielden / eller aldrig / eller oc met redsel / bede.

Holt derfaare stille / min kiere Ven / oc tenck dig vel om / naar du neffner dette

første

første Ord i *Pater noster*. Dette Ord *FADER* paaminder baade Gud oc dig.

Først/ paaminder du/ vdi oc met dette Ord / den gode Gud / om Siu Faderlige Velgierninger/ som hand besynderlig/ er dig sin kiere Søn eller Daatter / plictig: Huilcke hand dig oc daglig beuiser.

I. At hand kiender dig / som en Fader sit Barn. Jeg kiender mine/ oc ieg kiendis aff mine: Lige som min Fader kiender mig/ oc ieg kiender Faderen: Siger Christus i Euangelio/ Johan: 10.

II. At hand Elsker dig / som en Fader Elsker sit Barn. 1. Hand haffuer elsket oss/ vdi Adam/ der hand bleff først skabt / effter Guds eget Billede. 2. O huad haffuer den Kierlighed været stor? Der Adam vaar falden / haffuer Gud elsket Verden / saa/ at hand gaff sin enbaarne Søn for hende. 3. Hand elsker oss vdi Christo/ saa at wi ere (som S. Paulus siger) *dilecti in dilecto*: Det er / Behagelige i sin Elskelige Søn. O denne Kierlighed / er endnu større. 4. Hand vil oc elske oss/ i det euige Liff: Der skal hand ærefuld giøre oss / at

Ephes: 1.

 wi

wi skal bliffue Christi ærefuld Billede lige/ oc Gud skal selff være altingist i alle. O/ denne Kierlighed er altsomstørst. Er hand icke da vor Fader?

III. At hand føder oc opholder dig / oc forsørger dig til Nødtørfftighed / som en Fader sine Børn. Før end wi fødis til Verden / da haffuer hand bygt oss Huss oc Vaaning / som wi skal bo vdi. O huilcken herlig viid Ammestue / haffuer Guds Børn i denne Verden / vel berid oc beprydet / met alle nyttige Ting / som er / Mad / Dricke / Klæder / Ild / Vand / Verme / oc alt andet.

IIII. At hand lærer oc vnderuiser dig / som en Fader sit Barn. Det skeer i det hellige Predicke Embede / huilcket er *Schola agnitionis Dei:* Det er / Gud Faders Schole / vdi huilcken wi ere alle / hans Peblinge oc Schole Børn.

V. At hand straffer oc ræffser dig / lige som en Fader stuber sit Barn / Det er oc en Faderlig Velgierning. Huilcket Dauid bekiender i Psalmen / der som hand siger: Din Kiep oc Staff trøster mig.

HER-

HERRE / det er mig gaat at du ydmyger mig. Denne Guds gode oc nyttige Seduane / taler Apostelen om / i det Breff til Hebreerne / som hand haff= uer lært / aff den vise Salomone: **Der som i lide Straff / da tilbiuder Gud sig eder / som Børn. Thi huor er en Søn / som Faderen icke tucter?**

Psal: 118.

Cap. 12.

Prouerb: 3

VI. At hand beskermer dig / lige som en Fader hantheffuer sit Barn / oc forsuarer det / for alle dem / som det ville offuerfalde: Saa / at huo dig rører / hand skal saa gier= ne røre hans Oyesteen.

Zach: 2.

VII. At hand samler oc efterlader dig en Himmelske oc euig arffuedeel. Thi lige som it Barn arffuer sine Forældre / saa arffuer oc wi Gud: Som Paulus Apostel lærer: **Ere wi Børn / saa ere wi oc Arff= uinge / Guds Arffuinge / oc Jesu Christi MetArffuinge.**

Rom: 8.

Saa siger du derfaare / i dette første Ord / Fader / met Hierte oc Mund: O

Gud / Jeg vil nu dristelige paakalde dig: Efterdi du est min Fader / da kiender du mig / da Elsker du mig / da vilt du jo føde mig / da vilt du jo lære mig / da ræffser du jo mig / da vilt du jo beskerme mig / oc ieg skal Arffue dig / oc du skalt Bønhøre mig.

Her kand Gud icke holde sig / at hand jo hielper oss / naar wi met Hiertens Tro / henger saa hart hoss hannem / som hoss vor allerkieriste Fader lille. Joseph holt sig lenge for sine Brødre / Men paa det sidste / maatte hans Broderlige Hierte vdbryde / at hand græd aff metynck offuer dem / oc maatte lade sig kiende. Saa giør oc voris fromme Joseph / den gode JEsus / for hues værdskyld / Gud er vor Fader. Naar en Fader hører sit Barn raabe / vdi Ildebrand / Haffs nød / eller anden Fare / oc sige: Ah Fader lille / hielp / hielp / Da hielper hand visselig / om hand kand. Saa giør oc vor kiere Himmelske Fader.

Dernæst / Paaminder oc dette Ord / Fader / dig / Om dit Sønlig Embede imod Gud Fader. Tenck fordi der hoss / Er hand min Fader / oc ieg er hans Søn /

da bør mig jo at beuise hannem Sønlig Tieniste oc *Reuerents*, Kierlighed / Lydighed / Taalmodighed / Efftersølgelse / som min kiere Broder Jesus / raader mig / oc siger: J skulle være fuldkomne / lige som eders Fader i Himmelen er fuldkommen. Men wi befinder / at mange vil haffue Faderlige Velgierninger aff Gud / oc faa / eller ingen / vil beuise hannem Sønlig ære / at hand maa vel klage ved Propheten / oc sige: Sønnen skal ære sin Fader / oc Tieneren sin Herre: Er ieg nu Fader / huor er da min ære? Er ieg Herre / huorledis frycter mand mig? Siger den HERRE Zebaoth.

Matth: 5.

Malach: 1.

Sig derfaare fremdelis: O Fader / dine Faderlige Velgierninger / mod mig / ere mange oc store: Du beuiste mig store Velgierninger / før ieg bleff fød til Verden: Ja / der ieg vaar spæ oc wmælendis / før ieg kunde læse / bede / tale / eller bekiende dig for min kiere Fader: Du giorde mig / aff Verdsens Barn / dit Barn / oc gaffst mig den hellig Aand. O Fader / huor stor haffuer min Wtacknemmelighed været mod dig: Ja / min Wlydighed / Forsømmelse /

melse/ Vtaalmodighed oc Vanære/ haffuer været stor: Forlad mig det/ kiere Fader/ oc giff mig Naade til/ at tacke dig tilbørlig/ oc daglig at vandre værdelig/ som din kiere Søn.

2.
Om det Andet.

DEtte Ord *VOR*, er saare søt oc trøsteligt: Gud giffue/ at wi kunde bruge det rettelig.

I. Vdi voris Hierter. Thi det giør oss visse/ at Gud er vor Fader/ oc wi ere hans Børn. It Faderløss Barn haffuer der ingen Gaffn aff/ at en Konge/ er Fader/ vden hand er dets Fader. Saa er det oc met Gud oc oss. Wi vide/ at hand haffuer giffuet dem mact/ at bliffue Guds Børn/ de som tro paa hans Naffn. Huilcke Guds Aand driffuer (siger S. Paulus (det er/ de som haffue Aandelige Rørelser i Hiertet/ oc skicker sig effter deris Faders vilie: Huad ere de? De ere Guds Børn. CHristus siger i Euangelio: Huo som giør min Faders vilie i Him-

Iohan. 1. *Rom: 8.* *Matth. 12.*

Himmelen / den er min Broder / Syster oc Moder. O dette er trøsteligt / i all Kaars oc Modgang / i Sorrig oc Samuittighedsens banghed / at Gud er vor Fader. Saa kunde wi dristelig oc traadselig sige met S. Paulo: Huo vil skille oss fra Guds Kierlighed? *Rom: 8.* Drøffuelse / Angest / eller Forfølgelse / eller Nøgenhed / eller Hunger? Jeg er vis paa / at huercken Død eller Liff / kand skille oss fra Guds Kierlighed / som er i JEsu CHristo vor HErre. Gud ligner sig hoss den Prophete Esaiam / ved en Moder. *Cap. 49.* Oc i Psalmen: Sin Miskundhed ved en *Psal. 103.* Faders Miskundhed mod sit Barn. Dauid ynckedis offuer sin wgudelig Søn Ab- *2. Sam: 18.* solon / der hand haffde hengt sig selff. Den Skøge / vdi Salomonis Historia / jamrer sig / for sit lille Barn / Som Salomon *Reg. 3.* dømte paa / offuerskrympt / at skulde parteris. Meget mere / vil Gud vor Fader / forbarme sig offuer oss sine ælendige Børn.

II. Vdi voris daglige Bøner/ paaminder oss/ dette Ord/ *VOR*, At wi skulle oc bede for andre. Naar wi læser Fader vor/ da forhandler wi den gantske Christen Menigheds Sag/ oc beder for Frynt oc Fremmet/ kiend oc wkiend/ Ven oc Wuen/ Ja/ for alle.

III. Vdi Medgang/ haffue wi stor Lærdom aff dette Ord/ *VOR*. Naar du læser Fader vor/ da see vel til (om du ellers vilt rettelige bede) at du icke foracter dine fattige Brødre oc Systre vdi Verden. Tenck/ at en Gud haffuer skabt oss alle. Betenck/ at du est icke rigere fød/ end den armiste iblant dem: Thi nøgen ere wi alle kommen til Verden. Betenck/ at du met dem/ oc de met dig/ haffuer ingen Breff paa dette Liff/ Men wi skal alle leffue stacket. Betenck/ at vdi Døden skulle wi alle bliffue Ormemad. Betenck/ at wi ere da alle lige rige: Der er ingen forskel eller synderlig Kiendemercke/ paa den rigestis Been/ for en Betlers. Betenck/ wi skulle alle opstaa/ oc komme for en Domstol/ Ja/ for en Dommere/ som er allis vor Broder/ huilcken oc vil da straffe/ met euig

Pine/

Pine/ Brøderlig foractelse. Denne Værdighed/ Ja/ disse Vilkaar/ haffue wi alle til fellis/ Fattige oc Rige: Wi haffue en fellis Fader/ som er Gud i Himmelen: See derfor til/ at du Rige icke foracter dine fattige Brødre oc Systre. Leff saa/ som [illegible] er en Guds Søn / at du icke skalt *exorbitere*, och saa vdmønstris/ aff Guds Børns tal. Oc det vil da gaa dig paa Dommedag/ som screffuit staar i Vijsheds Bog: 5. Capittel. De Vgudelige / naar de seer den Retfærdigis Salighed / da skulle de gruselig forfærdis: Oc de skulle tale til huer andre / met Anger / oc sige: Dette er den / som wi haffde for Spaat / oc for it haanligt Vidunder i Verden: Wi Daarer holte hans Leffnet for Galenskab/ oc hans Endeligt at være skammelig: Huorledis er hand nu regnet iblant Guds Børn / oc hans Arff er iblant de Hellige?

IIII. Vdi Modgang haffuer wi Trøst aff dette Ord *VOR*: Tenck / at du haffuer altid / en fri oc Sønlig tilgang / til Gud din kiere Fader: Lige som alle Syskind / de Siuge saa vel (Ja meget mere) som de Føre / haffue Tilflucht til Legemlige Forældre. O huor trøstelig er dette? At Gud vil icke forkaste eller forskiude dig / fordi du est siug / fattig eller forlat. Tenck / du est icke den eniste / iblant Guds Børn / der haffuer Kaarsset at dragis met / **Men saadan Pine kommer oc dine Brødre offuer i Verden.** Betenck / at dine Metbrødre / haffuer alle Metlidelse offuer din Elendighed: Ja / den gantske Christelig Brøderskab / som er atsprid offuer all Verden / Beder met dig / oc for dig / til voris fellis Fader / naar du est vnder Kaarsset. Alle *Pater noster*, som bedis aff Guds Børn / ihuor det skeer / offuer all Verden / est du delactig vdi / de bedis alle for dig. Er dette icke trøsteligt? Tag Exempel her aff / kiere Broder / at haffue metynck offuer dine Brødre oc Systre / oc bed for dem vdi deris Nød oc Kaars.

1. Pet: 5.

Vdi

V. Vdi Dødsens Time / haffuer wi her aff wsigelig Trøst / at wi vide / Gud er vor Fader. Da skal din Tancke være / der som din Fader oc Broder er: Ja / all din Forhaabning skal være til den Himmelske oc euige Arffuedeel. Christus siger i S. Hansis Euangelio: **I min Faders Huss ere mange Bolige.** Der haabis wi alle at komme hen / oc bliffue til euig Tid.

Augustin: Deus est in seipso sicut α & ω: in mundo sicut rector & autor: in angelis sicut sapor & decor: in Ecclesia sicut paterfamilias in domo: in anima sic vt sponsus in thalamo: in iustis sicut adiutor & protector: in reprobis sicut pauor & horror.

3.

Om det Tredie.

AT Christus haffuer lært oss / at kalde Gud / en *HIMMELSKE* Fader / Endog hand er alleuegne / oc icke aleniste i Himmelen / Men ocsaa paa Jorden / Der er disse Fem besynderlige Aarsager til.

I. At wi met denne Titel / skulle bekiende hannem / en Almectig Fader: Den som kand giffue / offuer / oc icke vnder / alt det som wi begære / *Ephes: 3.* Vor Gud er i Himmelen / hand kand giøre huad hand vil. Himmelen er hans Stoel / oc Jorden

hans

Matth. 5. hans Fodskammel: Hand er alleuegne tilstede / oc skiuler alting (lige som Himmelen) met sine Vinger: Hand er icke bunden til Creaturene / til Billeder / Stytter / Huse / Himmelske *Astra*, eller andre *Causas secundas*: Men Creaturene ere bundne til hannem.

Denne Skilsmisse skulle wi mercke / imellem Gud Fader / oc disse Legemlige Forældre / som vilde end vndertiden gierne hielpe: Men de kunde icke / de haffuer det icke i formuen eller effnen / som denne Himmelske Fader haffuer. Efftherdi / siger *Lucæ.* 11. Christus / i Forældre / som ere onde / kunde giffue eders Børn gode Gaffuer: Da skal meget mere min Fader i Himmelen / giffue dem den hellig Aand / som hannem bede.

II. Gud haffuer meenlig / altid aff Himmelen forklaret oc beuist / sin Maiestet / oc hiulpet sine ælendige Børn her paa Jorden: Derfaare kaldis hand ocsaa en **Himmelske Fader**. Aff Himmelen ere komne / Guddommelige Obenbaringer / *Oracula* oc Giensuar / Siun / Tegn / Trusel / Plager offuer de Vlydige / Syndfloden /

Ild

Ild oc Suogel / Hagel / Steenregn. Aff *Iosuæ. 10.*
Himmelen ere komne de største Guds Vel-
gierninger / Guds egen Søn / den hellig
Aand / Englene / Manna / Regn / Dug / etc.
Summa: Himmelen er den ypperligste oc
værdigste Sted / Ja / Guds Maiestatis
Throne: Der som Christus sidder / hoss *Hebrer: 1.*
Maiestatens Høyre Haand i det Høye:
Huor fra hand oc skal igenkomme / at døm-
me Leffuendis oc Døde.

III. Wi kalde hannem oc voris Him-
melske Fader: Paa det voris Hierte oc
Sind / kand haffue en visse *Metam* oc
Maal / som det skal henstrecke sig i Bønen:
Oc opløfftis til Himmelen / at bede / om
Himmelske / mere end Jordiske Ting / at
wi kunde opløffte / samptelig / Hierte / Hen-
der / oc Øyne / til Himmelen: Oc voris
Hierter kunde der være / som vort Liggen-
deFæ er.

IIII. Aff dette Ord Himmelske / haff-
ue wi Aarsage / at lengis oc stunde til vort
Himmelske Fæderneland / oc i midler tid /
men wi her ere / varlig oc snildelig / at om-
gaas met dette Jordiske / saa at wi ey skulle
miste

miste det Himmelske. At wi bruger denne *Incolat* oc Borgerskab / Saa / at wi heller vilde være deden / i Himmerige / der som vort rette Borgerskab oc Omgengelse er. Wi vide (siger S: Paulus) At all den stund wi bo i dette Legeme / da ere wi fremmede fra HERren. Derfaare skulde wi altid stunde hiem / lige som *Studiosi*, oc andre / der ere i fremmede Land / de lengis effter deris eget Fæderneland / Forældre / oc Venner. Naar wi ellers tencke oss ret om her / da maa wi vel sige i disse sørgelige oc vdlendiske Vilkaar / met den forlaarne Søn: O huor mange Dagløner ere i min Faders Huss / som haffuer Brød nock / oc ieg fordærffuis aff Hunger: Huor mange Guds Børn ere glade i Himmerige / oc wi arme Stackarle lide Hunger oc Nød her paa Jorden: O Fader / Wi haffue syndet imod Himmelen oc imod dig / oc ere icke værde / at kaldis dine Børn: Giør dog Naade met oss / oc tag oss til Himmerige til dig / at wi oc en gang maatte faa vort paa det tørre: Wi haffüe dog her ingen bliffuende Stad / Men søger altid effter den tilkommende.

2. Cor. 5. — *Lucæ. 15.* — *Heb: 13.*

O

O Fader / lad oss bekomme den / jo før so bedre.

V. Dette ord Himmelske / paaminder oss oc saa / at wi skulle tiltencke / at vandre it Himmelske Leffnet / efftersdi wi haffuer en Himmelske Fader. Oc betencke / at Gud boer i Himmelen: Det er / i de Retfærdigis Hierter / som tracter effter det / her er offuen til / oc icke paa det Jordiske. Men i de vgudelige Menniskis Hierter / som vandrer vdi Kiødet / oc tracter effter Jordiske Ting / er icke hans Vaaning oc Værelse.

Gud giffue oss sin Naade / saa at leffue oc bede / at wi maatte haffue Lod oc Part i Himmerige / met Christo voris kiere Broder / Amen.

Den Fierde Predicken.

Om den Første Bøn.

Helligt vorde dit Naffn.

DEnne Bøn/ Om Guds Naffns Helliggiørelse/ haffuer Christus indsæt/ allerførst i Fader vor/ for disse Tuinde Aarsager skyld.

I. Fordi Guds Naffns ære oc Helliggiørelse/ bør først oc for alting / at atspørgis oc *promoueris* aff oss: Synderlig/ efftherdi wi nu nyligen / vdi Fortalen / bekiende oss/ at være Guds Børn. At wi nu her/ strax i Bønens begyndelse / kunde giffue tilkiende / oc beuise/ at wi haffuer mere Omhu/ for Gud vor kiere Faders ære (for huilcken wi først bede) end for vort eget Gods / Liff oc Siel.

II. Wi ere ellers / aff oss selff / saare blinde/taabelige/ wsnilde / oc lade/ i det som hører til Guds ære: Men i disse timelige

Ting/ seer wi skarpere end en Los: Oc ere aff oss selff / alt for meget fyrrig oc flittig/ til at bede om dennem. Derfaare haffuer Christus lært oss/ at wi først skal bede / om Guds æris forfremmelse.

Gantske ordentlig tilsammen henger disse Bøner. Guds Naffns helliggiørelse gaar for. Det er / wi skulle begynde Bø-nen/ aff en reen oc sand Guds kundskab/ ved huilcken wi affskillis fra den vhellige oc vantro Verden. Denne Kundskab / er en Dør oc Indgang i Guds Rige/ i den Himmelske oc Kongelige Sal. Derfaare kunde wi strax der effter bede / at hans Ri-ge maa tilkomme: At hand vil anamme oss/ som kiender hannem / vdi sit Naadis Rige / vduortis oc induortis. Huad skal wi der giøre? Skulle wi være ørcke-løse? O ney. Derfaare bede wi fremde-lis / at Guds vilie maa skee ved oss: Det er / at wi maa findis hannem altid lydige. Her haffue wi nu vnderholdning behoff / til Legemet oc Sielen / der om bede wi fremdelis / J den fierde Bøn / om Legem-lig Nødtørfft. Oc strax der effter om Sie-lens Brød oc Spise / som er / Syndernis

forladelse/ Huad? Skulle wi siden være secker oc trygge? Det være langt fra. Her kommer Fristelser / oc anden mangfoldig Fare / vdi huilcket wi haffue behoff / Hielp oc Bistand aff Gud / at wi maa bekomme Seyeruinding. Derfaare bede wi i Enden/ at Gud vil beuare oss i Fristelser / oc frelse oss fra det Onde.

Vdi denne første Bøns Forklaring/ vil ieg fremsætte / oc forhandle Fem Spørsmaal/ paa denne tid.

I. Huad er Guds Naffn?
II. Huad er det/ At helliggiøre Guds Naffn?
III. Huo kand helliggiøre Guds Naffn?
IIII. Huorledis helliggiøris Guds Naffn?
V. Huorledis skulle wi bruge denne Bøn?

Om

1.

Om det Første.

DEt er først Spørßmaal / Om Gud haffuer noget eigentlig Naffn / eller oc ey? Creaturenis Naffne fraskiller dem fra huer andre / oc vduiser offte / deris Natur oc Egenskab. Saadant Naffn haffuer Gud icke behoff / efftерdi hand er ene / oc er icke fornøden / at hand skal ved noget synderlig Naffn / fraskillis fra andre. Hand er aleniste euig / wsigelig / wbegribelig. Det er en wgudelig Fabel oc Euentyr / som Jøderne haffue dictet / om *Schem hamphoras*, huilcket Naffn de sige / der vaar i deris *sancto sanctorum*, oc huo det kunde vdstudere / hand skulde kunde giøre huad hand vilde: Aff hues Kaanst / de falskelig liuge / Christi *Miracula*, at være giort. Men wi skulle vide / At endog Guds Guddommelige Maiestatis værelse / kand icke met noget Naffn vdsigis: Som wi læser / at end ocsaa HERrens Engel / sagde til Manuach / Samsons Fader: Hui spør du effter mit Naffn / *Iudic: 13.*

Naffn /

Naffn/ som er vnderlig: Meget mere maa Guds Naffn være vnderlig. Dog alligeuel/kaldis i Scrifften Guds Naffn/alt det/ som værdelig tenckis/ talis/ siungis/ sigis/ læsis eller scriffuis/ om Gud Fader/ oc Søn/ oc hellig Aand: Om Guds værelse/ om Guds vilie/ oc om Guds Gierninger.

Aff disse Fire Stycker/ kunde wi i nogen maade/ vide Guds Naffn.

I. Guds Natur/ det er/ hans Værelse oc Person er/ at hand er **en** oc **trefaaldig**/ oc giffuer hannem sit Naffn.

II. Guds Ord/ vdtrycker oss ocsaa Guds Naffn/ vdi huilcket hand haffuer Titeler/ effter sine atskillige Gierninger oc Dyder. Moses kalder hannem en sted/ *Exod. 3.* **Barmhiertig/ Naadig/ Taalmodig/ meget Miskundelig/ oc Trofast/ den som forlader Ondskaben/ Offuertrædelsen oc Synden/ for huilcken ingen er wskyldig.**

III. Vdaff Guds Gierninger/ giffuis ocsaa hans Naffn tilkiende: Som David *Psal. 76.* siger i Psalmen: **Gud er kiend i Juda/**

da / Hans Naffn er stor i Jsrael.
Her skulle wi tencke paa Skabningens / Forløsningens / oc Helliggiørelsens Velgierninger.

IIII. Aff Exempler kunde wi oc forstaa Guds Naffn/ vdi huilcke Gud haffuer beuist oc forklaret sig / at være den samme/ som hand neffnis.

Paa atskillige Tungemaal oc Sprock/ haffuer oc Gud atskillige Naffne. Paa Hebraiske Maal / kalder hand sig selff/ i en Samtale met Abraham / *Schadai*: Det er / Almectigste: Fordi hand kand vdrette alting. Ellers i det gamle Testamente/ kaldis hand meenlig *Iehoua*: Thi hand er aff Euighed/oc giffuer alting deris Værelse oc Beuaring. *Elohim* kaldis hand/ aff sin Guddommelig Styrcke / Mact oc Maiestat / at alle Creaturene haffue tilsoret sig / at frycte hannem. *Adonai* kaldis hand: Fordi hand opholder / føder / vderqueger / oc beskermer oss/ som en Moder sit Barn / eller en Hussherre sit Hussfolck. Den HERRE Zebaoth/ kaldis hand: Fordi hand er en Krigs Før-

Gen: 17.

 ste/

ste / eller FeldtØffuerste / som fører sin SlagtOrden vd for oss / oc strider imod Dieffuelen / oc alle voris Fiender.

Paa Grædske neffnis Gud der aff / at hand er den / ved huilcken wi leffuer: Den som seer alting / opholder alting / forsiuner alting / er alleuegne tilstede: Oc **hans Øyne ere klarere end Solen / oc seer alt det som Mennisken giør / oc skuer de lønlige Vraaer.**

Syrach Cap: 23.

Paa Latinske Sprock / meener somme / at Gud haffuer Naffn / aff sine Gaffuer / at hand giffuer meget / oc hannem fattis intet: Hand haffuer altid en Bundløss Pung / at giffue vdaff.

Paa Danske oc Tydske / haffuer hand Naffn aff Godhed: **Thi der er ingen God / vden Gud alene.** Oc dette Gode / er *Communicatiuum bonum:* Hand metdeler oss sit Gode / som wi daglige forfarer. *Summa,* Guds Naffn er Guds Ord / vdi huilcket alting indeholdis / som sigis kand om Gud.

Lucæ. 18.

Om

2.

Om det Andet.

Huad er / at helliggiøre Guds Naffn?

AT helliggiøre nogen Ting: Er at fraſkille den / fra denne almindelige oc vduortis Brug / oc at *conſecrere*, oc til vie den Gud / hans ære oc Dyrckelſe alene. Oc derfaare kaldis det Helligt / ſom er ſaaledis fraſkilt fra denne Gemene brug / oc tillagt Gud beſynderlig. At helliggiøre Guds Naffn / er helliglig / oc met *Reuerents* at dyrcke det / at hedre oc ære det / oc icke bruge det / vden til Guds ære oc Dyrckelſe.

Auguſtin: Petimus vt ita hominibus innoteſcat Deus, vt non exiſtiment aliquid ſanctius, quod magis offendere timeant.

Guds Naffn / er vdi ſig ſelff / Allerhelligſt: Ja Hellighed. Dog / efterdi det icke kiendis / hedris oc dyrckis aff alle / men mange vanhelliger det / met deris Vankundighed / Affguderi oc Blodige Eder: Da beder wi her / at Gud vil *vindicere* oc forſuare ſit hellige Naffns ære / at alle kunde det kiende / dyrcke / paakalde / oc tacke / ſom Gud vdkræffuer i det andet Bud / i ſin hellige Low.

Cyprian: Non optamus Deo, vt ſanctificetur orationibus noſtris, ſed vt nomen eius ſanctificetur in nobis: vt qui in Baptiſmo ſanctificati ſumus, in

eo quod esse cœpimus, perseueremus.

3.
Om det Tredie.
Huo kand helliggiøre Guds Naffn?

I. De som kiender Gud. Thi vden Guds kundskab / kand Tanckerne / om Gud / icke være rene / som de skulde: Meget mindre kand æren / eller den gantske Dyrckelse / oc Gudstieniste / være saadan som den burde. Pharao haffde icke Guds kundskab / Derfor bespotter hand Gud / oc siger: Huem er den HERRE / ieg skal være lydig? Senacherib vaar saa galen / at efftersi hand haffde offueruundet Affguderne / som vaare stercke end Jødernis Gud / som hand meente / da vilde hand oc lættelig offueruinde Jerusalems Gud. Denne Trotzighed kom her aff / at de icke kiende den sande Gud rettelig.

Exod: 5.

Esaiæ: 10.

II. De som predicke om Guds Naffn / aff Guds Ord / effter hans Kundskab / helliggiører oc hans Naffn / huilcke Esaias Prophete / hen viser / *ad Legem & Testimonium:* Det er / til Louen oc Vidnesbyrdet.

Cap. 8.

byrdet.

byrdet. O huad skulde wi lidet vide om Gud/ haffde wi icke hans eget Ord oc Sacramenterne.

III. De ere ocsaa Guds Naffns rette Helliggiørere/ som anseer mere Guds hellige Naffns ære/ end deris egen: Oc siger met Dauid i Psalmen: O HERRE/ icke oss/ icke oss/ men giff dit Naffn ære. *Psal: 115.* Det giøre de som ere vel oplært/ om Guds Godhed: De forlader alting/ som de stolede paa tilforn/ i deris Saligheds Sag/ oc bliffuer tryggelig hoss Gud alene.

IIII. De sigis ocsaa rettelig at helliggiøre Guds Naffn/ som flyer all forhindring/ huor aff Guds Naffn kand vanæris/ oc tilstopper Munden paa falske Lærere/ saa meget som mueligt er/ flyer falske Meninger/ Academiske Tuilactighed/ Epicureiske Tryghed/ oc Kætterske Forførelse/ vdi Religionen.

4.

Om det Fierde.

Huorledis helliggiøris Guds Naffn?

Vdi

I. Naar wi anammer met all Hørsomhed oc *Reuerents* alt det oss faareholdis vnder Guds Naffn / eller paa Guds vegne. En Kongis *Decreta* holder wi / som billigt er / Meget mere skulde wi / holde det oss paa Guds vegne befalis.

II. Wi helliger oc Guds Naffn : Naar wi met vort Leffnet / vdtrycker oc fremdrager / det samme som oss aff Gud er befalet / at vort Liuss kand saa skinne for Verden / at Guds hellige Naffn icke skal høre ilde / oc bespottis aff Hedninger / for vort Leffnets skyld. Som Gud siger hoss Propheten:

Esaiæ. 52. *Ezech:* 36. **Jeg helliger mit store Naffn / som er vanhelliget ved eder / for Hedninger.**

III. Wi helliger oc Guds Naffn : Naar wi ere taalmodige vnder Kaarsset / oc vdi Modgang henge hart hoss Gud / met en vis Tillid / om Hielp oc Bistand / vdi allerstørste Nød oc Fare.

IIII. Wi helliger oc Guds Naffn : Naar wi bekiende Guds Naffn vdi Forfølgelser : vdi huilcke wi enten skal falde vdi Mennis-

skens

skens Hender / eller forsuære Gud: At wi da icke forskreckis for de Vgudeligis Trusel: Men glæder oss met Apostlene / at wi ere værdige til / at lide noget for Guds Naffns skyld. Wi haffuer her om en skøn Historie / vdi Judiths Bog / om Achior: Huilcken dristelig vdsiger Jsraeliternis vilkaar / for Holoferne / ihuad hand der offuer skulde lide. Her hen hører de hellige Martirers Historie / som haffuer helliggiort Guds Naffn / met deris eget Blods vdgydelse.

Actor: 5.

Cap. 5.

V. Wi sigis oc / at hellige Guds Naffn: Naar wi icke aleniste selff ærer det / som sagt er: Men ocsaa met all flid / foraarsager andre / met Formaninger / Foriættelser / Trusel oc Exempel / at giøre lige saa. Her hører nu hen / Guds Helgens Heroiske oc dristige Gierninger / som de haffue bedreffuet / til at forsuare Guds hellige Naffns ære oc Maiestat. Wi læser om Pinehas / Eleasars Søn / huad hand giorde imod den Jsraelit / som bedreff obenbare Skørleffnet / met den Madianitiske Quinde / imod Guds Bud: at hand stack dem begge igennem. Saadan Nidkierhed /

Num: 25.

for

for Guds Naffns ære / giordis vel behoff/ paa denne dag. Moses brende den Guld Kalff / met Jld / som Aaron haffde støbt/ oc opreist til Guds Naffns bespottelse. Dauid kunde icke lide / at Goliath bespottede Guds Naffn / Men heffnede det. Om Elia Prophete læser wi / huad hand giorde met Achab / oc met de Baalitiske Prester/ alt for Guds Naffns æris skyld. Christus selff/ vddreff de Queckremmere / aff Guds Bedehuss/alt for Guds Naffns æris skyld. Saa skulle wi hen vende alle voris Gierninger / til Guds allerhelligste Naffns ære oc Helliggiørelse.

Exodi: 32. — *1. Sam: 17.* — *1. Reg: Cap. 17. 18. 19.* — *Matth. 21.*

5.

Om det Femte.

Huorledis skal wi bruge denne Bøn?

I. Vdi vort daglige Scrifftemaal for Gud / skulle wi bekiende oss for arme blinde oc vankundige Mennisker / vdi de Sager som høre til Guds ære. Thi huercken kiender wi Gud/ eller oss selff / vden wi vnder-

deruiſis aff Guds Ord / oc opliuſis met den værdige hellig Aand. O Blindhed. *Cyprianus, Epiſcopus Carthaginenſis*, kalder derfaare rettelig diſſe Bøner / Scand Titeler: Vdi huilcke wi affmaler oſſ ſelff / oc giffuer tilkiende / huad wi fører i vor Skiold / Ja / obenbarer voris egen Bluſel oc Vanære. Wi ſkulle (ſiger hand) altid bede / ſom de der ere / *inter numeroſam languentium ſtragem, & exiguam ſtantium paucitatem:* Det er / iblant mange der ere faldne / oc faa der ſtaar / oc bede om Fred i tide / begære ſnarlig at hielpis aff Fengſel oc Fare. Dette kand henføris til huer Bøn i Fader vor. J denne Bøn bekiender wi / oc beklager voris Aandelig Blindhed / for Gud. Legemlig Blindhed er en ſtor Plage / Men Sielens / er meget farligere. Denne voris fordærffuelige Natur / ſkulle wi her begræde: At wi haffuer mere vanæret Guds Naffn / met Beſpottelſe / Eder oc Bander / end wi haffuer helliget det.

Epiſtola 4. ad Clerum:

II. Vdi voris daglige *Supplicats* oc Knæfald for Gud / affbede wi met denne Bøn / Guds Naffns vanære / ſom wi haffuer

uer bedreffuet aff Bardommen. Oc beder om den hellig Aands regerelse / som haffuer Naffn aff Hellighed / oc kaldis aff S. Paulo / Aanden som helliger / at wi ved hans Opliussning oc Regimente vdi oss / maa her effter / altid kiende / hellige / loffue oc prise Guds Naffn / i Modgang oc Metgang / Lycke oc Wlycke / Siugdom oc Førlighed / Rigdom oc Fattigdom / Døden oc Liffuet: At wi maa fremdrage vort Leffnet / i it Kongelig Prestedom: Oc at hand vil forøge vdi oss / sin Værelsis oc Vilies kundskab / at wi maa forfremme oc forbedre oss / som flittige *Scholastici*, naar wi hører hans Ord: At wi maatte haffue Ørne til at høre det flittelige / Hierte til at beuare det / Forstand til at begribe det / Tunge til at vdsige det / Vilie oc Styrcke til at giøre det. Oc effterdi det kand icke skee vden Predicken: Da bede wi dig O Jesu / Giff oc beuar tro Arbeydere i din Høst: Thi Høsten er jo megen / men de rette Arbeydere ere faa. Oc effterdi Predicke Embede kand icke holdis ved lige / vden Christen Øffrigheds beskermelse: Da bede wi dig / O gode Gud / at du oc vilt

Rom: 1.

vilt giffue / regære oc beuare Øffrighe-
den: At Kongerne kunde være din Kirckis *Esa: 49.*
Foster Fædre/ oc Dronningene dine Am-
mer. Oc efterdi Øffrigheds Personer /
saa vel som Predicantere/ ere Dødelige / oc
affgaar saa effter haanden (de frommiste
snarist) for voris Synders skyld / da bede
wi dig / O Christe / at du vilt regære/ alle
Christelige Hussfædre/ oc Forældre: Oc
giffue dem Naade til / at optucte deris
Børn/ Saa / at de kunde en anden dag/
met ære / træde i voris sted/ oc være duelige
Redskab i Geistlig oc Verdslig Stater:
Paa det/ at din ære icke skal affdø met oss/
naar wi affgaar oc hensoffuer. Oc efterdi
dit hellige Naffn/ haffuer altid store Fien-
der oc Modstandere / end ocsaa paa denne
dag/ som er Tørcken oc Paffuen/ Ja man-
ge Tiranner / iblant dine egne Hussfolck/
da bede wi dig ydmygeligen / kiere HER-
RE: At du enten vilt affuende eller om-
uende dennem.

III. Vdi vort Leffnet oc daglige Gier-
ninger/ skulle wi legge vind paa / at vdrette
alt det/ ved huilcket Guds Naffn hellig-
giøris: Oc fly alt det/ aff huilcket det kand

 van-

vanhelligis/ som er/ Affguderi / Vantro / Traaldom / Blodige Eder / Utaalmodighed/ Bespottelse oc Forargelse / vdi vort gantske Leffnet.

Denne Guds Naffns Helliggiørelse/ er storlig fornøden / vdi alle Christelige Stater.

1. J den Christne Kircke / At det hellige Predicke Embede / oc Guds dyrckelse maa *promoueris,* oc holdis ved lige.

2. J Verdslig Regimente / skal aluerlig leggis vind paa / at der kand skickis gode oc Christelige Loue / oc en Christen *disciplin* at holdis ved lige: Paa det at Guds Naffn / maa diss bequemmeligere helliggiøris: Thi huor ingen Auffue er / der er heller ingen ære. Dette skal Øffrigheden flitteligen betencke / vden mand vil være en Dyenskalck for Gud. Thi ellers kand mand aldrig læse en Fader vor rettelig. Huorledis kand en Øffrigheds Mand sige: Helligt vorde dit Naffn/ oc alligeuel efftterlade all Schand oc Last/ at skee vstraffet / imod Guds Bud / til hans allerhelligste Naffns vanære? Huer betencke sig aluerlig.

Vdi

3. Vdi Huss Regimente skal Forældre beflitte sig / at Guds Naffn jo helligis aff deris Børn / aff dem selff / oc gantske Hussgesind. Ellers er det icke vden Guds bespottelse / dagligen hiemme at læse denne Bøn / oc intet giøre der effter. O disse ere mange. Oc derfor / lige som de hedrer Gud / saa ærer hand dem igen: Som hand selff siger: **Huilcken mig ærer / den vil ieg oc ære: Oc huo mig foracter / hand skal foractis.** Oc derfaare gaar det saa ilde til / som det gaar noget nær vdi alle Stater / met Foractelse / Vanære / oc Vlycke / paa denne dag. Tencke sig derfaare om / Predicantere / Øffrighed / Forældre / Børn / Tiuende / HantuercksFolck / Borger / Bønder / oc alle andre / at de icke aleniste met Tungen helliger Guds Naffn / men oc met Gierningen / at Gud kand ære dem igen / met timelig oc euig Herlighed.

Chrysost: Liberi, ætate minores, malitia pares parentibus.

1. Sam: 2.

Gud giffue oss alle der til sin Naade / ved Jesum Christum / Amen.

V.

Den Femte Predicken.

Om den Anden Bøn.

Tilkomme dit Rige.

DEnne Bøn henger sammen met den næst forgangen. Thi Guds Naffn kand icke helligis aff oss arme Syndere / vden Gud regnerer i oss / ved den hellig Aand. Derfaare siger wi: O Fader / det er vel vort Embede / at Helliggiøre dit Naffn / at kiende / dyrcke oc paakalde dig / oc at forfremme din Kundskab iblant Menisken. Men wi ere her til / gantske wduelige / skrøbelige oc wuærdige: Kom derfaare oss til hielp / oc regære du oss til alt gaat.

Saa haffuer wi derfaare Tre Aarsager at betencke / for huilcke Christus haffuer indsæt denne Bøn i Fader vor.

I. At naar wi læser denne Bøn / skulle wi hen see met voris Tancker / til det Rige / aff huilcket wi ved Synden ere vdstøt. Der

vdi vaar Retfærdighed / Fred / Glæde oc Wskyldighed. Men nu ere wi bleffne arme Træl oc Wfri.

II. At wi skulle betencke / oss at fødis / oc være i it andet Rige / end Guds Rige / som er Sathans: Aff huilcket wi begære at befries / lige som Fanger / aff it Fange-Taarn / oc Fulen aff Snaren.

III. At wi skulle betencke / voris egen Amectighed: At vor egen mact er intet vært / wi ere snart offueruunden. Wi kunde icke aff egen Styrcke / vdslippe / eller vdbryde / aff Dieffuelsens Rige (vdi huilcket Tiranni oc Elendighed haffuer offuerhaand) oc indrømme vdi JEsu CHristi Rige: Derfaare skulle wi bede waffladelig: Tilkom / Tilkom oss dit Rige.

Men paa det wi kunde diss bedre forstaa denne Bøn / da vil ieg fremsætte oc forhandle / disse Fem Spørssmaal.

I. Huor mange slags Riger ere i Verden?

II. Huad er Guds Rige?

III. Huad forskel er imellem Guds/ oc Verdslige Regimenter?

IIII. Huorledis kommer Guds Rige til oss?

V. Huorledis skulle wi bruge denne Bøn?

I.
Om det Første.

HEr ere besynderlige Tre slags Riger i Verden. Det første/ er Sathans Rige. Det andet/ er Guds Rige. Det tredie/ er disse Verdslige Riger. Thi effterdi wi bede/ at Guds Rige maa tilkomme: Da bekiende wi jo it andet Rige at være/ hues Mact oc Velde/ wi føler.

Om Sathans Rige / taler Scrifften/ oc giffuer hans Rigis Vilkaar tilkiende/ som ere alle onde.

Initium. *I.* Ville wi ansee/ Begyndelsen oc Anfang/ paa Dieffuelsens Rige/ da maa wi be-

bekiende / at hand haffuer bekommet det vdi Begyndelsen / ved Suig / foruden Suerdslag / der hand bedrog voris første Forældre / huilcket Rige / hand icke vilde siden lætteligen slippe. Derfaare kaldis hand *Princeps mundi huius*: Det er / Denne Verdsens Første / icke at hand haffuer frastøt Gud (som er den rette Verdsens Første) fra Regimentet. Men / fordi hand finder dagligen / Mange (diss værre) som lader sig styris oc regæris aff hannem i Verden / huilcket oc Gud tilsteder / at deris Ondskab / maa i saa maade tilbørligen straffis.

Iohan. 14. & 16.

II. **Aarsag til Dieffuelsens Rige** / er Synden / ved huilcken Døden / oc alt Ont er indkommen i Verden. O huad skulde derfaare Synden / met rette / være oss vederstyggelig.

Occasio.

Rom: 5.

III. **De Middel** / ved huilcke Sathans Rige er *propagerit*, ere Løgn oc Mord. Her ved begyntis / her ved voxer / hantheffuis oc beuaris / Mørckhedsens Rige: Vdi huilcket atskillige grumme Synder oc Laster / indføris oc bedriffuis.

Media.

 Spør

Suceßus. IIII. Spør du at: Om Sathan haffuer nogen fremgang vdi sit Rige? Da maa wi bekiende / at hand haffuer daglig / stor / Ja alt for megen Lycke / foruden wmage / diss værre. Thi Verden er nu saa skendelig / tilbunden hannem oc hans Rige / at huor Dieffuelen haffuer en gantske Kircke / der haffuer Gud neppelig it Capell.

Exitus. V. Spør du at: Huad ende det vil tage met Sathans Rige? Da suaris / at den vil bliffue ond: Thi Syndsens Sold er Døden. *Rom: 6.* Lige som Jsraeliterne / der tiente Pharao / oc trællede lige met wmælende Bester / vdi Leer oc Dreck: Huad bleff deris Løn? Hunger / Hug / Plage / Fortrengsel / oc deris wskyldige Børns / ynckelig Mord. Saadan Løn / maa alle den grumme Pharonis / det er / Dieffuelsens Tienere oc Krigsfolck / foruente sig paa det sidste. Huad ville wi da sige? Skulle wi bliffue varafftige i Synden? Det være langt fra. Lader oss betencke / at der som wi ere Syndsens Tienere / da faa wi ond Løn paa det sidste / som S. Paulus siger: *Rom: 6.* Huad haffue i for fruct aff Synden / aff

huilcken

huilcken i nu skamme eder: Thi enden der paa er Døden.

Om Guds Rige/ taler Scrifften mangesteds/ oc wi ville her effter der om faa at høre: Thu Gud maatte oprette oc begynde/ Naadsens Rige imod Vredsens Rige: Liusens Rige/ imod Mørckhedsens Rige: Retfærdighedsens Rige/ imod Syndsens Rige/ at Sathans Herredom offuer Mennisken/ for Syndsens skyld kunde i saa maade affskaffis: At wi kunde paa det ny forligis met Gud/ oc befries fra Dieffuelen: tilsige Gud Huldskab oc Troskab/ oc tiene hannem vdi Hellighed oc Retfærdighed/ all vor Liffs tid. Om dette Rige talis Psal: 2. 45. 72. Esai: 9. Jerem: 23. Oc synderlig i Danielis Prophetie. S. Paulus tacker Gud/ oc vor HERris Jesu Christi Fader/ som frelste oss aff Mørckhedsens Offrighed/ oc sætte oss i sin Elskelige Søns Rige/ i huilcken wi haffue Forløssning/ formedelst hans Blod/ som er Syndernis forladelse.

Lucæ. 1.

Coloß: 1.

Verdslige Riger/ ere disse vduortis *Imperia mundi:* At en er Keyser/ en

anden Konge / etc. Disse Riger / ere aff Gud ordinerede / oc vdbyttis aff hannem / oc høre ingenlunde Dieffuelen til / som *Matth.* 4. hand liuer skendelig i sin Samtale met Christo. Disse Riger skal mand ingenlunde stole paa / dem beder wi icke om i denne Bøn: De omskifftis oc henflyttis fra en til *Cap.* 2. en anden / effter Guds vilie: Som Daniel predicker for Nabogodonosor / om de Fire Monarchier.

2.
Om det Andet.

Huad er da Guds Rige?

Den hellige Scrifft taler om Tre slags Guds Riger.

I. Om Guds Almectigheds Rige: Som haffuer ingen Begyndelse eller Ende / huilcket den hellige Trefoldighed beholder fra Euighed til Euighed / som Dauid *Psal*: 145. siger: **Dit Rige er it euigt Rige: Oc dit Herredøm varer stedse oc altid.** Oc derfaare kalder S. Paulus / Jesum / en

en Salig oc alene en veldige Konge off-
uer alle Konger / en HErre offuer alle *1. Tim: 6.*
Herrer / som haffuer alene Vdødelighed.
Dette Rige *administrerer* Gud / effter
den maade / som alting er skicket oc ordine-
ret aff Begyndelsen. Vdi dette Rige / ere
baade onde oc gode: Ja / Sathan selff
met sit gantske Rige / oc alle onde Aan-
der *coerceris* oc spægis inden dette Rige.
Cyprianus siger: Gud Regnerer altid.
Men her Bede wi / at Guds Rige / som
er atspurd ved Christi Blod / maa oss *re-
præsenteris* oc obenbaris / *vt qui hic serui-
mus post modum Christo dominante reg-
nemus:* Det er / at wi som ere her Tie-
nere / maa her effter regære / vnder Chri-
sto.

II. **Guds Naadis Rige:** Er begynt i
Jesu Christi obenbaring oc Tilkommelsis
Foriættelse. Ja / der Christus lod sig føde /
Omskære / oc Døbe / da gick det aluerlig
an / met hans Naadis Rige: Synderlig / *Matth. 11.*
der hand begynte at Predicke *Euangelium* *Augustin.*
Regni: Det er / Rigens Euangelium / oc *Quia crea-*
giøre Miracke l. Der om siger Christus *tus reden-*
selff:

*do solui-
tur: & violentia Spiritus sancti impetratur.*

selff: Fra Johannis Baptistæ dage / indtil nu / lider Himmerigis Rige vold / oc de som giøre vold / rycker det til sig: Det er / Mennisken vdbryder nu aff Sathans / Verdsens oc Kiødsens Fengsel / oc indtrenger sig ved Troen i Guds Rige. O huor herlig haffuer Christus regneret / i de try sit Predicke Embedis Aar / oc veldelig hersket / offuer Synden / Siugdom / Døden: Ja / end offuer Dieffuelen selff: Hannem haffuer hand bortjaget oc vddreffuet aff de arme Besætte / oc ælendige Mennisker: Som den Euangeliske Historie nocksom beuiser. Om dette Rige taler Gabriel Engel til Mariam / oc siger: At der skal ingen Ende være paa hans Kongerige. Vdi Dauids Psalme siger Gud Fader: Jeg indsætte min Konge / paa mit hellige Bierg Sion. Christus regnerer end nu paa denne dag vdi sin Christen Kircke: Thi det skeer endnu / som hand selff siger: *Regnum Dei intra vos est*: Guds Rige er induortis i Eder. Vdi Tuende Maader /

Hieron: Grandis violentia est, generatos in terra, cœlum quærere, & possidere per fidem, quod non tenemus per naturam.

Psal. 2.

Lucæ. 17.

der/ er Guds Rige iblant oss paa denne dag: Baade almindelig / i den hellige Kircke/ oc Christen forsamling / der som Christus selff regærer / oc er krafftig / vdi sit Ords Predicken/ oc Sacramenternis rette Brug / ved den hellig Aands krafft oc bistand. Dernæst: Er ocsaa Guds Rige / vdi huert Menniskis Hierte / som frycter Gud. Der sidder denne Naadsens Konge Jesus / lige som paa en Kongelig Stoel/ oc boer vdi deris Siel / som paa it Kongelig Slot oc Palatz / at regære voris Siel oc Legeme/ met alle Lemmer / induortis oc vduortis (som en Konge sine Vndersaatte) til at tiene den leffuendis Gud. O det er trøsteligt: At Guds Rige er vdi dig / om du skicker dig vel.

III. **Guds æris Rige**/ er det euige Liff oc Salighed / vdi huilcket Christus skal antuorde Faderen Riget: Det er / hand skal tillede den Christne Kircke / glad oc *Triumpherende* til Gud Fader/ oc sige: Kiere Fader/ her haffuer du nu den Christne Kircke / for huilcken ieg haffuer lid Død oc Pine i Verden / oc er Opstanden / huilcken ieg haffuer beskermet/ oc nu trengt hen-

1. Cor: 15.

de-

de igennem Døden til Liffuet/ anamme du nu oc giør hende salig.

Aff dette Rigis vished oc forventelse/ skulle wi haffue Trøst i denne Verdsens Trældom. Denne Trøst giffuer oss Christus selff/ oc siger: **Fryct dig icke du lille Hiord/ Thi det er eders Faders behagelighed/ at giffue eder Riget.** *Lucæ. 12.*

1. Vdi dette Rige skal være: Først/ Fuldkommen Retfærdighed / oc icke saa megen Tiranni oc Vmildhed / som offte er / i disse Verdslige Regimenter / huor Rætten sidder tit i Spiudstagen.

2. Dernæst / skal være i dette Rige / fuldkommen Frihed: Thi Guds Børns Frihed skal der vdi / i ingen maade forhindris. O / effter det Rige maa wi vel alle lengis/ icke aleniste Mennisker / som ere arme Tienere oc Træl her i Verden: Men andre Creature / som vanbrugis / oc ere Forfengelighed vndergiffuen / imod sin vilie / haffuer oc omhyggelig Forlengelse/ oc tøffuer effter Guds Børns Obenbarelse oc Forløssning met oss / oc ere endnu stedse i Vanghed. *Rom: 8.*

Frem-

Fremdelis / Skal her oc være offuer- 3.
flødig Effne / paa alt gaat / oc Gud skal
selff være alting vdi alle. 1. Cor: 15.

Ydermere / Skal oc Gud vdi sin Ma- 4.
iestat oc Guddommelig Herlighed / altid
være neruærendis tilstede / oc lade sig see
oc beskuis / aff de salige Guds Børn / An-
sict fra Ansict.

Endelig: Skal oc være euig ære oc 5.
Herlighed / vdi Guds æris Rige / for alle
Salige / huilcken skal aldrig aff nogen
Aarsage / eller Tidsens forandring ophø-
re / formørckis / forringis / eller omskifftis.
O dette Liff skulde wi alle attraa effter / oc
haffue lyst til / vdi huilcket der er Liff foru-
den Døden: Liuss foruden Mørck: Vng-
dom foruden Alderdom: Fred foruden
Vfred. Rige foruden Omskifftelse / som
Augustinus siger.

Saa bede wi i denne Bøn / om Guds
Naadis oc æris Rige / at det maa komme
til oss. Men huilcken som icke er en tro Ind-
uaaner i Naadsens Rige / den kand aldrig
besidde ærens Rige.

Om

3.
Om det Tredie.

Huad Skilsmisse er der imellem Verdslige Regimenter oc Guds Rige?

Fem besynderlige.

I. Anser wi Kongernis Personer / da er Christus Gud oc Menniske / er Konge i Guds Rige: Men disse Konger ere Mennisker / oc Dødelige: Ja / alle Menniskelige Vilkaar vndergiffuen for Syndens skyd: De ere Siugdom vndergiffuen / oc Lyckens omskifftelse: De kunde icke hielpe sig selff / meget mindre andre. Der *Alexander Magnus* vaar Saargiort i Krig / oc hans snylte Geste / stimlede omkring hannem / oc kallede hannem *Iouis*, Det er / Guds Søn: Da suarede hand / Dette Saar / ieg haffuer i min Side / beuiser mig at være dødelig. Der sigis om Kong Christian den Tredie / met Høylofflig Ihukommelse / at hand pleyede at sige: De kalder oc scriffuer oss Woffueruindelige / al-

ligeuel kand en liden Kaaldesiuge offuer-uinde oß.

II. Anseer wi begge Rigers forfremmelse: Da maa wi bekiende / at Verdslige Riger / bekommis ved Krigs mact / oc (effter Guds vilie) beholdis / styris oc regæris ved Menniskelig Vijßdom / Snildhed oc Styrcke. Men Christi Rige haffuer det hellige Predicke Embede / ved huilcket Hierterne regæris / formedelst den hellig Aands krafft. Christus siger i sin gode Bekiendelse / som hand vidnede faar Pilato: *Iohan. 18.*

Mit Rige er icke aff denne Verden. *1. Tim: 6.*

III. Anseer wi begge Regimenters gode Ting oc Liggende Fæ: Da maa wi bekiende / at vdi Verdslige Riger / er Fred oc Rolighed det beste / som dog varer stacket. Men i Guds Rige / er den Fred / som Verden icke giffue kand / met euig varendis Herlighed oc gode Ting.

IIII. Anseer wi denne vduortis Maiestat: Da haffuer Christi Rige / ingen synderlig vduortis anseelse. Det er Kaarssens Rige: Oc wi rose oc berømme oß aff Bedrøffuelse: Efterdi Bedrøffuelse giør *Rom. 5.*

Taalmodighed / oc Taalmodighed giør Forfarenhed/oc Forfarenhed giør Haabet / oc Haabet lader icke beskemme. *Tertulianus* siger: De hellige Martires Blod / er Christnis Sæd: Det er / aff deris Bekendelse oc Bestandighed / som lider Døden for Christi Naffn oc Euangelio / foraarsagis andre til lige Tro / Bekendelse oc Bistand / indtil Døden.

V. Anseer wi disse Rigers Varafftighed / da er Christi Rige euig: Men disse Verdslige / haffuer visse *Periodos* oc *Terminer:* Vdi huilcke de omdriffuis / falder oc ødeleggis for Syndens skyld. De *Assyriers Monarchia*, som vaar den første / varede lengst / hen ved 1 5 3 6. Aar / (som den gode Lutherus det beregner) fra *Nino*, den første *Monarcha*, indtil Enden paa det Babyloniske Fengsel / oc fick ende. De Babylonier oc Persers Regimente / fra *Darium* oc til *Alexandrum Magnum*, varede (effter Lutheri *Supputats*) alene 1 9 0. Aar. De Grækers / eller Alexandri Regimente / indtil den Romerske Keyser Augusti tid / 2 6 0. Aar. De Romeris Monarchi / som er den sidste / lam=

lammer flux/ oc hopper paa Leerbeen. Andre beregner anderledis disse Monarchiers tid oc Aar. Men alle bekender / at de haffuer faaet ende. Christi Rige aleniste varer euindelig / oc er foruden all ende. Der sigis om den *Monarcha*, *Alexandro Magno*, der hand hørde / at hans *Præceptor Aristoteles*, disputerede / Om der skulde være flere Verden til / end denne ene / da græd hand: Fordi hand haffde icke endnu bekommet / vden denne ene vnder sit vold. Men / O haffde hand tenckt sig ret om / da skulde hand heller haffue græt for Christi Naadis Rige / oc lagt sig effter / det at bekomme.

4.
Om det Fierde.

Huorledis kommer Guds Naadis Rige til oss?

1. Anseer wi Begyndelsen: Da er Guds Rige obenbaret / ved den første Forietteolse: **Quindens Sæd skal sønderknuse Slangens Hoffuet.** Som

Gud vilde saa meget sige: Værer ved it frijt Mod / Dieffuelen skal icke altid herske offuer eder: Men der til skal Guds Søn obenbaris/ at hand skal forstyrre Dieffuelsens Gierninger. Guds Low / faarescriffuer oss en Regel / effter huilcken wi skal vandre i Guds Rige.

1. Ioh: 3.

II. Anseer wi Guds Rigis fornyelse: da er den skeet ved Christum selff/ huilcken der haffuer taget voris Synder paa sig/ oc skenckt oss sin Retfærdighed/ offueruundet Dieffuelen/ oc vddreffuet hannem / at wi maa nu traadzeligen sige: **Huem vil giøre Guds Børn noget?** Rom: 8.

III. Anseer wi Guds Rigis *Confirmats* eller Bekrefftelse: Da er den skeed paa Pindtzedag / ved den hellig Aands siunlig vdsendelse: Som er Foriettelsens Hellig Aand/ oc vor Saligheds oc Arffuis Pant/ at wi skulde bliffue hans Eyedom/ oc giør oss duelige til alle gode Gierninger.

2. Cor: 1.
Ephes: 1.

IIII. Anseer wi Guds Rigis forøgelse oc Vdbredelse: Da skeer den ved Rigens Euangelium/ vdi all Verden: Ved huilcket Christus regærer altid / end ocsaa mit iblant sine Wuenner.

V. Anseer wi Guds Rigis Ende: Da er den allis vor Salighed/ wi som ere Guds Naadis Rigis Borgere oc Induaanere. Thi Guds Rige er icke Mad oc Dricke/ Men Retfærdighed/ Fred oc Glede i den hellig Aand: Huo som tiener Christo der vdi/ hand er Gud behagelig/ oc Menniskenn teckelig. Denne Orden vdi Guds Rige/ skulle wi vel mercke: Christi Retfærdighed gaar for/ effter den følger Fred met Gud/ oc der effter strax Glede i *Conscienten*. Dette er trøstelig/ synderlige naar wi ligner det met Verdslige Riger/ oc deris Herlighed. Men ærens Rige/ met sit Liggende Fæ/ er endda meget større. *Rom: 14.*

Saa bede wi i denne Bøn/ om store Ting: Icke om it Huss/ om en Landsby/ eller Stad/ eller it Slaat/ som dog vaare meget: Men wi beder om it helt Kongerige/ icke noget Verdslig: Men om Guds Naadis oc æris Rigis Tilkommelse.

5.
Om det Femte.

Huorledis skulle wi bruge denne Bøn?

I. Vdi vor daglig Bekiendelse. Wi bekende her voris Vselhed: At wi ere Fremmede oc Landsflyctige fra Guds Rige: Ja fattige Fanger: Oc at wi icke kunde slippe løss/ eller komme aff Dieffuelens Rige/ hiem i Guds Rige/ ved vor egen mact eller fortieniste/ met mindre end Gud vil komme oss til Hielp aff Himmelen/ met den hellig Aand/ i voris Hierter. Oc wi da maa sige met *Cypriano ad Proconsulem: Exul non erit qui Deum in corde habebit:* Det er/ den der haffuer Gud i sit Hierte/ hand er icke Vdlendig.

II. Vdi voris daglig *Supplicats* oc Bøn til Gud/ skulle wi oc bruge denne Bøn/ oc bede at hand vil obenbare den gantske Verden sit Naadis Rige: Oc sønderknuse disse Jordiske Riger/ naar de sætte sig imod hans Rige: At hand vil bo vdi alle oc huer Gudfryctig Menniske/ oc dem styre oc

re oc regære. At hand vil til intet giøre Dieffuelsens Rige. At hand vil beuare alle Retsindige sit Ords Tienere / oc oplade deris Mund frimodelig / at de kunde kundgiøre Euangelij Hemmelighed / oc handle dristelig der vdi / oc tale som det sig bør. At hand vil beuare Verdslige Regimenter / met saa skel / at de effter Kong Dauids Raad / oplader deris Porte for denne ærens Konge. At hand vil forfremme Scholer / ved huilcke hans Rige opbyggis oc formeris. At hand vil snarlig komme til Dommen / oc begynde ærens Rige. O / der om sucker mange paa denne dag. Men de skulle vide / at hand skal komme visselig oc snarlig: Hand er paa Veyen / oc skal icke tøffue lenge. Tenck paa disse Stycker / naar du læser denne Bøn.

Ephes: 6.

Psal. 24.

III. Vdi vort Leffnet skulle wi oc bruge denne Bøn. Tenck saa: Min Konge Jesus / er altid hoss mig: Derfaare skal ieg altid skicke mig høffskelig oc vel / som ieg kand bestaa for hannem: Meget ydmygeligere / end i nogen Verdens Kongis Aasiun oc Nærværelse. Jeg vil være hannem vnderdannig / oc *militere* vdi

hans Lærr: Oc offuergiffue/ Ja aldelis opsige Dieffuelen. O Gud giffue/ at mange vilde dette aluerlig vdrette / oc effter Christi Raad/ atspørge først Guds Rige. Men nu i Verden / omuendis Christi Orden: Alting atspørger mand først: Oc Guds Rige seent eller aldrig. *Isidorus* siger: Den som kand vel regære sit eget Legeme/ hand maa vel kaldis en Konge: Den som kand styre sit Kiød met Low oc *Disciplin*, maa vel hede en Jordens Regentere. See derfaare vel til/ min kiere Ven / at du kant være Konge offuer dine Lemmer / Forstand / Vilie / Hørelse / Siun/ Tale/ Tancker / Gierninger: Oc styre dennem til Guds ære / Dig selff oc din Næste til gaffn: Saa est du arme Stackarle ocsaa en Konge.

Matth: 6.

IIII. Vdi Kaarsset skalt du trøste dig met denne Bøn: At Christus / som er din Konge / skal aldrig forlade dig Faderløss. Ja/ det all Verden fuld aff Dieffle vaare/ oc vilde dig slet opsluge / dem fryct du icke ved it Haar/ Thi Gud kand dem det forbiude. Ihuor der ellers handlis met oss/ Guds Rige wi dog beholde.

Vdi

V. Vdi din Døds Time / skalt du tacke Liffsens Første / at du haffuer været en Vndersaatte vdi Naadens Rige. Oc bede trolige / den ophøyede / ærefulde oc forklarede Jesum / om ærens Rige. Sig met Røffueren paa Kaarsset / der bekiende oc ærede den Kaarsfeste / Blodige oc nu Døendis Jesum / for en Konge: O HERre / tenck paa mig i dit Rige.

Til Beslutning. Skulle alle Jordens Høffdinger / sampt deris Vndersaatte / lyde Kong Dauids Raad: J Førster giører Portene vide / oc Dørrene høye i Verden / at ærens Konge skal inddrage. *Psal. 24.* Men suarer de spottelig / oc siger / Huo er den ærens Konge? Oc ville icke oplade deris Slots Porte / oc Hiertens Dørre faar hannem / Da skal HERren / som er sterck oc mectig i Strid / tillucke Naadens Dør / oc tilslutte Himmerigis Porte for dennem igen / til euig tid. Det er deris fortiente Løn.

Gud være oss alle Naadig / oc giff / at wi kunde besidde Himmerigis Rige / met dig Euindelig / Amen.

VI.

Den Siette Predicken.

Om den Tredie Bøn.

Vorde din Vilie / paa Jorden som i Himmelen.

VI haffuer Tre mercke-lige Aarsager / til at bede denne Bøn dagligen.

I. Fordi de andre Bøner / ere foruden denne forgæffuis. Den vise Mester *IESVS*, haffuer ordentlig tilsammenbundet disse Bøner: At de henger saa vdi huer andre / at de icke kunde atskillis. Guds Naffns helliggiørelse / er Fundamentet paa voris Bøner / oc staar fordi først. Men Guds Naffn kand icke helliggiøris / det er / kiendis oc dyrckis aff oss / all den stund Sathan regnerer i oss / huilcken er Guds ære Tiuff oc Fiende: Derfaare bad wi nu nyligen / at Guds Rige maatte tilkomme. Men efft-erdi Gud kand icke regnere i oss / met min-

dre /

dre / end wi gantske vndergiffue oss hannem / oc berede oss til at være hannem lydige: Da bede wi nu strax effter / at hans vilie maa skee / rc.

II. At denne Bøn skal dagligen bedis / Er: Fordi wi haffue vdi oss selff en Hußfiende / som er imod Guds vilie / Det er / vort Kiøds vilie / huilcken wi kunde icke tuinge eller offueruinde / vden ved denne Bøn. Jeg finder (siger Paulus) en anden Low i mine Lemmer / som strider imod Louen i mit Sind / oc tager mig fangen i Syndens Low / som er i mine Lemmer. Derfaare tilbinde wi oss met denne Bøn til Gud / oc loffuer hannem Lydighed met Siel oc Legeme.

Rom: 7.

III. Wi bede oc denne Bøn ideligen: Fordi wi ere skabte til at være Gud lydige / oc at ære hannem: Huilcket wi dog ingenlunde kunde giøre / vden den hellig Aands opliußning oc bistand. Derfaare bede wi her / Vorde din vilie / rc.

Fem Spørßmaal ville wi forhandle vdi denne Bøns forklaring.

Huad

I. Huad er Guds vilie?
II. Huorfaare bede wi/ at Guds oc icke vor egen vilie maa skee?
III. Om noget kand skee imod Guds vilie?
IIII. Huorledis skeer Guds vilie?
V. Huorledis skulle wi rettelig bruge denne Bøn?

I.

Om det Første.

Huad er da Guds vilie?

SCrifften taler i Tuende Maader / Om Guds vilie. Først / Om den euige / almectige / vbegribelige / lønlige oc forborget Guds vilie: Effter huilcken hand beslutter oc bestiller / giør oc giort haffuer alting / aff Euighed. Denne Guds vilie skeer altid / hannem kand ingen forhindre. Hand er skiult for oss / indtil hand *exererer* sig / oc obenbaris

ris vdi Guds Gierninger. Om denne Guds vilie/ taler Kong David i Psalmen/ *Psal: 115.* oc siger: Vor Gud boer i Himmelen / oc giør alt det hand vil. Oc Esaias Prophete siger: Hans Anslag staa fast / oc hand giør alt det som hannem behager: Huad hand siger/ det lader hand komme/ huad hand tencker/ det giør hand. *Cap: 46.* Denne Guds vilie skulle wi gierne lade oss være vbeuist / vden saa meget som oss er obenbaret. Wi skulle icke randsage Guds hemmelighed/ icke klage paa Gud / icke disputere / hui Gud giør det saa oc saa: Men heller sige: O huilcket Rigdoms dyb / baade paa Guds Visdom oc Kiendelse: Huor vbegribelige ere hans Domme / oc hans Veye vrandsagelige? *Rom: 11.* Hand haffuer giort altingist vel. Thi lige som / huo der æder formeget Honning/ det er icke gaat: Saa oc/ huo som randsager effter Guds Maiestat/ det bliffuer hannem forsuart. *Prouerb: 5* *Hesichius* siger: Lige som Jlden er nyttig / oc vermer Henderne/ naar mand holder dem

beske=

beſkedelig til: Men ſticker du dem i Ilden/ da brender Ilden dig. Lige ſaa er det oc met Guds hemmelig oc forborget vilie.

Vdi Anden Maade/ taler Scrifften/ om Guds vilie/ ſom er obenbaret: Hues Kundſkab er oſſ alle ſaa fornøden / at wi foruden den/ icke kunde bliffue ſalige. Til denne Guds vilie at obenbare / er Guds egen Søn kommen i Verden: Som *Iohannes Baptiſta* ſiger: Ingen haffuer nogen tid ſeet Gud / men den Enbaarne Søn/ ſom er i Faderens Skiød / hand haffuer forkyndet oſſ det. Oc Christus ſiger: Ingen kiender Fadern / vden alene Sønnen / oc den ſom Sønnen vil det obenbare. Om denne Guds Vilies obenbaring oc vdretning / bede wi beſynderlig/ i denne Bøn.

Iohan. 1.

Matth. 12.

Endog den gantſke Bibliſke Scrifft taler vitlyfftig / om denne Guds obenbaret vilie: Dog kand det / ſom Gud vil / oc wi ombede i denne Bøn/ at maatte ved oſſ arme Syndere vdrettis/ vnder diſſe Sex

Hoff-

Hoffuetstycker / besynderligen forfattis oc besluttis.

1. Gud vil / at wi skulle kiende / angre oc bekiende voris Synder: Ja hand vil / at den Vgudelige skal omuendis. *Ezech: 33.*

2. Gud vil at wi skulle Tro paa hannem / oc sette all vor Tillid oc Loffue til hans Søn. Det er Faderens vilie / siger *Iohan. 6.* Christus / som mig vdsende / at huo som seer Sønnen / oc tror paa hannem / hand skal haffue det euige Liff.

3. Gud vil / at wi skulle være alle hans Bud lydige / fryčte hannem / elske hannem / dyrcke hannem / Offre hannem voris Siele oc Legemer / elske voris Næste / oc leffue ædruelige: Som S. Paulus *1. Theß: 4.* lærer: Det er Guds vilie / eders Helliggiørelse. O huor ilde oc wbesindelig læse de denne Bøn / som er Affguds dyrckere / som tiener Verden mere end Gud / som besmitte deris Legeme met Løsactighed oc Vellyst / som ere wretfærdige / som haardnackelig henger ved nogen obenbare Last imod Guds vilie. Disse fordømme sig selff met deris egen Bøn.

Gud

4. Gud vil/ at wi skulle icke forargis aff de Wgudeligis lycke oc gode Vilkaar/ at voris Føder skulle icke glide/ som Asaph siger: Men wi skulle indgaa vdi Guds Helligdom/ oc giffue act paa deris Endeligt. Læss her om i Jobs Bog/ Cap. 21. Wi skulle sige: O Fader/ skee din vilie/ du haffuer retfærdig Aarsage/ huorfaare du sparer den Wgudelige/ oc straffer den Gudfryctige: Huorfaare du haffuer giort mig en Betler i Hunger oc Nøgenhed/ oc en anden Rig/ vdi Vellyst oc Offuerflødighed: Du est Retfærdig/ God oc Vijss: Oc dine Domme ere rette.

Psal: 73. *Psal: 109.*

5. Gud vil/ at wi skulle være Taalmodige vnder Kaarsset: Oc betencke/ at wi skal indgaa i Guds Rige/ ved megen Bedrøffuelse. Det er læt/ at læse denne Bøn/ vdi Medgang: Men for Kiød oc Blod er det hart/ vdi Kaarsset at sige: Skee din vilie.

Actor: 14.

6. Gud vil/ at wi skulle være bestandige indtil Enden/ oc bliffue salige/ Matth: 24. Vdi denne mening taler *Cyprianus* om Guds vilie/ oc kalder disse Euangeliske *Præcepta*, *Magisteria diuina*: Det er/

Gud-

Guddommelige Mesterskab / oc siger: Gudts vilie er den / som Christus haffuer lært oc giort: Ydmyghed i Omgengelse / Stadighed i Troen / Blufærdighed i Ord / Retfærdighed i Gierninger / Wræt icke at ville giøre / Wræt at kunde icke lide / at holde Fred met Brøderne / at elske Gud / at holde mest aff Christum / Fordi hand holder meget aff oss / stadelig at henge hoss hans Kaarss: Oc naar det gielder om hans Naffn oc ære / da at beuise sig / vdi sin Tale bestandig til at bekiende / vdi Spørssmaal dristig til at ære / i Døden taalmodig til at offueruinde. Dette er voris Trois Fundament / vort Haabis Firmament / vort Hiertis *nutrimenta* eller Føde / voris Veyuisere / voris Hielp til at bekomme Salighed / ved huilcket Hierterne vnderuisis her paa Jorden / at henføris til Himmerigis Rige.

Cyprian: Euangelica præcepta sunt Magisteria diuina, fundamenta fidei, firmamenta spei, nutrimenta cordis, gubernacula dirigendi itineris, præsidia obtinende salutis.

2.

Om det Andet.

Huorfaare bede wi icke / at vor vilie maa skee?

Der

Der ere Tuende merckelige Aarsager til.

I. Fordi voris vilie er ond / *non substantia sed habitu*, icke at den er skabt ond aff Gud / men for den Ondskab som hende metfølger / effter Faldet: Wi ville meenlig selff / det som ont / wretfærdigt / oc skadeligt er: Men Gud er den / som forarbeider vdi oss / baade Vilien oc Gierningen / til det gode effter sin Behagelighed. S. Paulus til Romerne / affører oc fratager Mennisken / vdi Saligheds Sag / Forstand / Vilie oc Krafft. Christus siger: Vden mig kunde i intet giøre. *Bernardus* siger smuct / at vor egen vilie / foruden Gud / strider imod Gud / hun *spolier* oc plyndrer Paradis / oc Riggiør Helffuede / hun fortærer Christi Blod / oc vnderlegger dig Dieffuelen / Ja hun giør / *ut bona tua tibi bona non sint:* Det er / at dit gode bliffuer dig ont. Det forsøger wi denne dag / met voris eget værste / oc suier: Fordi vor egen vilie er skeet / alt for meget. Huor aff haffuer all vor Vselhed / Siugdom / Døden oc Fordømmelsen sin vdsprung?

Philip. 2.

Iohan. 15.

sprung? Huor aff er Synden begynt?
Alt aff denne Aarsage / at Adam foractede Guds vilie / oc giorde sin egen vilie. Saa kommer all daglig Wlycke / aff samme Aarsage / at wi fuldkomme vor egen vilie / oc foracter Guds vilie.

II. Guds vilie / er altid Retfærdig / God / Hellig / oc nyttig: Derfaare bede wi icke / at voris / Men Guds vilie maa skee: Thi efftersdi hand er det ypperste Gode / oc voris Fader / da kand hand icke ville oss ilde. See hen til voris Forløssning. Aarsage til all vor Lycke oc Velfart / til all Wlyckis formildelse oc borttagelse / til Syndens / Dødens / oc Guds Vredis ophørelse eller affskaffelse / er denne eniste: At Guds Søn met sin Lydighed / vnder Louen oc Kaarsset / haffuer fuldkommet sin euige Faders vilie. Derfaare bede wi rettelig / at Guds oc icke vor vilie maa skee / i Modgang saa vel som i Metgang: Oc betencker det *Augustinus* siger / *& cum blandiris Pater es, & cum cædis Pater es:* Du gode Gud / est vor Fader / baade naar du smigrer faar oss / oc naar du stuber oc straffer oss.

Om det Tredie.

SKeer der oc noget imod Guds vilie/ Efftterdi hand er Almectig & Visselig. Thi ellers vaar denne Bøn aldelis forgæffuis. Men paa det wi skulle icke her fare vild / da maa wi flittelige mercke disse Fem Regle.

I. At alting er vndergiffuen Guds velde oc vilie/ saa at hand kand giøre alt det hand vil / oc ingen kand imodstaa hans vilie: Som S. Paulus lærer: Huo kand staa imod Guds vilie: J denne mening siger *Cyprianus:* Wi beder icke her / at Gud skal giøre det hand vil / Men at wi kand giøre det Gud vil: Thi ingen kand imodstaa Gud/ at hand jo giør huad hand vil/ Men Dieffuelen staar oss imod.

Rom: 9.

II. At huad Gud vil / det vil hand Retfærdelig/ Rettelig oc Ordentlig. Derfaare skal Mennisken icke omhyggeligen randsage / huorfaare Gud haffuer giort det saa eller saa / vden saa vijt som hand haffuer obenbaret oss Aarsag til sine Gierninger/ vdi sit hellige Ord.

III. At Guds Vilie/ er (lige ſom hans Værelſe) womſkifftelig. Det ſiger Balaam Prophete/ til Balack: Gud er icke ſom it Menniſke/ at hand liuger/ ey heller it Menniſkis Barn/ at hannem angrer noget: Skulde hand ſige noget/ oc giøre det icke? Skulde hand tale noget/ oc holde det icke? *Num: 23.* Guds vilie omſkifftedis icke met Kong Ezechia/ der Gud lod hannem forkynde/ at hand ſkulde dø om Morgenen/ *2. Reg. 20.* oc hand alligeuel bleff til paſſ paa tredie dag/ oc leffde femten Aar der effter. Guds vilie omſkifftedis icke heller met Niniuiterne: Endog dem bleff forkyndet/ ved Jonam Prophete/ at deris Stad ſkulde forgaa inden 40. dage/ huilcket dog icke ſkede. Thi Gud vilde dette/ **met Vilkaar.** Hans gode vilie vaar/ at de aff denne Truſel/ ſkulde paamindis om Penitentze/ anammis til Naade/ oc bliffue ſalige. Oc om de icke det vilde/ at dennem da ſkulde offuerkomme timelig oc euig Straff. Denne Guds vilie/ omſkifftedis icke: Men bleff faſt oc wryggelig/ Gud være loffuet. Haffde Gud icke vild deris beſte/ oc Salighed/ huor til ſende hand dennem

da Bud? Det haffde ellers aldelis været giort forgæffuis: Gud haffde vel ellers strax lagt dem øde / watuarede / effter sin strenge Retfærdighed. Men den gode Gud / vilde bruge denne Atuarsel / som it ordentlig Middel / til deris Befrelselse oc Salighed / **om de vilde**: som de oc (Gud skee loff) gierne vilde: De stode icke traadzelig imod den hellig Aand / Som S: Stephanus klager paa Jøderne: Men de vilde / oc Gud vilde ocsaa / at de skulde frelsis / oc bliffue Salige.

Actor: 7.

IIII. At der skeer meget i Verden / som Gud icke vil / det er / som Gud icke behager / samtycker / eller maa lide. All Synd skeer imod Guds gode vilie / som Kong Dauid lærer: Du est icke en Gud / som behager Vgudeligt Væsen / Den som er ond / bliffuer icke faar dig.

Psal: 5.

V. At Gud tilsteder dog Menniskens vilie / at maa vduelle huilcket hannem lyster / naar der faaresættis baade ont oc gaat. Thi ellers fratog hand Vilien sin Frijhed: huilcket vaar icke andet / end at *mutilere* oc læmleste sine egen Henders gierning. Derfaare siger Moses / paa Guds vegne / til

Deut: 30.

til Israeliterne: Jeg haffuer i dag lagt dig Liffuet oc det gode for / Døden oc det onde / Velsignelsen oc Forbandelsen / at du maat vduelle Liffuet / oc du oc din Sæd maa leffue. Derfaare sigis rettelig / at den gode Gud / stæder sit taal til meget / som er icke hans vilie: Paa det Naturen maa saa beholde sine Vilkaar oc Egenskab / som Gud haffuer giffuet hende vdi Skabningen. Der aff følger icke / eller kand beslutis / at Gud nøder dig til at Synde / at stiæle / at ihielsla / at bedriffue Hoer: Du haffuer din egen frj vilie at affholde. Derfaare skulle wi icke klage paa Gud / met hine Stoiske Mennisker / der siger / Naar nogen falder hen i groffue Laster / oc siden i en skammelig Død / for deris Missgierninger / det vaar hannem ød: Jngen vilde giøre den Gierning / ingen vilde lide den Død for hannem. O ney ingenlunde saa. Giør icke saa Gud deelactig i din Synd / hand haffuer der aldelis ingen part eller skyld vdi / som beuist er.

4.

Om det Fierde.

Huorledis bede wi da/ at Guds vilie maa skee her paa Jorden?

De Sermo: Domini in monte.

AVgustinus suarer met it ord/ oc siger/ at wi giøre Guds vilie/ naar wi ere hans Bud oc Befalning lydige. Christus viser oss hen til Himmelen/ oc siger/ **Som i Himmelen.**

O huilcken fuldkommen oc Himmelske Lydighed/ere wi Gud plictige/som langt offuergaar Menniskelig formue/ til huilcken wi oss dog i denne Bøn tilbiuder.

Wi ville nu høre/ huorledis Guds vilie skeer vdi Himmelen.

I. Anseer wi de hellige Engle / da giøre de altid Guds vilie: De ere altid i Guds Aasiun: De tiener hannem/oc ere hannem lydige: De glæder sig/ ved en Synderis omuendelse: De ere tienstactige Aander/ som vdsendis for deris skyld der skal bliffue Salige / oc slar deris Leyer oc Vognborrig omkring dennem. De ere saa *confirme-*

Hebrer: 1.

Psal. 23.

firmerit oc bestyrcket vdi Lydighed mod Gud / at de kunde nu aldrig affalde / eller bliffue wlydige. Thi denne gaffn haffue de aff Christi Mandoms anammelse / som *Bernardus* siger: *Qui erexit hominem lapsum, dedit Angelo stanti ne laberetur:* Det er / Christus som haffuer opreist Mennisket / der vaar falden / hand haffuer oc giffuet Englene som stode / at de skulde aldrig falde. O / det vaar en stor Gaffue. Denne Engelske Hellighed oc Lydighed / kunde wi forundre oss paa / oc icke fuldkommeligen effterfølge her i Jorderig. Dog skulle wi giøre / saa meget som Gud giffuer oss sin hellig Aands Naade til. Oc lengis effter Himmerig / huor wi skal intet efftergiffue Englene / vdi ære oc Lydighed mod Gud. J denne mening siger *Augustinus*, at wi bede her: O Gud / lige som de hellige Engle tilhenger oc nyder dig / Saa at ingen Vildelse formørcker deris Viißdom / oc ingen Wselhed forhindrer deris Glæde: Lige saa / O HERRE / lad vederfaris dine Helgen / som er paa Jorden / oc aff Jorden / oc skal til Jorden.

Lib: 2. de Sermo: Do. in monte. Angeli Deo fruuntur, nullo errore obnubi-

lante illorum sapientiam, nulla miseria impediente Beatitudinem.

II. Anseer wi de Vdualdis Siele / som ere i Guds Haand / da regæris de icke heller anderledis / end effter Guds vilie / ere hannem lydige / oc giffuer hannem ære vdi alle sine Gierninger: De ere hoss hannem i offuerflødige Glæde / oc i en lystig Værelse hoss hans høyre Haand euindelig / fri fra all Verdsens Sorrig oc møde. Her om kunde wi læse vdi S: Johannis Obenbaring / om de Eldste / der sigis at loffue Gud / oc glæde sig / at alting er skeet / effter Guds *decret* oc vilie.

Cap. 7. & 12.

III. Anseer wi de Himmelske *Astra*, som er Soel / Maane / Stierner oc Planeter: Da ere jo de ocsaa Gud lydige: De holde deris Naturlig lob / effter Skaberens vilie oc beskickelse: Endog de Eldis nu flux / oc bliffue gamle / oc (som de siunis) skrøbelige. Solen skinner om Dagen / opliuser oc vermer Creaturene / oc giør oss forskel imellem Nat oc Dag / Vinter oc Sommer / effter den atskillig *motum* oc gang / som hun haffuer aff Gud. Maanen skinner om Natten. De andre Planeter oc Stierner holde deris gang oc tid. Gaar wi ned bedre / da see wi / at Jorden

lader

lader sig gierne dyrcke/ oc giffuer Grøde aff sig. Vandet holder sit løb. Været sin rørelse. Træerne bære Fruct. Vmælende Bester ere oc Gud lydige: Tranen oc Storcken vide deris tid/ Turtelduen oc Sualen / mercker naar de skulle komme igen: **Men mit Folck (siger Gud) vil icke vide HERRENS Ræt.** *Ieremi: 8.* En Hest lader sig spege oc temme / aff en liden Dreng/ tuingis met Bidsel oc Spore/alligeuel at hand er tredubbelt stercker. Saa lydige ere alle Creature dig/ O gode Gud/ vden wi arme Mennisker: Du kant faa raad met dem alle/ vden met oss/ wi onde oc haardnackede Stackarle. Endog wi/ O HERRE Gud/ haffue anammet/oc dagligen bekomme aff dig / store oc wsigelige Velgierninger til Siel oc Liff / ydermere end noget andet Creatur : Saa ere wi dog alene / dig saare gienstridige / mere end noget andet Creatur. O/ wi maa skamme oss: Thi Gud giorde voris vilie / der det galt om vor Salighed (Ja det vaar neppelig vor vilie) der hand icke sparede for vor skyld sin enbaarne Søn. Hand

giør

giør dagligen vor vilie / saa meget som den offuer ens stemmer / met hans gode vilie: Hand Bønhører oss. Hand haffuer oc loffuet / at ville fremdelis giøre allis vor vilie / som hannem frycter / Naar wi skulle bliffue euindelige salige. Oc dog necte wi / at giøre hans vilie / end ocsaa vdi de Stycker / som oss ere aff hannem / til voris egen Fordel oc Salighed / befalet. Lige som wlydige Børn / Naar de bedis aff Forælderne at giøre noget / sige de / at Forælderne maa giøre det selff: Saadanne Guds Børn ville wi ocsaa meenligen / være. Eller / om wi ville findis meget fromme / da giøre wi Gud noget til vilie / oc ville saa / at hand skal efflerlade oss noget igen / aff voris vilie. Wi hører Guds Ord / oc giffuer Almisse / eller giøre noget andet / huad wi fatter i Sinde / effter Guds vilie. Saa ville wi / at hand skal tage til tacke met oss igen / at wi giøre voris egen vilie / at wi Suære oc bander / bruger Tirannj / Druckenskab / Rufferj / Skørleffnet / eller andet / effter voris egen vilie oc Kiøds vellyst. O huilcken bespottelig Gudstieniste er den / oc dog brugis aff de flerste oc Mectigste:

Psal: 145.

tigste: Ja oc aff de/ som ville siunis Gu-
deligst i Verden. Lige som den Hedenske
Aiax suarer/ der hans Gudinde *Miner-
ua*, som hand tiente/ giorde Forbøn/ at
hand icke skulde ihielsla *Vlyssen*. O *Mi-
nerua*, vdi andre Stycker/ vil ieg gierne
være dig lydig/ Men her vdi vil ieg lyde
mig selff. O huor mange aff de Store
Mundchristne/ suarer Gud saa/ huilcken
de skulde tiene: Naar hand giør Forbøn
til dennem/ ved sit Ord/ at de vil giøret
for hans skyld/ oc spare den wskyldige/ suæ-
re mindre/ dricke oc slemme mindre/ aff-
staa aff Wtuct oc Løssactighed. Da suarer
de i deris Hierter/ lige som *Aiax*: Ja oc
met Munden tør sige: Gud maa giøre
mig noget til vilie/ ieg giør saa meget for
hans skyld. O ney/ icke saa. Den lydig-
hed som Gud vdkreffuer/ er *copulatiuæ
obedientia*, Det er/ henger sammen/ oc
er ilencket som en Kiæde. Thi den sam-
me Gud/ som befaler det ene/ hand befa-
ler ocsaa det andet: Hand vil haffue Ly-
dighed i det ene/ saa vel som i det andet/
oc straffe det enes offuertrædelse/ saa vel
som det andets. Der som nogen holder
den

Iacob: 2. den gantske Low/ oc Synder i it/ hand er skyldig i dem alle. Thi den samme/ som sagde/ Du skalt høre Guds Ord/ Du skalt giffue Almisse: Hand haffuer oc sagt: Horkarle oc Skørleffnere vil ieg selff dømme. Ja/ sige de/ Huem der kunde være saa lydig/ det vaare vel gaat. Skulle wi da ellers intet gaat giøre? Giør huad Gud giffuer dig Naade til: Oc see til/ at du icke bliffuer en Øyenskalck/ oc bedrager dig selff/ met din lamme Lydighed. Her aff kand icke besluttis/ alle Synder at være lige store/ eller Straffen at skal være ens. Men aleniste/ at wi icke skulle effter vort Hoffuet/ Mestere Guds Bud oc Befalning: Men være hannem lydige/ i alle Stycker/ det beste wi kunde.

5.

Om det Femte.

Denne Bøn skulle wi bruge i Fem Maader.

I. Vdi vort Hierte/ oc induortis Fornufft: At wi skulle flitteligen studere/ oc legge

ge vind paa / at kiende Guds vilie: Thi huorledis kunde wi ellers giøre den? Derfaare skulle alle Lærere / Tuctemestere / oc Forældre / flitteligen vnderuise Vngdommen / vdi Guds vilie / oc holde dem til at giøre Guds vilie / oc icke at haffue sin egen vilie. Men her vdi er megen forsømmelse hoss de flerste / som paakiender.

II. Vdi vor daglig *Supplicats*, skulle wi bekiende Guds vilies vankundighed vdi oss / oc bede om Guddommelig opliussning / at wi kunde prøffue / huilcken der er / Guds gode / velbehagelige oc fuldkommen vilie. *Rom: 12.* Wi skulle her affbede vor Hiertis gienstridighed / imod Guds vilie / Oc fortryde / at wi her til icke haffue giort den: Oc bede met Kong Dauid / at Gud vil skabe / it reent Hierte i oss / at wi kunde være hannem lydige. Wi bekiende her / at Gud er en HERRE / saa vel offuer Jorden / som Himmelen. Oc beder / at hans vilie maa skee / her saa vel som der. Mange *imaginerer* sig en Gud / som skulde alene skytte Himmelske Ting / oc aldelis intet acte det som skeer her paa Jorden: Men wi bekiende her / at HERREN skuer aff Himmelen /

melen / oc seer alle Menniskers Børn:
Psal: 33. Ja / hand seer aff sin faste Throne / paa alle som boer paa Jorden.

III. Vdi vort Leffnet skulle wi oc bruge denne Bøn / vandre varlige oc forsiunlige / leggendis vind paa / at wi icke met vilie oc vidskab / bliffue opsetzige / imod Guds vilie. At wi icke vdi Medgang oc Vellyst / giøre Kiødsens vilie / som er skadelig / oc raader icke til andet / end at æde / dricke / leege oc Fraadse.

IIII. Vdi Modgang oc vnder Kaarsset / er det vanskeligt at bruge denne Bøn. Wi bede da tit (wactsom oc wbesindelig) om det som ont oc skadeligt er / huilcket altsammen *corrigeris* i denne Bøn / at wi skulle sige met Christo: O Fader / skee icke min / men din vilie.

V. Vdi vor Døds Time / skulle wi tacke Gud: At hand giør sin vilie met oss / at wi maa dog en gang komme did / som Guds vilie maatte altid skee: Ja / der som wi selff / kunde fuldkommeligen vdrette Guds vilie. Men wi leffuer i denne Verden / da *excrucier* wi / oc bedrøffue voris
1. Pet: 2. Siele; Lige som Loth / der hand leffuede iblant

iblant de Vgudelige Sodomiter / da vred
hand sine Hender / der hand maatte dag-
lig høre oc see deris Guds bespottelse / oc
wnaturlige Synder : O huor mange
Guds Børn ere paa denne dag / som met
grædendis Taare sucker til Gud / oc begæ-
rer vdgang oc befrielse aff dette Sodo-
mitiske Leffnet oc Væsen her brugis / i
denne slemme / onde / oc sidste Verden.
Oc Gud Bønhører dem ocsaa mit tiden /
at mange (aff de frommiste) vndslipper
oc vdkommer saa effter haanden / ved Dø-
den. Gud forbarme dig offuer oss som
igen leffuer / oc giff oss ocsaa en salig Be-
frielse oc Hiemfart. Wi ere lenge siden
keed aff denne Verden / vdi huilcken wi
høre oc spørre altid / Synd / Ont oc Guds
fortørnelse : Sielden høre wi noget gaat /
eller Guds vilies vdrettelse : Huor offuer
wi maa vel gremme oss / oc vene : Lige som
en tro oc lydig Vndersaatte / sidder icke
gierne lenge i Selskab / met dem som ere
oprørske oc wlydige / som knurre mod deris
tilbørlig Offrighed : Men det første hand
kand komme der til met / holder sig vd at
Dørren fra dennem. Ja / lige som en god

Søn / haffuer icke stor lyst / til deris omgengelse / som fortaler oc baguasker hans kiere Fader: Saa skulle wi icke heller haffue lyst / til denne onde Verdens omgengelse / som handler ilde mod Gud / allis vor Herskab oc Fader / om wi ellers ville være det wi kaldis / Guds tro Vndersaatte / oc hans lydige Børn.

O Himmerig / Himmerig / dig lengis wi alle effter: Hui opflyue wi icke til Himmels / sagde *Monica Augustini* Moder / i sine Himmelske tancker oc attraa. Kom HERre Jesu / oc tøff icke forlenge / at wi maatte komme til dig / oc bliffue hoss dig met Siel oc Krop / Euindelig / Amen.

Den

VII.

Den Siuende Predicken.

Om den Fierde Bøn.

Giff oss i dag vort daglige Brød.

Denne Predicken ville wi forklare / aff den Naade Gud vil giffue / denne Fierde Bøn / i Fader vor: Huilcken er den mellemste aff disse Siu Bøner. Thi Christus haffuer indeluct oc beskandset hende paa begge Sider / paa huer Side met tre Bøner / lige som met tre Mure / at hun icke skal gaa offuer Scrifften. Wi pleye ellers at være letfærdige / oc formeget runde vdi denne Bøn / om timelige Ting / oc karrige / i de andre / som hører til Guds ære / oc voris Salighed. Oc det dog skulde met rette / være der tuert imod / at wi flitteligere skulde bede om Himmelske / end Jordiske ting / om Sielens end om Legemens nødtørff-

tighed. Derfaare haffuer Christus videlige begrebet voris Salighheds nødtørfft / vdi Sex Bøner: Oc alle Legemlige ting indeluct i denne ene Bøn: Ja tilsammen draget det altsammen / i dette ene Ord / Brød.

Tre merckelige Aarsager skulle wi betencke / huorfaare Christus haffuer indsæt denne Bøn i **Fader vor.**

1. At wi skulle bekiende disse timelige gode Ting / icke at komme aff slumpelycke / icke at atspørris / eller beuaris / aff vor Konst oc Snildhed aleniste. Men aff Guds Benedidelse / huilcken wi om dennem paakalder.

2. At denne Bøn skal være oss it vist *Testimonium* oc Vidnesbyrd / at Gud vil forsørge sin arme Kircke / her i Verden / met Herberrig / Almisse / oc all Legemlig nødtørfft.

3. At voris Tro skal *exerceris*, aff denne Bøn / om disse timelige gode Tingestis vished: Oc wi skulle beuegis til Tackfigelse / for vort daglige Brød.

Fire Spørssmaal vil ieg suare til / vdi denne Bøns vdleggelse.

Huad

I. Huad er dette daglige Brød?
II. Aff huem oc huorledis bekomme wi det?
III. Naar faa wi det?
IIII. Huorledis skulle wi rettelig bruge det?

I.

Om det Første.

BRød i Hebraiske Sprock / mercker alt det som ædis: Oc siden / effter den vijs som Scrifften taler / mercker Brød / alt det som hører til Menniskens ophold. Lige som it Menniske er sammenset aff Siel oc Legeme / saa haffue wi synderlig behoff Tuende slags vnderholding / som er Sielens oc Legemens. Sielens Brød / er Jesus Christus / som føder voris Siele met sit Ord / met sin Død / met den hellig Aand / oc met de høyuærdige Sacramenter: Hand er Lifffens Brød / om huilcket S. Paulus siger / at vore Fædre aade alle enhaande Aandelige Mad / oc

1. Cor: 10.

 drucke

drucke aff den Aandelige Klippe / som efterfulde dem / huilcken vaar Christus. Predicanterne ere Guds Husstienere / som skal beskicke Hussfolckene Mad i tilbørlig tid. Men saare faa vil denne Spise anamme: Bugene fylde de Nat oc Dag / Ja de kunde aldrig fyldis: Men Sielen lader de suelte oc hungre til døde.

Om det Legemlige Brød / Bede wi besynderligen i denne Bøn: Det er / Om alt det / som dette Jordiske Legeme vdkreffuer oc behøffuer / til føde oc vnderholdning. Holt her stille oc tenck dig om / Naar du neffner Brød: Thi her vnder forfattis meget. Bed Gud for Fructsommelige Dannequinder / at hand vil giffue dem en god oc glædelig Forløssning. For Diendis oc wmælendis Børn / at Gud vil opklecke dem. Bed om Mad / Dricke / Huss / Klæder / Førlighed. Bed at Gud vil beuare dine Forældre / Børn / Formyndere / Scholemestere. Bed for Handuerckisfolck / Borgere oc Bønder / Skibsfolck / Krigsfolck / Tienistefolck / oc alle Arbeydere. Bed Gud om it lyckfaligt Ecteskab: Om Snildhed oc Forsictighed i Huss-

Nota. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

i Huſſholdning: Om Guds Gaffuers rette brug: Om gode Naboer: Om tro oc lydige Tiunde: Om Børn oc Liffſens Fruct: Om Huſſfred: Om din Huſ bondis / Huſtruis / Børns / oc gantſke Huſſ Regimentis beſkermelſe. 8. 9. 10. 11. 12, 13.

Oc effterdi du kant ingenlunde miſte Offrigheden / til dette at bekomme oc beholde: Da bed Gud / at hand vil Naadelig giffue oc beuare all Chriſten Offrighed/ Konger/ Førſter/ Befalnings Mend/ oc alle ſom ſkulle ſtyre oc regære/ Lande/ Riger/ Stæder oc Byer/ at deris Regimente maa bliffue lyckſaligt oc languarendis. (1.) Bed at Gud vil affuende Krig oc Orloff / oc induortis Oprør / oc holde Vnderſaattene i tilbørlig Lydighed. (2.) At hand vil affuende Peſtilentze / Hunger oc dyr Tid / wtimelig Værlig / at Sathan ſkal icke ſkade Jordſens Grøde / opuecke wſeduanlig Storm/ wlidelig Kuld oc Vinter / met anden Wlempe. (3.) Bed/ at Gud vil forbarme ſig offuer fattige Fanger / offuer Huſſarme / oc andre Stackarle / offuer Encker oc Faderløſe Børn/ at hand vil være deris Forſuar oc Beſkermere. (4.) Bed gaat for de (5.)

Siuge / som Gud haffuer lagt Haanden paa: Oc for alle andre / som haffue Guds Naade oc Hielp behoff. Saaledis beder du rettelig Gud / om Brød.

Thu Ting / skulle wi her flitteligen betencke.

I. At all vor Liffs næring / Føde oc Vnderholdning / kaldis ekon *simpliciter*, Brød: Der met paamindis wi / at wi skulle tage til tacke met Gud / end ocsaa en ringe Ting / oc lade oss nøye. Adam allis vor Fader / ved Eble / Pærer / oc anden Træernis oc Jordens Fruct / vdi 930. Aar / der hand leffde / oc icke Kiød / Fisk / Flesk eller Stæg / som wi giøre: Hand bleff mæt / oc lod sig nøye. Saa skulde wi oc vndertiden binde for halffuld Sæck / oc betencke / at det er bedre / at haffue Smulerne her / met Lazaro / oc der sidde til Bords met Abraham / end her at Fraadse met den Rige Mand / eller daarlige Nabal / oc der at hungre til euig tid. Jt Menniske leffuer icke aleniste ved Brød / som Forfarenhed beuiser: Thi da døde de Rige aldrig / efterdi dem fattis icke Brød: Men nu skeer det off-

* *Gen*: 2. & 9.

offte/ at Træl triffuis/ oc Ædling fordriff-
uis. Wi læser om Daniel Prophete/ huor vel hans *Legumen*, eller Moos / bekom hannem oc hans Stalbrødre / aff huilcken de træffuis bedre / oc vaare hyldigere oc deyligere / end alle Drengene / som aade aff Kongens Mad / oc drucke aff den Vin/ som hand selff drack.

*Cap. 1.

II. At det kaldis **vort** Brød. Dette ord paaminder oss om Guds Godhed / oc om vort Embede. Brødet met rette / er icke vort / Men det hører Gud til: Thi wi haffue intet / som hører oss selff til / vden Synden: Oc Gud er oss oc icke heller noget plictig / om hand vil ansee voris egen fortieniste. Alligeuel er hand saa god / at hand kalder sit Brød / vort Brød: Oc sin Rigdom vor Rigdom. Wi skulle oc tencke til / naar wi neffner dette Ord/ **vort**: at lade oss nøye met vort eget Brød / som Gud oss beskerer oc tilføyer / oc icke rappe eller fratage andre deris Brød / eller leffue aff andris blodige Sued oc Arbeide: Men tencke paa det Esaias siger: Vee dig / du Ødeleggere/ Meent du / at du icke bliffuer ødelagt? O / saa betencker dette: De ta-

*Cap. 33.

 ger

ger Brødet aff Munden paa deris Næste/ fra fattige Encker/ Faderløse Børn/ oc andre Elendige. Huorledis læser de da denne Bøn? Saare ilde oc wactsom.

2.
Om det Andet.

SPør du at/ Huor wi bekomme vort daglige Brød: Da see hen til Titelen/ i HErrens Bøn/ der haffuer du Giensuar/ **Fader vor rc.** Oc vdi denne Bøn bede wi klarlige/ at Gud vor Fader vil **Giffue** oss det/ wforskylt. Lige som Børn/ henkaster all deris omhu oc sorrig/ for Mad oc Dricke/ paa deris kiere Forældre: Naar de opuaagne om Morgenen/ oc ere iførde/ oc haffue læst effter/ som Forælderne læse for/ strax raabe de oc siger/ Moder lille/ Mad/ Mad: De skytter icke huad Skeppen gielder/ eller huor Forælderne kunde det bekomme/ der lader de dem for sørge. Derfaare naar wi neffner dette Ord/ **Giff**/ skulle wi betencke disse Stycker.

1\. At wi ere arme Tryglere for Gud/ ihuor Rige wi ellers kunde være. Huad? maat du sige: Jeg haffuer icke behoff at tigge/ det som ieg selff haffuer. Kiere/ aff huem haffuer du det? Aff dig selff? Huad haffuer du/ som du icke haffuer anammet? Nøgen est du jo vdgangen aff din Moders Liff: Dernæst: Om du end skønt haffde Rigdom nock aff dig selff/ saa fattis dig dog det beste/ som er Guds Benedidelse. J Mosis Tredie Bog/ truer Gud Jsraeliterne/ som vaare wtacknemmelige/ oc wlydige/ at hand vilde sønderbryde *Baculum panis*, Det er/ at hand vilde fordærffue deris Brøds forraad/ at denne Legemlige Spise/ skulde icke kunde opstytte deris Legemer (som en Kiæp it skrøbeligt Menniske) foruden Guds velsignelse. At det skulde gaa/ som en anden Prophet siger: J saaer meget/ oc fører lidet ind/ J æde oc bliffue dog icke mætte: J dricke/ oc bliffue dog icke druckne: J klæde eder/ oc kunde dog icke vermis: J fortiener Pendinge/ oc legger dem i en brødden Pung. *Summa*, der kand intet klecke/ fordi i foracter Gud/ oc meener/ at i haffue det aff eder selff.

Cap: 21.

Hag: *Cap*. 1.

At

II. At Gud maa være / wsigelig Rig: efferdi hand kand dagligen føde oc klæde / saa mange atskillige Creature / Mennisker / Bæster / Jorden / rc. som sidder alle til Bords met Gud / huer dag / oc faar Gud oc nock / icke en slags Spise: Men wsigelig mange slags / huer effter sine Vilkaar.

III. At wi skulle bede Gud om vort daglige Brød: Endog hand veed / huad oss fattis. Wi skulle hoss hannem søge / huad wi haffue behoff / oc icke ved wloulige Middel / Gærighed / Wretfærdighed / Tyfferi / Rufferi / Sørøffueri. Disse siger icke Giff / Men de snapper oc tager selff.

IIII. At wi skulle retteligen bruge / det som er giffuet aff Gud: Oc betencke / at Guds Gaffuers vanbrug / kommer til hans Naffns vanære. O huad tenckis her lidet paa i denne By / oc anden steds / der som spildis megen god Mad: Faa tencker paa den store Hunger / her vaar i Bestoldningen / der de nøddis til / for Hungers skyld / at æde Heste oc Hunde: Ja / end det der vaar meget mere verstyggeligt / rc.

At

V. At wi skulle tacke Gud / som giffuer oss Mad oc dricke / oc aldrig æde foruden *Benedicite* oc *Gratias*. Men wi seer / huorledis den største Hob / oc de Rigeste / falde i Mad oc dricke / lige som Suin i deris Tru / foruden all Guds Paakaldelse / eller Tacksigelse.

VI. At wi skulle arbeide i vort Embede: Endog Gud giffuer oss Føde oc Klæde / *Psal.* 128. som Dauid lærer i Psalmen: Du skalt nære dig aff dine Henders Arbeide.

3.

Om det Tredie.

Naar bekommer wi dette Brød?

DAgligen. Her skal wi tencke paa Tre Ting.

I. Paa voris Fattigdom. Wi hungrer huer dag / Wi haffue huer dag behoff / at staa for den Rige Guds Dør / oc tigge / oc sige / *Panem propter Deum:* O Fader / du haffuer fød oss aff vor Barndom til denne dag / fød oss end ocsaa i dag: Alle Øyne vocte paa dig / etc. O HErre Gud; Huil-

ecke skøne Guder / haffuer Sathan giort oss til? Hand loffuede Eua allis vor Moder / at wi skulde bliffue Gud lige / naar wi aade aff det forbudne Træis Fruct: O HERRE Gud / skøne Guder ere wi bleffne: Wi hungrer / wi tørster / wi fryser / wi ere Siuge / oc arme Betlere: Wi haffue icke det wi kunde bide i tu / vden wi faar det aff dig / O kiere Fader.

II. Paa Gærighed at vndfly / skulle wi oc tencke hoss dette ord / **daglig**: Oc lade huer dag haffue sin egen Plage. Gud haffuer skabt Naturen saa / at hun er fornøyet met en føye Ting. Wi kunde vel snarlig fornøye Bugen / men icke saa Øynene. Intet er wslere / end it Gærigt Menniske / som kand aldrig mættis / oc vil icke lade sig nøye.

III. Paa Døden skulle wi oc tencke. Och saa bede om Brød i **dag** / som de der ere wuisse / om wi skulle leffue / oc haffue Brød behoff i Morgen. O wi wsle Stackarle: Hui riffue oc skraber wi da saa tilsammen met Ret oc Wret? Wi ere surfittige / oc acter icke det gamle Sprock at være

sant.

ſant. Den ene pløyer / den anden ſaaer / den tredie veed aldrig huo det faar. Wi læſer / at Jſraels Børn i Ørcken ſamlede *Manna*, ſomme meere / oc ſomme mindre: Men de haffde dog alle lige meget / ingen mere / end hand kunde æde: Den ſom leffnede der aff til om Morgenen / da voxte der Orme vdi / oc det luctede ilde: Saa er oc den Rig / ſom lader ſig nøye / oc den Gærige / hand er altid fattig. Wi indførde intet i Verden / ſiger S: Paulus / Wi ſkulle oc intet føre vd: Naar wi haffue Næring oc Klæder / da ſkulde wi lade oſſ nøye. Betenck huorledis det gaar paa denne dag / met timelig Wretfærdigt Gods. *Cyprianus* ſiger: Effterdi at wi haffue i diſſe næſte forgangne Bøner / affſagt oſſ met Verden: Da maa wi icke bede / vden om det daglige Brød: Thi det vaar ellers imod voris Bøn / om wi ſøgte effter / at leffue lenge oc i vellyſt her i Verden / oc haffuer alligeuel bedet / at Guds Rige maa ſnarlig tilkomme / oc hans vilie ſkee. Lige ſom den rige Mand / der omtalis Lucæ Cap: 12. *cui vita deerat, victus abundantiam cogitabat:* Det er / hans Liff

haffde

* *Exod.* 16.

1. *Tim:* 6.

Cypria:

haffde ende / alligeuel bekymrede hand sig for timelig Gods oc Føde / siger *Cyprianus.* O huad haffuer hand mange Staldbrødre paa denne dag.

Men paa det wi kunde holde den rette middel Maade / vdi denne Bøn / om vort daglige Brød / oc timelig Vnderholdning / da skulle wi acte disse Fem Regle.

I. At wi skulle først oc for alting bede / om Sielens Brød / som denne *Orden* i *Pater noster* vduiser. Men mange omuender oc kuldkaster denne *Proceß:* De tager Sielen / oc føder Legemet met / giffuer sig ingen stunder at føde Sielen / oc ville icke betencke dette gamle Vers: *Nec unctura rotam, nec tardat Mißa diatam.* Meningen er / at en Vognmand / giffuer sig stunder / at smøre sin Vogn / det hindrer hannem intet paa sin Reyse / at hand jo kommer lige tilig til Herberrig met en anden / som er tilforn vdkiørt met en wsinurt Vogn. Saa hindrer det icke / men hielper meget til dette Legemlige Brød at bekomme / naar mand først atspørger Guds Rige / oc spiser Sielen / som *Cyprianus* siger: *Habenti Dominum nihil deerit, si Deo ipse non desit:* Det

er /

er / den som haffuer Gud / hannem fattis intet / om hand mister icke Gud.

II. At wi skulle biude oss til / hoss Gud / at ville gierne være hannem lydige / om hand vil wi skulle lide / Hunger / Fattigdom / eller andet Legemlig Kaarss: At wi da gierne nyder oc vndgielder / huad Gud oss tilføyer. Saa giorde Dauid / der hand vaar Landsflyctig / oc bleff forjaget aff sin Søn Absolon: Da sagde hand til Presterne / Bærer Guds Arck ind i Staden igen / finder ieg Naade for HERREN / da henter hand mig vel igen: See / her er ieg / hand giør imod mig som hannem behager. Danielis Cap. 3. Om de tre Mend der indkastis i den gloendis Oen / læser wi at de sagde: Vor Gud / den wi ærer / kand vel Frelse oss / fra din Haand / **om hand vil**: vil hand oc icke / da skalt du Nabogodonosor / vide: At wi ville dog icke ære dine Guder. Saa siger den Spedalske rettelig i Euangelio: O HErre / **vilt du** / da kant du vel helbrede mig. Førligheden er vel god: Men heller end ieg vilde rensis / foruden eller imod din

2. Sam: 15.

Matth: 8.

vilie /

vilie/ da vilde ieg langt heller være Spedalsk/ alle mine Liffs dage. Oc derfaare/ næst for denne Bøn / om vort daglige Brød / haffue wi bedet / at Guds vilie maa skee.

III. At wi skulle giffue Gud æren i sin Vijßdom: Huilcken der bedre veed / huad oß er nyttig / end wi selff. *Augustinus* siger merckeligen: Den som beder Gud trolig om Legemlig nødtørfft / Bønhøris hand / da er det aff Guds Naade: Bønhøris hand icke / da er det oc aff Guds Naade: Thi lige som Lægen veed bedre / huad den Siuge er nyttig / end den Siuge / oc Forælderne ramme Børnenes beste / bedre end de selff / saa er oc Gud met oß. S: Paulus siger / at Aanden hielper vor Skrøbelighed op / Thi wi vide icke / huad wi skulle bede / som det sig burde: Men Aanden træder selff frem for oß til det beste / met wsigelig Suck.

Augustin. Orans de temporalibus, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur.

Rom: 8.

IIII. At wi skulle betro oc befale Gud / en fri oc wtuungen Maade / Sted oc Tid / til at giffue oß vort daglige Brød / oc icke faarescriffue Gud Tiden eller Maaden / Som Osias / oc de andre vdi Bethulia gior-

giort / lige saa dyrt. Vdi det forgangne ge: r / haffuer Gud nocksom bekrefftet stra ne Bøn / met sine mangfoldige Vel-
v. gnelser / som wi haffue anammet aff ick orden / aff Vandet / oc aff Skouen.
ge Skulle wi derfaare ingenlunde tuile om Vnderholdning: Men være taalmodige / oc tage en Bidsken / oc wforuarendis Retter til tacke / met voris Himmelske HErre Vert: Efferdi wi ere dog ekon Fremmede oc wforuarendis Gæster / vdi denne slemme Verdens Krug oc Kyffe: indtil wi komme hiem til Himmerig / oc det Himmelske Maaltid / bliffuer fuldfærdig oc stattelig berid. Det skal være oss kierere / end at være Sathans / oc hans Lemmers daglige Gæster her i Verden. Hand tildricker sine flux / aff det sødiste oc beste: Men de skulle dyrt nock betalet. De Vgudelige skulle vddricke Bermen oc Grundsuppen i Helffuede. Lige som mand pleyer at giffue Misdedere Vin / naar de skulle vdledis til deris Pinis sted: O / huad skulde de heller dricke Vand / oc være frij / fra den skendelige oc skammelige Død de skulle lide. Saa handler oc

lig Seckel vaar saa god som en marck danske.

 Dieff-

vilie / da vilde ieg langt heller være E*Sup*-dalsk / alle mine Liffs dage. Oc derfa(nne) næst for denne Bøn / om vort dagl(iger) Brød / haffue wi bedet / at GUDS vi(lie) maa skee.

III. At wi skulle giffue Gud æren i s(be)- Vijssdom: Huilcken der bedre veed / huad oss er nyttig / end wi selff. *Augustinus* siger merckeligen: Den som beder Gud trolig om Legemlig nødtørfft / Bønhøris hand / da er det aff Guds Naade: Bønhøris hand icke / da er det oc aff Guds Naade: Thi lige som Lægen veed bedre / huad den Siuge er nyttig / end den Siuge / oc Forælderne ramme Børnens beste / bedre end de selff / saa er oc Gud met oss. S: Paulus siger / at Aanden hielper vor Skrøbelighed op / Thi wi vide icke / huad wi skulle bede / som det sig burde: Men Aanden træder selff frem for oss til det beste / met wsigelig Suck.

Augustin. Orans de temporalibus, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur.

Rom: 8.

IIII. At wi skulle betro oc befale Gud / en fri oc wtuungen Maade / Sted oc Tid / til at giffue oss vort daglige Brød / oc icke faarescriffue Gud Tiden eller Maaden / Som Osias / oc de andre vdi Bethulia

spise/ lige saa dyrt. Vdi det forgangne de aar / haffuer Gud nocksom bekrefftet [illegible] ane Bøn / met sine mangfoldige Velsignelser / som wi haffue anammet aff oss [illegible] orden / aff Vandet / oc aff Skouen. [illegible] Skulle wi derfaare ingenlunde tuile om [illegible] Vnderholdning : Men være taalmodige / oc tage en Bidsken / oc wforuarendis Retter til tacke / met voris Himmelske HErre Vert : Efterdi wi ere dog ekon Fremmede oc wforuarendis Gæster / vdi denne slemme Verdens Krug oc Kyffe : indtil wi komme hiem til Himmerig / oc det Himmelske Maaltid / bliffuer fuldfærdig oc stattelig berid. Det skal være oss kierere / end at være Sathans / oc hans Lemmers daglige Gæster her i Verden. Hand tildricker sine flux / aff det sødiste oc beste : Men de skulle dyrt nock betalet. De Vgudelige skulle vddricke Bermen oc Grundsuppen i Helffuede. Lige som mand pleyer at giffue Misdedere Vin / naar de skulle vdledis til deris Pinis sted : O / huad skulde de heller dricke Vand / oc være frij / fra den skendelige oc skammelige Død de skulle lide. Saa handler oc

lig Seckel vaar saa god som en marck danske.

 Dieff-

vilie/ da vilde ieg langt heller være e[...] dalsk/ alle mine Liffs dage. Oc derfa[...] næst for denne Bøn / om vort dagl[...] Brød / haffue wi bedet / at Guds vi[...] maa skee.

III. At wi skulle giffue Gud æren i s[...] Vijßdom: Huilcken der bedre veed / hua[...] oss er nyttig / end wi selff. *Augustinus* siger merckeligen: Den som beder Gud trolig om Legemlig nødtørfft / Bønhøris hand / da er det aff Guds Naade: Bønhøris hand icke / da er det oc aff Guds Naade: Thi lige som Lægen veed bedre / huad den Siuge er nyttig / end den Siuge / oc Forælderne ramme Børnens beste / bedre end de selff / saa er oc Gud met oss. S: Paulus siger / at Aanden hielper vor Skrøbelighed op / Thi wi vide icke / huad wi skulle bede / som det sig burde: Men Aanden træder selff frem for oss til det beste / met wsigelig Suck.

Augustin. Orans de temporalibus, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur.

Rom: 8.

IIII. At wi skulle betro oc befale Gud / en fri oc wtuungen Maade / Sted oc Tid / til at giffue oss vort daglige Brød / oc icke faarescriffue Gud Tiden eller Maaden / Som Osias / oc de andre vdi Bethulia

gior-

Byg / lige saa dyrt. Vdi det forgangne Aar / haffuer Gud nocksom befrefftet denne Bøn / met sine mangfoldige Velsignelser / som wi haffue anammet aff Jorden / aff Vandet / oc aff Skouen. Skulle wi derfaare ingenlunde tuile om Vnderholdning: Men være taalmodige / oc tage en Bidsken / oc wforuarendis Retter til tacke / met voris Himmelske HErre Vert: Efftrerdi wi ere dog ekon Fremmede oc wforuarendis Gæster / vdi denne slemme Verdens Krug oc Kyffe: indtil wi komme hiem til Himmerig / oc det Himmelske Maaltid / bliffuer fuldfærdig oc stattelig berid. Det skal være oss kierere / end at være Sathans / oc hans Lemmers daglige Gæster her i Verden. Hand tildricker sine flux / aff det sødiste oc beste: Men de skulle dyrt nock betalet. De Vgudelige skulle vddricke Bermen oc Grundsuppen i Helffuede. Lige som mand pleyer at giffue Misdedere Vin / naar de skulle vdledis til deris Pinis sted: O / huad skulde de heller dricke Vand / oc være frij / fra den skendelige oc skammelige Død de skulle lide. Saa handler oc

lig Seckel vaar saa god som en marck danske.

Dieffuelen met sine Gæster i Verden/ huilcke hand icke saa korteligen oc armeligen affspiser / som Gud giør met sine: Endog hand formaar det tusinfold bedre / end den arme Sathan. Saa er det dog bedre / at være Guds Gæst / end at haffue Dieffuelen til Vert / i denne Verden.

Til Beslutning paa denne Bøn/ skulle wi bede met *Agur*, vdi Salomonis Ordsprock / oc siger: Jeg bedis tuendehaande aff dig/ O HERRE: dem vilt du icke veigre mig / før end ieg døer: Lad Affguderj oc Løgn / være langt fra mig: Giff mig icke Armod eller Rigdom / Men lad mig faa / min beskickede Føde: Jeg maatte ellers necte dig / der som ieg bleff mæt/ oc sige: Huo er HERREN? Eller om ieg bleff for arm / da maatte ieg stiæle/ oc forgribe mig paa min Guds Naffn.

Cap: 30.

Gud forbarme dig offuer
oss/ oc fød oss til Siel
oc Liff/
A M E N.

Den

VIII.

Den Ottende Predicken.

Om den Femte Bøn.

Forlad oss vor Skyld/ som wi forlade vore Skyldener.

DEnne Bøn / Om Syndernis forladelse / haffue wi alle fornøden / dagligen at bede: For disse Tre merckelige Aarsager.

I. Fordi wi ere alle Syndere: Intet wmælendis Barn er wskyldigt faar Gud. Johannes Apostel / scriffuer saa til de Christne / som vaare rensede / ved Jesu Christi Guds Søns Blod. Der som wi sige / at wi haffue ingen Synd / da forføre wi oss selff / oc Sandhed er icke i oss: Ja / wi giøre Gud til en Løgnere / oc hans Ord er icke i oss. *1. Ioh: 1.*

II. Wi ere i altsomstørste Fare / paa Siel oc Legemis vegne / før end wi faa

Syndernis forladelse: Derfaare haffue wi altid denne Bøn storligen behoff/ huad heller wi soffue eller vaage/ sidde eller staa.

III. Voris egen Skrøbelighed er saa stor/ at wi kunde icke met vor egen Verdskyld/ giøre fyllist/ for den mindste Synd wi bedriffue: Ja icke betale den ringiste Skærff. Derfor haffue wi alle behoff/ at bede om Forladelse. Kong David siger/ at den er Salig/ icke som er Rig/ Sund oc karsk/ mectig/ eller den som haffuer mange Venner: Men huo? **Den som Offuertrædelsen er forlat/ den Synden er skiult/ den som HERREN icke tilregner Misgierningen.** *Cyprianus* siger derfaare smuct/ om denne Bøn: Effter wi haffue bedet om Mad: Saa bede wi nu om Syndernis forladelse/ at den som fødis aff Gud/ hand skal oc leffue i Gud. Gud giffue/ wi kunde vel lære denne Bøn: Det gielder paa hende: Thi foruden hende/ ere alle de andre Bøner forgæffuis. Englene haffue icke denne Bøn behoff: Thi de haffue ingen Synd. De gode ere bestandige/ vdi deris oprindelig

Psal: 32.

Cyprian: Post subsidium cibi, petitur & venia delicti: vt qui à Deo pascitur, in Deo viuat.

Wskyldighed. Dieffuelen haffuer ingen Gaffn aff denne Bøn / Fordi hand haffuer ingen Foriættelse / at skal Bønhøris. Men wi arme Mennisker haffue den behoff / oss gielder det paa: Wi haffue baade Synden / som Englene icke haffue: Oc Foriættelsen / om Forladelse / som Dieffuelen icke haffuer.

Otte Spørssmaal vil ieg forklare / til denne Bøns vdleggelse.

I. Huo forlader Synden?

II. Huem forladis Synden?

III. Met huad Vilkaar forladis Synden?

IIII. Forladis oss Alle Synder?

V. Forladis baade Skylden oc Straffen?

VI. Kand Syndernis forladelse Ryggis?

VII. Forladis oc Synden effter Døden?

VIII. Huorledis skulle wi bruge Syndernis forladelse?

Om

Om det Første.

TIl det Første Spørßmaal / Huo Synden kand forlade: Skulle wi suare/ aff Fortalen i denne Bøn/ Fader vor etc. At Gud Fader / oc Søn/oc hellig Aand/forlader alene Synden. Lige som ingen kand tilgiffue en Fremmede Gield eller Skyld: Men den alene / som er *Creditor*, som haffuer betroet/ laant eller borget dig / Det er / den som du est skyldig. Saa kand oc Gud/som haffuer laant oc borget oss / huilcken wi Synder alene imod/ alene forlade oss Synden. Thi wi Synde altid imod Gud/ naar wi forseer oss/ enten imod den Første eller den anden Taffle i Guds Low. Gud forbiuder det ene saa vel som det andet/ oc straffer det ene Buds offuertrædelse saa vel som det andets: Derfaare kand hand oc alene forlade Synden. Phariseerne disputerer fordi / oc beslutter rettelig i Euangelio: Huo kand forlade Synden / vden alene Gud? Men at de vndertager Christum/ oc benecter hannem at være en Gud/

Lucæ. 5.

der

der vdi farer de vild: Synderlig / fordi hand strax beuiste / met sin Guddommelig Gierning (i det hand helbrede store wlægelige Siugdomme / ekon met it ord) at hans Person / Lærdom / Velgierninger / oc Embede / vaare Guddommelige.

Naar Guds ords Tienere / tilsige Syndernis forladelse / vdi lønlig Scrifftemaal / eller obenbare Affløssning / da giøre de det / som Tienere / paa Guds vegne / effter dennes Tro oc Bekiendelse faar Gud / som samme Affløssning tilsigis. Derfaare / huo som vil haffue Gaffn aff denne vduortis Affløssning: Hand skal være først / affløst aff Gud. Skrymter du faar Gud / vdi din Bekiendelse oc Scrifftemaal / da smigris oc faar dig vdi Affløssningen: Huilcken er dig da icke nyttig: Men bekommer dig til større Fordømmelse.

Naar wi forlader huer andre indbyrdis voris Forseelse / da hielper det intet / vden Guds forladelse stemmer met vor offueréns.

Dette skulle wi mercke imod Paffuen / som tiltager sig Myndighed / at forlade

Syn-

Synden. Oc derfaare male de hannem met en tredubbelt Krone/ at hand skal haffue mact i Himmelen/ paa Jorden / oc vdi Skiersild.

2.

Om det Andet.

Huem forladis Synden?
Giensuar: Oss.

VIlle wi ansee de Vgudeligis mangfoldige Hob oc Tall: Da ere de (diss verre) faa / som bekommer Syndernis forladelse. Men ville wi ansee / Guds store Naade oc Miskundhed/ da tilbiudis Syndernis forladelse / oss alle: Saa at ingen vdeluckis / at de kunde jo (om de ellers vilde) bede denne Bøn / oc bliffue Bønhørt: Være sig Græcker/ Jøder / de Vijse / Rige / Fattige / Gamle / Vnge / Mend / Quinder / Fri / Træl etc. Guds Foriættelser om Syndernis forladelse / ere almindelige / oc strecker sig til alle: Som Christus selff siger: Kommer hid til mig alle. Oc S. Paulus:

Matth. 11.
Rom: 11.

Gud

Gud besluttede alle vnder Vantro: Paa det hand vilde forbarme sig offuer alle. Der som wi Synder (siger S. Johannes) Da haffue wi en Talssmand hoss Faderen/ Jesum Christum / som er Retfærdig: Oc den samme er Forligelsen / for vore Synder / dog icke aleniste for vore / men ocsaa for den gantske Verdens Synder. S. Paulus scriffuer til Timotheum saa: Det er jo visselig sant / oc it dyrt værdigt Ord/ at Jesus Christus kom til Verden / at giøre Syndere salig / iblant huilcke ieg er den største: Men derfaare er mig Barmhiertighed vederfaren / paa det at Jesus Christus vilde beuise i mig all Taalmodighed / dem til it Exempel / som skulle tro paa hannem til det euige Liff. O Guds Naadis Rigdom.

1. Ioh. 2.

1. Tim: 1.

Om

3.

Om det Tredie.

Met huad Vilkaar forladis Synden? Giensuar.

Som wi forlade voris Skyldener.

DIsse Vilkaar skulle wi haffue / om wi ville bekomme Syndernis forladelse.

I. Wi skulle giøre / en sand / aluerlig / oc icke hycklifke Penitentze.

II. Wi skulle haffue it gaat oc stadigt Forsæt / at ville leffue Gudfrycteligen. *Medici* siger / at det er farligt / at henfalde i Siugdom igen: Meget farligere er denne *recidiua*, at falde i Synden igen. *Chrysostomus* siger: Den er Sundheden icke værd / som Saargiør sig selff / effter hand er lægt: Den er icke værd at rensis / som besmitter sig selff / effter hand haffuer anammet Naaden.

Omnis recidiua est periculosior radice.

Chrysost: Sanitatis indignus est, qui semetipsum postquam sanatus est vulnerat: nec mundari meretur, qui se-

III. Wi skulle oc legge vind paa Broderlig Forligelse: Om huilcken Christus taler videliger / effter Fader vor / oc siger: Thi at forlader i Menniskeu deris Brøst /

da

da skal eders Himmelske Fader oc forlade eder: Men forlade i icke / da skal oc eders Fader icke forlade eder / eders Brøde. O huor mange ynsker offuer sig selff Guds Vrede / oc deris Synders igenholdelse / naar de læser denne Bøn? Efftersi de tencke aldrig at ville forlade deris Næste / skulde de end brende i Helffuede til euig tid. Saa bede de oc i lige maade / at Gud vil aldrig forlade dennem. Men vaar de ekon i Helffuedis Ild / en halff Time / oc det kunde være mueligt / at de vaar saa vde igen: Da skulde de ingenlunde siden være saa lætfærdige / at ynske sig selff ont. Det sigis om en Adels Mand / som lod brende sin Tieneris Fod / vdi gloendis Ild / for denne Lætfærdigheds skyld / at hand ynskte sig saa at brende i Helffuede / om hand nogen tid vilde forenis met sin Metbroder / som hand vaar wens met. Oc der hand skreg flux: Da sagde HerreManden: Du kant icke taale denne timelige Ild / en liden Stund / paa en aff dine Lemmer: Oc du dog saa lætfærdeligen ynsker dig den euige oc wlæskelige Ild.

metipsum post gratiam fordidat.

Men huorfaare wi villigen oc gierne

 skulle

skulle tilgiffue voris Næste sin Brøst oc Forseelse / ville wi anden tid næst Guds hielp høre. Her skulle wi mercke det som *Crysostomus* siger / vdi sin Vdleggelse offuer dette Siette Capitel Matthej: Den beder Gud forgæffuis om Forladelse / som vil icke forligis met sin Næste. *Seneca* siger merckelig: Det er smuct / at Skilactigheden begynder aff en anden / oc Forligelsen aff dig.

Hugo. Nobile vincendi genus est, ignoscere victo.

Chrysost: Frustra propitiari sibi Deum quærit, qui citò placari in proximum negligit.

Seneca. Dißensio ab alijs, à te reconciliatio incipiat.

4. Om det Fierde.

Forladis alle Synderne oss?

Visselig.

DEr som alle Synder bleffue icke forlat: Da maatte wi forfaris for en Synd / lige som ingen vaar forlat. See huorledis den ene Synd / Adams wlydighed / henkaste det gantske Menniskelige kiøn / i Fordømmelse / haffde den icke bleffuet tilgiffuen. Seer wi hen til Jesu Christi Embede: Da beuisis oc der aff / alle Synders forladelse. Thi hand er kommen at Salig giøre / alt det som

vaar

vaar fortabt. Der som Gud forlod somme Synder/ oc igenholt somme/ da skulde hand enten igenholde de store eller de smaa. Der som hand vilde igenholde de groffue Synder / Huad gaffn haffde wi da aff de smaa Synders forladelse? Vilde hand oc forlade de store / oc igenholde de smaa Synder / Huad kunde det hielpe eller gaffne den gode Gud? Lige som en vilde tilgiffue sine Skyldener / 1000. Gylden / saa nær som en Skilling/ oc kreffue den haardeligen / Huad Vijßdom vaar det? Saa bequemmer dette ingenlunde / oc kommer icke offuer ens met Guds Godhed oc Vijßdom / at forlade nogle/ oc icke alle Synderne. Den Euangeliske Parabel / om den Suend/ der vaar Ti Tusinde Pund skyldig / beuiser oc dette. *Matth.* 18. Kongen siger til hannem: O du skalckactige Suend/ all denne Gield forlod ieg dig / der du badst mig. Der om lyder oc disse gamle Vers:

Larga Dei pietas, veniam non dimidiabit:
Aut nihil aut totum, te lacrymante, dabit.

Meningen er: Guds runde Mildhed skal icke forlade dig halff / men all

Skylden / naar du beder met grædendis Taare. O huor Rig er derfaare Gud i Naade? Effterdi hand forlader oss alle voris Synder: Den oprindelige met de giørlige / de dødelige met de Naadelige: De store met de smaa. Saa haffue wi da icke behoff / at fortuile met Cain / som sagde: Min Synd er større / end hun kand forladis mig. Men heller met *Augustino* sige: Du liuger Cain: Guds Naade oc Miskundhed er meget større / end alle Synderis wselhed. Paa denne store Guds Naade / skulde wi met rette / icke Synde: Men heller beuegis til at forlade voris Næste sin Brøst oc Forseelse: Lige som wi ville Gud skal giøre mod oss.

5.

Om det Femte.

OM Straffen forladis ocsaa met Synden / Eller alene Synden? Visselig forladis ocsaa Straffen. Thi ellers gaffnede Syndernis forladelse oss intet. Det vaar ellers / lige som en vilde tilgiffue en Tyff / at hand haffde staalet / oc

oc dog lade henge hannem. Christus kunde icke betale for Synden / met Louens lydighed alene / vden hand maatte ocsaa beuise lydighed vnder Kaarsset / at hand i saa maade / baade met sin Lydighed oc Lidelse / kunde giøre fyllist / baade for Synden oc Syndens Straff. Derfaare forladis icke alene Skylden / men ocsaa Straffen.

Ja / siger du: Efftersi Straffen forladis ocsaa / Hui plagis wi da met Pestilentze / oc anden Siugdom / Ja oc met Døden? Er det icke for Syndens skyld? Er Døden icke Syndsens sold? Nathan Prophete predicker for Dauid / at Gud haffuer borttaget hans Synd: Oc strax siger hand: Suerdet skal icke vige fra dit Huss euindelig: Item / efftersi du haffuer kommet HERRENS Fiender til at bespotte hannem / ved denne Gierning / da skal den Søn som dig er fød / visselig dø. Derfaare siunis det saa / at Gud forlader oss ekon Synden / oc icke Straffen.

2. Sam: 12.

Mercк vel: At disse Legemlige Plager / haffue Tre Vilkaar oc Aarsager / som skal vel actis.

I. At der er vdi oss / Syndens *reliquiæ*, oc Leffninger / huilcke dagligen giffuer sig tilkiende / oc bør saa met Kaarsset at spæ-gis. Saa at dette Legemlige Kaarss / maa retteligere kaldis / it Bidzel / vdi huilcket Gud temmer oss / at wi icke skulle ydermere Synde / end det maa kaldis en tilbørlig Straff for Synden. S. Paulus siger til Corintherne: Dømde wi / eller straffede oss selff / da haffde Gud icke behoff / at Døm-me oss. Derfaare skulle wi altid giøre / som *Augustinus* lærer: *Peccati tui iudex sis, non patronus*: Det er / Døm din Synd / oc vndskyld eller forsuar den icke.

1. Cor: 11.

II. At denne Legemlige død er offuer-bleffuen / oc icke slet borttagen: Paa det / at den skal være oss / it daglig Vidnesbyrd oc Paamindelse / Om Adams oc det gant-ske Menniskelige køns Fald: At wi skulle betencke / huor streng oc haard den euige Død maa være / efterdi denne Legemlige Død er saa bæsk: Oc derfaare aluerlig indfly til Dødsens offueruindere / Jesum Christum.

III. At wi skulle her aff kedis ved dette timelige Liff / i huilcket her er idel Synd

oc

oc Syndens Refffelse oc Straff: Wi skul-
le lengis at henflytte til det euige Liff / der
som wi aldrig / enten skulle Synde / eller
straffis for Synden.

6.
Om det Siette.

Kand oc Syndernis forladelse ryggis / naar wi haffue den engang anammet aff Gud?

Wille wi hensee / til Gud / til hans store Miskundhed / oc Foriættelser: Da tager hand aldrig sine Ord igen: Men det bliffuer fast oc wrygge-ligt / som hand haffuer sagt hoss Prophe-ten: Der som den Wgudelige omuender sig fra alle sine Synder / da skal hand leff-ue oc icke dø: All hans Offuertrædelse skal icke ihukommis. Men ville wi hensee / til dennem / som anammer Syndernis for-ladelse / aff denne gode Gud: Da giøris den offte (diss verre) til intet. Thi Gud er strax frij fra sin Pact oc Tilsagn / naar du holder icke din Tro oc Loffue aluerli-gen / som du haffuer giffuet Gud: Men

Ezech: 18.

 hen

hen vender dig fra det Hellige / som dig er giffuet: Oc (som Hunden) æder igen / det du vdspyde: Oc (som Soen) velter dig i Skarnet igen / effter du est toen. Skulde du da beholde Syndernis forladelse / Huad vaar det andet / end at kaste Perler for Suin / oc træde Jesu Blod vnder Føder? O / dette besuiger mange: Ja her vdi skuffer mange sig selff / at de meener / Gud maa icke tage Syndernis forladelse igen / eller benecte dem Himmerig / ihuor ilde de oc handle oc skicke sig. Gud siger klarligen hoss Propheten: Der som den Retfærdige / vender sig fra sin Retfærdighed / oc giør ilde / oc leffuer effter all den Vederstyggelighed / som den Wgudelige giør / skulde hand leffue? Ja: All hans Retfærdighed / som hand haffuer giort / skal icke ihukommis: Men hand skal dø vdi sin Offuertrædelse oc Synd. Om den wtacknemmelig Skyldener / der omtalis i Euangelio / siger *Cyprianus:* Fordi hand icke vilde forbarme sig offuer sin Medtienere: Derfaare miste hand den Velgierning / som Gud haffde hannem beuist. Oc Christus siger: Saa skal oc min Himmelske Fader / giøre mod eder /

Prouer: 26 *2. Pet: 2.* *Ezech: 18.* *Matth: 18.* *Cyprian: Seruus ingratus, quia conseruo indulgere*

eder/ om i icke forlade ꝛc. O / maat du si= ge / Huo bliffuer da Salige? Da ville wi forhale voris Daab/ Affløssning/ oc Syn= ders forladelse/ indtil det sidste Aandefang/ naar wi kunde icke Synde mere / at wi dog da maatte bliffue secker oc visse paa Syn= dernis forladelse? O ney min Ven / in= genlunde saa. Giør forskel imellem Dø= delige Synder (som vdjage den hellig= Aand) oc naadelige Synder / som ere Kiødsens skrøbelighed : Huilcke endog de ere vel Døden værd/ i sig selff/ dog seer vor kiere Fader igennem Fingre/ met oss i disse : synderligen efterdi wi icke lættelig samty= cker dennem : Men strider der imod / met Troen. Disse Synder/ vddriffuer icke strax den hellig Aand / oc rygger icke Syndernis forladelse: Thi alle Helgen bede imod dem/ i timelig tid : Paa det at naar der kommer stor Vandløb/ skal det icke recke til dennem. Derfaare siger wi met Kong Dauid : O HERRE / vilt du acte Synden / huo kand da bliffue bestandig faar dig?

noluit, quod sibi à Domino indulcum fuerat, amisit.

Psal: 32.

Psal. 130.

Denne Lærdom/ skulle wi bruge/ imod *Nouatianer:* Huilcke icke ville anamme dennem til Naade / som ere affaldne.

Skulde de afffaldne icke anammis til Naade / da vaar det aldelis forgæffuis / at predicke om Syndernis forladelse. Wi maatte da sige / som Keyser *Constantinus* suarede / der *Arsetius* predickede vdi Rom: At de afffalde kunde icke bekomme Naade: *Pone scalas, & solus ad cœlum conscende:* Det er: Skulde det saa være / at de afffaldne skulde icke faa Naade / da maat du vel sætte Stier / oc klaffre ene op til Himmels. Lader oss derfaare sige met Kong Dauid: Dog Synden hoss oss er mangefold / hoss Gud er meget mere Naade: At hielpe oss er hand vel huld / aff Nød oc alskens Vaade.

Psal: 130.

7.
Om det Siuende.

HAnd wi bekomme Syndernis forladelse / eller bede denne Bøn / effter denne timelige Død? O ney ingenlunde. Her / enten mistis Liffuet eller det beholdis: Ja / huer døer hen met sin Sag / oc opstaar met sin Sag igen. Salomon siger: Til huilcken side Træet fal-

Eccles: 13.

falder / mod Sønden eller Norden / der ligger det. Denne Lærdom skulle wi mercke imod Muncke: Som lære / at Synden kand oc vdslettis i Skiersild. Huilcken Lærdom strider imod den hellige Scrifft / oc giør voris Samuittigheder wuisse oc tuilactige paa vor Salighed: Ja oc forarbeider Kiødelig tryghed i Hierterne / forringer oc *euacuer* Christi Blod oc Værdskyld. Christus siger icke saa til Røffueren paa Kaarsset: Dine Synder skal forladis dig i Skiersild / der skalt du ligge / oc pinis en tid lang / oc vdreddis ved Almisser / Sielemesser / Afflads Breffue / eller andet saadant: Men hand siger: J dag skalt du være met mig i Paradis. J Johannis Obenbaring læser wi / at en Røst aff Himmelen sagde: Salig ere de Døde / som dø i HERREN: Naar? *amodò*, Det er / ret strax / von stunden an / saa snart som Siel oc Legeme ere atskilde. Dette er trøsteligt for oss / naar wi skulle dø.

Apoc: 14.

Om

Om det Ottende.

Denne Bøn skulle wi saaledis bruge.

I. Vdi voris Hierte: skal denne Bøn være oss/ en Besegling paa alle Syndernis forladelse: Synderlig fordi Gud haffuer hende alleuegne i den hellige Scrifft/ nocksommelig stadfest/ met Foriættelser/ Exempler/ oc de høyuærdige Sacramenter.

II. Vdi vor daglig *Supplicats* oc Samtale met Gud: Bekiende wi oss i denne Bøn/ for arme Syndere/ och saa Gieldslagne at være/ at wi kunde aldrig betale. Wi affbede oc her/ voris daglige Fald/ som ere wtallige/ lønlige oc obenbarlige. Wi tacker oc Gud for denne Vished/ wi haffuer om Syndernis forladelse.

III. Vdi vort Leffnet/ skulle wi legge vind paa/ at vandre faar Gud/ effter denne Bøn: At wi kunde bliffue fuldkomne/ saa meget som mueligt er/ oc denne wfuldkommen Skrøbelighed vil tilstede. Oc

effterdi

efftérdi wi maa bekiende / at ingen ting er fuldkommen i denne Verden/hoss oss/vden Synden: Da skulle wi aluerlig betencke / der Christus siger til den Verckbrudden / huilcken hand giorde helbrede / der haffde ligget paa sin Sotteseng i 38. Aar / oc hand siden fant hannem i Templet: See til / du est nu bleffuen Helbrede/ Synd icke mere/ at dig skal icke noget verre vederfaris. Saa siger oc Gud til oss dagligen / naar wi haffue bekommet Syndernis forladelse: Gack nu hen i Fred / oc Synd icke mere. Wi skulle oc mildeligen / tilgiffue / oc aff Hiertet forlade andre / som oss haffuer fortørnet / at wi icke skal Synde paa Guds Barmhiertighed.

IIII. Vdi voris Døds time / skulle wi aff denne Bøn glæde oss / at wi komme der hen / som wi kand aldrig Synde / oc haffue aldrig mere behoff / at læse denne Bøn: **Forlad/ Forlad.** Wi skulle da/met en fast Tillid til Guds store oc wsigelige Barmhiertighed / angribe oc omfauffne denne Bøn / lige som *Thomas Aquinas*, scriffuis at haffue taget Bibelen vdi sin Arm/i sin døds time/oc sagde: Jeg tror alt

det

det som er screffuet i denne Bog. Saa skulle wi dristeligen oc Hierteligen sige vdi voris Døds time: Jeg tror Syndernis forladelse / Legemens opstandelse / oc det euige Liff. Gud giffue oss alle det / ved Jesum Christum / AMEN.

IX.

Den Niende Predicken.

Om den Siette Bøn.

Oc leed oss icke i Fristelse.

THu merckelige Aarsager / haffue wi til at bede denne Bøn dagligen.

I. Fordi wi ere daglige Fristelser vndergiffuen. *Prosper* siger / at det skeer / paa det wi icke skulle hoffmode oss aff vor Hellighed / den stund vor Skrøbelighed øffuis. Endog wi haffue nu Syndernis forladelse / oc Guds venskab: Saa ere wi dog icke strax i Himmerig / eller trygge / oc foruden all Fare: Men wi krybe her paa Jorden mit iblant voris Fiender / som vexerer oss

Vt non superbiat Sanctitas, dum pulsatur infirmitas.

oss paa alle sider. Lige som Christus strax effter sin Daab / bleff henført i Orcken / at skulde fristis: Saa er oc altid det Christelige Leffnet / mangfoldige Fristelser vndergiffuen her i Verden.

II. Voris Fiender / de ere mange / mectige / grumme / dristige oc wblue: Saa at Dieffuelen haffuer icke skammet sig / at anfecte Christi egen Guddommelige Maiestat. Der imod / da er vor egen Skrøbelighed oc Seckerhed / meget stor / at wi aff vor egen mact oc vilie / ere baade wduelige oc lade / at imodstaa hans gloende Pile / oc listige Anløb. Naar wi saa ligner dette tilsammen / da see wi / at det giøris vel behoff / dagligen at bede denne Bøn / oc aluerligen betencke / det Paulus Apostel lærer: Huo der staar / hand see sig vel til / at hand icke falder. *1. Cor: 10.*

Men paa det wi kunde diss bedre forstaa denne Bøn / da vil ieg korteligen fremsætte Tre Spørssmaal.

I. Huad er Fristelse?

II. Huor mange slags Fristelser ere wi vndergiffuen?

Huad

III. Huad Raad skulle wi bruge/ at imodstaa oc offueruinde alle Fristelser?

I.
Om det Første.

AT friste nogen: Er / at forsøge en/ enten til hans Gaffn eller Skade/ vdi de Ting som icke vitterlige ere. Saa kaldis derfor Fristelse i denne Bøn/ Huadsomheldst wi forsøgis met / at affuendis oc fraskillis fra Gud: Ja / huad som er imod vor Salighed / eller hende til forhindring. At indledis i Fristelse / er: Saa at i vendis oc besnæris i Sathans Garn (vdi huilcke indgangen er læt / men vdgangen vanskelig) at wi icke kunde komme der vd igen: Men ere i stor Fare / at wi skulle bliffue der offueruunden / oc vndergaa. Naar Gud slar Haanden aff oss/ oc lader oss raade selff: Da henfører vor fordærffuet Natur oss Næsegruis vdi all Wlycke: Strax kommer Sathan / oc giør Pact met vort Kiød oc Blod. Verden

den holder sig oc til / met sine *illecebris* eller tillockelse / oc onde Exempler. Naar disse Tre *conspirer* saa imod oss/ O huad vil der da bliffue aff? Da falde wi visselige / oc finder icke meget / vden Gud hielper synderlig. Wi skulle da waffladeligen raabe oc sige: O Fader / leg oss icke Fristelsen haardere paa / end wi den kunde taale.

Matth: Cap: 4. bescriffuis oss til Trøst / Christi herlige Kamp / met Sathan / vdi huilcken Christus fick Seyeruinding offuer hannem: Oc lod hannem forstaa sin Mact / oc huad hand skulde foruente sig aff hannem. Dog alligeuel haffuer den wblue oc offueruunden Dieffuel / aldrig siden affladet / at friste Christum: oc det end nu dagligen forsøger paa Christi Lemmer / iblant huilcke wi ere ocsaa / aff Guds Naade. Her aff kunde wi letteligeforstaa / huilcke Fristelser / wi affbede i denne Bøn / som er / de der ere vor Salighed til forhindring / oc imod Guds ære. Ellers skulle wi gierne lade oss friste til Guds ære oc vor Salighed: Thi enden der paa / er Seyeruinding. Huor om *Augustinus* taler / oc siger: At wi forbe- *In Psal.6.*

M dris

dris aff Fristelser: Ingen kiender sig selff / vden hand fristis: Ingen Kronis / vden hand vinder: Ingen vinder vden hand strider: Ingen strider / vden hand haffuer Modstandere. Oc en anden sted siger den samme Lærere: *Si nulla tentatio, iam nulla oratio*, Det er: Huor ingen Fristelse er / der kand heller ingen aluerlig Bøn være.

Epistola 121. de orando Deum.

2.
Om det Andet.

WI ere besynderlig Fem slags Fristelse vndergiffuen her i Verden: Gud frister oss: Kiødet frister oss: Verden frister oss: Disse timelige Ting frister oss: Oc Dieffuelen frister oss.

Om Guds Fristelser.

Tre slags ere de Mennisker / som fristis aff Gud.

I. De der ere fuldkomne (saa meget som Menniskelig Skrøbelighed tilsteder) fristis aff Gud: Paa det deris Fuldkommenhed kand bliffue obenbaret / oc deris

Exempler

Exempler efterfølgis aff mange. Huorledis skulde Abrahams store Tro oc Lydighed / bleffuet obenbare faar oss / haffde Gud icke fristet hannem? Oc befalet hannem / at slacte sin eniste oc kieriste Søn Isaac / vdi huilcken alle Guds Foriættelser / om hans Sædis mangfoldiggiørelse / vaare hannem beseglet. Gud viste vel tilforn hans Tro: Men hand sætte hannem oss til it Exempel / paa den Lydighed wi ere Gud plictige: For huilcken wi skulle offuergiffue / Rigdom / Børn / Ja oc vort eget Blod / om behoff giøris. Job disligeste fristis / at wi vdi hannem skulde haffue Taalmodigheds Exempel. Saa oc Tobias / oc mange Helgen: Oc den Christne Kircke paa denne dag.

II. De wfuldkomne / frister Gud: Paa det at deris Skrøbelighed / skal bliffue dem selff oc andre / obenbaret. Oc kaldis *Tentatio probationis*: Det er / Prøffuelsens Fristelse: Huilcken wi skulle icke affbede / Men ynske oc tilbede: Oc (som S. Jacobus siger) acte det for idel Glæde / naar wi falde vdi atskillige Fristelser. Om denne Fristelse taler Moses til Israels Folck: *Cap. 1.*

Exod: 20. Frycter icke: Thi Gud er kommen / at hand vil forsøge eder: Oc at hans Fryct skal være for eders Øyne / at i skulle icke Synde. Saa fristede Christus Philippum
Iohan. 6. oc Andream / i Euangelio: Endog hand viste vel selff / huad hand vilde giøre. *Ori-*
In lib: Numer: *genes* siger / at lige som Kiød / raadner oc fordærffuis / vden det saltis: Saa er oc vor Natur / vden Fristelser.

III. De som ere *reprobi*, Det er haardnackede oc gienstridige / dem tilsteder oc
Rom: 1. Gud / at falde oc hengiffuis *in reprobum sensum:* Det er / i deris Sinds forhærdelse / aff sin Retfærdige Dom: Oc lader dem faa Løn / lige som Skylden er til. *Exempla* haffue wi / vdi Pharaone / Juda / Juliano / oc andre. Denne Fristelse befalder den Retfærdige Gud / Dieffuelen / oc andre sin grumme Vredis Redskab.

Om Kiødsens Fristelser.

Denne *Tentator* kaldis *Caro*, Det er Kiødet / som skynder oss til at attraa oc begære det / som wi kunde haffue vellyst aff / alligeuel det er imod Gud. Denne Moder / som er Kiødet / føder aff sig / mange

mange ſkadelige Døttre: Som er / ſin egen Kierlighed / Elſkelighed til ſig ſelff / Gærighed / Fraadſerj / Løſactighed / oc all Vellyſt: Suig / Wræt / Løgn / Tyrannj / Mandſlet / Hoffmodighed / æregærighed: *Summa*, Guds oc din Næſtis Foractelſe. O huad er denne Friſtelſe / mangfoldig oc farlig? Dog hun actis aff mange / gantſke ringe eller intet.

Om Verdens Friſtelſer.

Vndertiden tilſkyndis wi aff Verden / at friſte Gud / at vanbruge hans Godhed / Retfærdighed / oc Langmodighed. Vndertiden friſter Verden oſſ / oc giffuer oſſ Forargelſe / oc Aarſage til at Synde / met ſin Forfengelighed. Naar wi ſeer diſſe onde Sæder oc Exempler / ſom ſkeer wſtraffelig / da bliffuer ſtrax denne onde Seduane / Syndens foer. Vndertiden friſtis wi aff voris Venner: Vndertiden aff Wuenner: met Lærdom: met Oyenſkalckerj: met falſke Raad: met forfengelige Foriettelſer: met Truſel etc.

Wi haffue oc alleſteds oc alleuegne Aarſage / aff diſſe timelige Ting / at falde i Friſtelſe.

Seer wi oſſ tilbage / da ere der voris fremfarne Synder / oc mangfoldige Offuertrædelſer / ſom oſſ friſter: At wi haffue giort det wi icke ſkulde: Oc icke giort det wi ſkulde giøre. Seer wi for oſſ: Da er der Døden oc Guds Dom. Seer wi ind vdi oſſ ſelff: Da er der en ond Samuittighed. Seer wi op til Himmelen: Da er den hellige Trefoldighed der / huilcken wi haffue fortørnet. Seer wi neder / vnder oſſ: Da er Dieffuelen oc Helffuede der / huilcket wi haffue fortient. Seer wi til den høyre Side: Der er Rigdom / Velde / ære / Vellyſt / ſom oſſ vil beſnere. Seer wi til den venſtre Side: Der er Fare / Forfølgelſe / Forargelſe / den Chriſtelige Kirckis ynckelig Anſeelſe. Seer wi rundt om oſſ: Der er Verden oc Dieffuelen / met onde Exempler. *Auguſtinus* ſiger: Verden fremdrager tuende Krigs Hær / imod Chriſti Rytter / ſom er Smigger oc Truſel:

sel: *Mundus blanditur vt decipiat, terret vt frangat:* Det er/ Verden smigrer til at bedrage oss/ oc seer surt vd/ til at forskrecke oss. Huad skulle wi da giøre? Lader oss icke fangis aff vor egen Vellyst/ oc ey forskreckis aff andris Wlyst/ saa haffue wi offueruundet Verden. Lige som Hedenske Poeter scriffuer/ at Hercules stride met en hede *Cacus*, som haffde stor Styrcke/ oc spudte Ild: Oc offueruant *Hydram*, som haffde mange Hoffueder: Saadanne Hercules skulle oc wi Christne være: Stride mandelig/ som her effter sigis skal.

Om Dieffuelens Fristelser.

Denne *Tentator* hører aldrig op/ oc lader icke aff at vexere oss. Naar hand haffuer icke fremgang met en Fristelse/ strax haffuer hand en anden til rede. *Augustinus* ligner hannem derfaare/ ved en Mordbrendere/ der skiuler Ilden/ indtil hun er anstucken alleuegne: Oc ved en Jegere/ ligner hand Dieffuelen/ der først besnerer i sine Garn/ det hand vil ihielsla. Endog hand frister oss stedse/ foruden

affladelse: Dog alligeuel / tager den trædske Dieffuel flitteligen vare / paa disse Tre besynderlige Tider / at friste oss vdi.

I. Vdi Medgangs tid er hand icke borte / men tilstede / Oc forsømmer icke at giffue oss Aarsage til de Laster / til huilcke wi ere mest tilbøyelige. Wi leser / at Sathan lod sig see / for *Macario* vdi Ørcken / om Afftenen / i Solrøst (der hand vaar i sin Bøn) som en Apotecker / met Flasker oc Bodicker: Vdi huilcke hand sagde sig at haffue atskillige *Vnguenta*, til at besmøre Menniskẽ (effter deris *Complex* oc Tilbøyelighed / til atskillige Synder) paa atskillige Lemmer: Øyne / Ørne / Tunge / Hender / etc. Somme frister hand ved Kætterj / til affald fra Gud. Somme ved Rigdom / til deris Næstis foractelse: Som hand giorde met den Rige Fraadsere. Somme ved Gærighed til Tyffuerj / som hand fristede Giesej / Helisæj Suend. *2. Reg: 5.* Somme frister hand ved Førlighed / til Kiødelig Tryghed. Somme ved Vellyst til Løsactighed / som hand fristede Jsraeliterne. Somme ved Verdsens Velde / til

For-

Formastelse: Som hand fristede Dauid/ til at forgribe sig imod Gud / oc telle Folcket. Somme frister hand ved Affuind til Mandslet / som hand giorde ved Cain. Dette skeer altsammen vdi Medgang.

II. Vdi Modgangs Tid/ forsømmer icke heller Dieffuelen sig: Men frister oc forsøger oss. Ved Tyranner / til at benecte Christum: Ved Kaarsset/ til Wtolmodighed: Ved Fattigdom til Tyffuerj/ Troldom / oc andre wloulige Middel. Ja/ oc mange giffuer sig Fenden i vold/ at de kunde haffue deris Liffs føde oc vnderholdning. Det sigis at være skeed i *Lutheri* tid: At en vng Person i Tydskland/ forscreff sig til den Onde/ met sin egen Handscrifft oc Blod/ paa det hand kunde haffue Pendinge nock at forslemme. Huilcken Scrifft hand dog siden bekom igen / ved en sand Penitentze / oc gode Mends Forbøn for sig/ til Gud/ at den Onde/ maatte slenge Handscrifften ind at Vinduet til dennem vdi Kircken/ som de vaare forsamlede. Huad helder dette er en Histori/ eller Fabel: Saa paamindis wi dog her aff/ om Dieffuelens trædskhed oc flittighed / til at indlede oss i Fristelse.

 Vdi Dødsens Tid/ forsømmer hand sig ingenlunde: Men opretter da/ huad hand mener tilforn at kunde være forsømt: Oc legger da alle Aarer for Borde/ at hand kand hendriffue oss til Fortuilelse. Hand faareholder oss da disse Fristelser effter huer andre. Først: Dødsens forskreckelig *Contrafei* oc Billede: At Døden er grum oc forfærdelig. Det vil gaa hart til/ før end dit Hierte sønderklemmis/ før end dine Øyne bryster: før end Legeme oc Siel skillis at: Saa legge de dig hen paa Straa/ foracteligen: Oc du maat icke da/ eller kant lenger nyde dit eget Gods: Fremmede skal besidde det/ som icke skal tacke dig engang derfaare. Dig legge de saa i Jorden/ oc kaste Jord paa dig: Der skalt du bliffue Ormemad. Saa gaar de hiem/ glæder sig/ oc glemmer dig: Haffuer du da giort noget gaat/ det vdslettis oc glemmis snarlig: Men haffuer du nogen tid forseet dig (som du offte haffuer) det skal huer vel vide aff at sige. Hielper icke dette/ da indskiuder Fristeren/ en farlig Pil i dit Hierte/ at du skalt tuile om din Vduelelse. Maa

skee/

skee/ du est icke Vduald: Ja/ du est ingenlunde vduald: Thi faa ere vdualde. Huad mere? Gud kiender dig icke: Gud skøtter dig intet: Hand haffuer ingen omhu for dig: Det forsøger du nu selff i denne din Elendighed oc Døds nød. Dine Synder ere større oc flere/ end du nogen tid kant faa Naade. Du skalt icke opstaa aff Døde: Ja / aldrig faar du til Liffs igen: Thi det er wmueligt: Du bliffuer til Jord: Jorden voxer op vdi Græss: Græsset ædis aff Oxen oc Quæg: Oc Quæget ædis aff Mennisken igen: Huad vilt du end da/ effter saadanne *Alterationes* oc Forandringer/ Haabe dit Legemis opstandelse?

O salig er den / som kand da imodstaa oc offueruinde disse oc andre Sathans gloende Pile oc Anfectninger. Huad Raad er her da til? Gud skal giffue oss de beste Raad.

Om

3.

Om det Tredie.

De *Remedia* oc Raad / som wi skulle bruge imod Fristelser / ere disse Fem besynderlige.

I. Troen. Hun skal skicke vor Slactorden / oc føre oss an / met vor Krigshær / imod Dieffuelen / at wi skulle visselige bekomme Seyeruinding: Troen er den Seyer / som haffuer offueruundet Verden. *1. Ioh. 5.* Met Troen skulle wi *expugnere* Sathans *Stratagemata,* oc fratage hannem sine Verie oc Vern / som hand haffuer vdi oss selff / paa huilcke hand stoler: Som er / vort eget Kiød / vor Forstand / Vijsdom / Vilie / Tancker / etc. Begynt Stormen aff dig selff / oc see til / at du kant først dræbe dit eget Kiød / oc tuinge din Forstand vnder Troens lydighed. Lær ret at kiende Verden / huad hun fører i Skiolden / som er / alt ont.

II. Bøn oc Paakaldelse til Gud / er det beste Raad imod Fristelser: At du for Gud / bekiender dine Fienders Mangfoldighed oc Mectighed / oc din egen Skrøbelighed: Oc

beder om Hielp oc Bistand / som Guds Helgen haffue altid giort. Da Bønhører oc Gud dig / som *Augustinus* siger: Gud anseer dig / som strider / hand hielper dig som vansmectis / oc kroner dig som vinder.

Deus te certantem spectat, deficientem subleuat, vincentem coronat.

III. Guds ord skal flittelig høris oc beuaris i Fristelsens tid: Aff huilcket mand skal haffue denne Trøst / at wi altid fristis effter Guds vilie / vidskab oc tilladelse: At wi skulle icke fristis offuer voris effne: At de som oss frister / kunde icke mere / end Gud vil tilstede: At Døden er icke saa forskreckelig / som den siunis: At wi ere visseligen vdualde: At Gud haffuer jo omhu for oss: at wi bekomme jo alle Synders forladelse aff Gud: At wi skulle visseligen opstaa aff Døde paa Dommedag. Dette altsammen lærer Guds Ord / oc bestyrcker oss imod saadanne Dieffuelens Fristelser. Derfaare / lige som Landsknecte oc Krigsfolck / naar de hører Trommen / berede sig til Krig: Saa skulle wi (naar wi høre Guds Ord) ryste oss til at imodstaa Dieffuelen. S. Paulus i sit Breff til de Epheser / smeder it Pandser oc Kørritz / som wi skulle bruge i denne Handel. J sin

Cap: 6.

Scriff-

1. Tim: 1. Scriffuelse til Timotheum / giør hand en Aandelig Feltpredicken / oc tilraader alle Christi Aandelige Stridsmend / at stride en god Strid: Oc beholde Troen / oc en god Samuittighed. Vdi S: Johannis Obenbaring / talis om Besoldningen / som Guds tro Krigsfolck skulle bekomme: Huo som offueruinder / hand skal klædis met huide Klæder: Oc ieg vil icke vdslette hans Naffn aff Liffsens Bog.

Cap. 3.

Dette altsammen / oc meget mere / lære wi aff Guds Ord: Met huilcket wi kunde imodstaa Fristelser. Derfaare / lige som Krigsfolck holder sig vdi Feide / til Tøghuse / Rystkammer / til Bøssemager / Platenslager / etc. Saa skulle wi Aandelige Rytter / holde oss til det Geistlige Rystkammer / som er den Christen Kircke: At wi der kunde vdrystis / til Krig imod voris Aandelige Fiender.

IIII. Orckeløsshed skulle wi for alting fly: Thi den er Dieffuelens Pude / oc alle Fristelsers dalige Føde. Wi skulle met vort gantske Leffnet / stride imod Dieffuelens Fristelser / oc icke giøre nogen *inducias*, Pact / Leide eller Stillestand / met han-

hannem. *Hieronymus* siger: Offueruind din Fiende/ men hand er ringe/ før hand fanger meget mact oc indgang met sin Skalckhed. Vort Leffnet skal være/ som Job beklager/ en idel *Militia* oc Krig her paa Jorden. Wi skulle fengsle/ Ja baste oc binde/ vor Kiøds lyst oc begæring/ oc icke giøre det/som den wspægelig Bæst/oss paalegger oc tiltuinger. Til dette Fengsel/haffue wi behoff/ Gudfryctigheds øffuelser: Guds ords læsning oc betenckelse: Ædrulighed: Flittighed i vort Embede: Ja at fly Aarsage til besnering vdi Sathans Garn: Foruare disse vduortis Sind: Oc som *Gregorius* lærer/ icke ansee det/ som mand icke maa begære: Oc betencke den slemhed der metfølger/ at giffue sig fangen vdi Kiødsens vellyst. Om Vlisse scriffuer Hedenske Poeter/ at der hand seyglede frem for de Syreners Øe/ lod hand binde sig til Masten/ oc stoppede Vox i Ørnene paa sine Stalbrødre/ at de icke skulde bedragis aff deris søde Sang. Det haffuer wi vel behoff at giøre/binde voris Lemmer/ oc tilstoppe Ørnene: At Dieffuelen oc denne slemme Verden/ icke skal forføre oss.

Hieron: Dum paruus est hostis interfice, vt nequitia elidatur in semine.

Gregor: Intueri non debes, quod concupiscere non licet.

Exem-

V. Exempler skulle wi ansee / oc trøste oss met dem: At wi kunde bliffue visse paa Seyeruinding i Fristelser. Abraham vaar fristet / oc bleff befriet. Jacob brøddis met Engelen / oc fick offuerhaand. Joseph haffde store Fristelser/oc vndergick icke. Dißligest / Moses / Dauid / Petrus / oc andre. Huad ville wi sige? Christus Jesus selff / er forsøgt i alle maader / lige som wi/ dog vden Synd. Ville wi ligne hans Fristelser met voris / da er der jo stor skilsmisse: Da ere voris Fristelser / som *Ambrosius* siger: *Ludus & vmbra certaminis:* Det er / ekon Leeg/oc en Skiørmytzel. Seer wi hen til Personen: Da er hand Gud oc Menniske/ der icke burde at fristis/ oc wi ere arme Syndere. Seer wi hen til Steden/ da er hand fristet i Ørcken / iblant wmælende Bæster: Oc wi fristis hiemme hoss voris gode Venner/ aff huilcke wi kunde haffue trøst. Seer wi hen til Tiden / da er hand fristet i 40. dage/ Ja all sin liffs tid: Men neppelige varer voris Fristelser saa lenge. Seer wi hen til Maaden / da haffuer jo hans Fristelser været meget større/ end voris. Seer wi hen til Aarsagen / da er hand

Heb: 5.

fristet

fristet for vor skyld: At wi icke skulde vndergaa vdi Fristelser / men triumphere / oc sige: Gud skee Tack / som haffuer giffuet oss Seyeruinding / formedelst Jesum Christum vor HErre / Amen.

X.

Den Tiende Predicken.

Om den Siuende Bøn.

Men frels oss fra Ont.

DEnne Bøn haffue wi storlig fornøden at bede: For disse Tre Aarsager skyld.

I. For det Ondis mangfoldighed / som oss offuerhenger i Verden. Thi endog wi haffue Syndernis forladelse / oc idelig offueruinder atskillige Fristelser: Saa kommer dog Fristeren igen / at wi maa vel sige met Kong Dauid: *Multa flagella peccatoris:* Det er / Den Vgudelige haffuer mange Plager (Ja end oc den Gudfryctige:) Men den som haaber paa HERREN / skal Miskundhed omgiffue. *Psal. 32.*

II. Vor egen Styrckis amectighed / giffuer oss Aarsage til at bede denne Bøn. Vor egen mact er intet vært / wi ere snart offueruunden: All vor egen Vissdom / Rigdom / Styrcke / Venner / oc alt andet / som wi stoler paa / kand icke befri oss fra en Hoffuet værck / eller liden Kaaldesiuge: Men Gud / Gud skal giøre det altsammen.

III. Wi bede oc denne Bøn: Fordi oss tilkommer intet ont i Verden / vden Guds tilladelse. Derfaare haffue wi jo behoff / at bede hannem / om det Ondis formildelse oc borttagelse. Amos Prophete siger: *Cap: 3.* Er der oc en Wlycke i Staden / som HERREN icke giør? Det er / Straffens onde / kommer altid effter Guds vilie oc tilladelse. Hand kand oc alene omuende det onde til gaat.

Oc retteligen haffuer Christus sæt denne Bøn sidst: Fordi wi haffue behoff / siger *Augustinus*, at bede Gud / icke alenist om Befrielse fra det Onde / som wi icke haffuer / oc frycte oss dog faare: Men ocsaa at bede om det Ondis borttagelse / som wi ere indled vdi: Oc naar det Onde er slet

borte/ *tunc nihil remanet formidolosum:* Det er / Saa er her ingen Fare mere paa færde.

Fire Spørßmaal ville wi paa denne tid/ aff Guds Naade/ forhandle.

I. Huad er det Onde / huilcket wi affbede?

II. Huo vexeris met dette Onde?

III. Huorledis frelser oß Gud fra det Onde?

IIII. Huorledis skulle wi bruge denne Bøn?

I.

Om det Første.

TRe slags Ont / affbede wi i denne sidste Bøn.

I. Dieffuelen/ som er den aller værste. Endog hand er skabt aff Gud i Begyndelsen / en god Guds Creature: Dog er hand nu ved Vlydighed/ bleffuen saa ond/ Ja saa bekrefftet i det onde/ at hand kand el-

ler vil aldrig giøre noget gaat. Hannem
Ephes: 2. maa wi vel kalde / det aller værste Onde.
Thi effterdi S. Paulus / siger om oss
Mennisker / at wi ere Verdens Børn aff
Naturen: For huilcke Christus er dog død:
meget mere er den læde Sathan / ond / der
altid vil / tencker oc giør / det som ont er.
Fordi / der som hand skal giøre noget Men-
niske til gode (som hine Nisser giorde i
gammel tid) da bader mand der intet aff:
Det giør hand altid til sin Profit oc Bade:
Ja til at fordærffue / baade Siel oc Legeme
paa det sidste. Lige som en tredsk oc vdlært
Doblere / naar hand spiller met en taabe-
lig / da effterlader hand hannem / at vinde
i Begyndelsen: Paa det / naar hin anden
nu bliffuer gærig oc gridsk til at Doble /
hand da kand faa Guld oc Pendinge fra
hannem / oc tage den gantske Skandse
bort / naar hannem lyster. Saa giør oc
den tredske Dieffuel / met fattige simpel
Folck / som hand spiller met / saa de skulle
lidet tacke hannem / naar Legen ladis paa
det sidste. Tuiler du / at Sathan er ond /
da see hen til hans Naffn. Det er icke for
hans Dyds skyld / at hand kaldis *malus*
spiri-

ſpiritus, Det er/en ond Aand. Hand kaldis *Diabolus*, det er/ en Baguaſkere. Hand kaldis *Sathan*, det er/ en Modſtandere. Hand kaldis en Brøllendis Løue: Den gamle Slange oc Drage. See hen til hans Gierninger oc Vdretning/vdi huilcke hand nockſom forklarer ſig at være ond/ja aller værſt/ oc at ville ingen gaat. Hand ſkader Creaturene: Hand ſkader Menniſken: Hand forhindrer Guds ære / ſaa meget ſom hannem meſt mueligt er. See hen til Chriſti vidnisbyrd om hannem. Chriſtus haffde icke ellers kaldet hannem en Manddrabere oc Løgnere aff Begyndelſen/ haffde hand icke viſt/at hand vaar/ oc bliffuer ond til euig tid. Thi lige ſaa wmueligt ſom det er/at it død Menniſke kand giøre Penitentze/ oc faa Syndernis forladelſe: Saa wmueligt er det oc met Dieffuelen/ at hand nogen tid kand affſtaa aff det onde/ vdi huilcket hand er lenge ſiden død / oc leffuer dog altid.

II. Synden / ſom kaldis *malum morale*, eller *culpæ*, affbede wi oc i denne Bøn. Viſſelig er Synden ond: Thi alle Syndens Aarſager / oc Vilkaar / ere onde. Synden teckis Dieffuelen: Aff hen-

I.

 de haff-

de haffuer hand sin største Vellyst oc Tids fordriff. Lige som wi haffue lyst aff en skøn *Musica*, eller it lystigt Giestebud: Saa er Synden Sathans Sang/ Leeg oc Gilde.

2\. Synden miſſhager Gud: Fordi den fortørner hannem: Hun bryder hans Bud: Offuertræder hans Low: Lader Menniſket afffalde fra hannem/ oc vdsletter Guds Billede vdi oſſ.

3\. Synden skader Synderen: Tilfører hannem Straff/ Fortuilelse/ Fordømmelse: Vden hand i tide affstaar.

4\. Synden skader andre/ oc hendrager dem til lige Efterfølgelse oc Straff.

5\. Synden er slem oc vanskabt i sig selff: Oc Dieffuelens værelsis vdtryckte Billede i Menniskens Siel. Saa at den Hedenske *Seneca* siger smuct: Viste ieg at Guderne vilde aldrig straffe Synden/ saa vilde ieg dog icke Synde/ for Syndens slemheds skyld.

Her aff kunde wi letteligen forstaa/ at Synden er ond/ ihuor sød hun oc siunis. Derfaare bede wi i denne Bøn/ befrelselse fra Synden/ foruden vilkaar. Oc icke fra Synden aleniste: Men fra alle hendis Aarsager/ som ere oſſ dog offte/ gode/ oc søde

føde vdi Kiødet: Ja/ gode i sig selff: Som er/ Rigdom/ Styrcke/ Førlighed/ Skabning/ Venner oc Liffuet/ met alt andet/ som tiener oss til at Synde. Dette affbede wi/ saa vijt/ som wi her aff kunde forhindris vdi vor Salighed/ oc foraarsagis til at Synde.

III. Straffens Onde/ som wi kalde *malum pœnæ*, er/ all Vselhed/ oc mangfoldig Elendighed/ som wi ere vndergiffne/ for Syndens skyld/ affbede wi ocsaa i denne Bøn. *Nam malitiæ comes indiuiduus, est miseria*, siger *Augustinus*: Det er/ Synden oc Straffen vil altid meenlig være Stalbrødre.

In Psal: 32

Endog disse Plager ere wtallige/ Ja flere end der ere dage vdi vort Leffnet: Saa kand dog alt det onde/ som Mennisket er vndergiffuen/ for Syndens skyld/ besluttis vnder disse Siu *Gradus*.

Huad Vselhed er/ siger *Augustinus* merckelige: At Vselhed er Drøffuelsens forøgelse/ oc Trøstelsens formindskelse: Naar en i mange maade plagis/ oc aff ingen forlæskis.

Augustin: Miseria est copia tribulationis, & inopia consolatio.

nis quandò multifariè quis patitur, & à nemine releuatur.
Cap: 59.

1. Skilſmiſſe imellem oſſ oc Gud / eller fraſkillelſe fra Gud / er en ſtor Wſelhed. Thi det er jo en ſtor Plage / at ſkillis fra den / ſom er Kilden til alt gaat: Hoſſ huilcken wi ere ſkabte til / at bliffue euindelig. Eders Wdyd / ſiger Eſaias Prophete / ſkiller eder oc eders Gud fra huer andre.

Auguſtin. Magna hominis miſeria eſt, cum illo non eſſe, ſine quo eſſe non poteſt.

Auguſtinus ſiger: Det er en ſtor Wſelhed / at være affſkild met den (Gud) huilcken wi kunde icke være foruden.

2. Samfund oc Tilhobeføyelſe met Dieffuelen / er oc en ſtor Plage. Det er hart oc wlideligt i Verden / at haffue en Skalck at dragis met: Meget værre oc wlideligere er Dieffuelſens omgengelſe.

3 Syndens dynge / tynge oc mangfoldighed / er ocſaa en ſtor Wſelhed. At wi icke kunde andet / end falde offte / oc giøre Dieffuelen til vilie: Endog wi ere ſkabte til at være Guds Tempel / oc tiene hannem i Hellighed oc Retfærdighed. *Ambroſius* ſiger / at ingen Byrde er tungere / oc ingen Bylt ſuarere / end Synden. *Gregorius* ſiger: Det er en ſtor Wſelhed / at en Syndere forladis i ſin Synd / foruden Ræffſelſe.

Legem-

4. Legemlige vduortis oc induortis Plager/ Fristelser/ Siugdomme/ forskreckelige Exempler/ høre oc her hen: Huilcke forøgis / oc bliffuer daglig ny / lige som wi optencke ny Synder/ at fortørne Gud met dagligen.

5. En ond Samuittighed er det største Marter / wi kunde lide i denne Verden: Vdi huilcken Pine / mange tager sig selff aff dage.

6. Døden oc Fortuilelse / er det sidste Onde / it Menniske plagis met i denne Verden.

7. Euig Fordømmelse kommer allersidst / imod huilcken er ingen Raad: Hun tager imod Fortuilelsen/ oc vndfanger hende: Oc metdeler euig Skam oc Skendsel/ euig Pine/ vdi Siel oc Legeme: Euig Selskab oc Omgengelse met de onde Aander/ vdi det vduortis Mørck. O Gud / frels oss jo fra dette Onde.

Ny Om

2.

Om det Andet.

EFterdi Dieffuelen / Synden / oc Syndens timelig Straff / vexerer alle Mennisker: Da haffue jo alle Stater denne Bøn storlig behoff.

I. Vdi den Christen Kircke / ere de som hende *exercerer*, plager oc forarger / som er Dieffuelen / Tyranner / Kættere / Syndere. Saa at hun er icke fri fra det Onde / saa lenge hun *militerer* her paa Jorden: Derfaare haffuer hun vel behoff / dagligen at bede Gud om befrielse: At hand vil snart komme / oc giøre Ende paa det Onde / borttage Suermerj / Forargelse oc Synd.

II. Vdi Verdslig Regimente / er oc megen Fare / oc meget ont. Dieffuelen opuecker (ved hine Fredhadere) Krig / Wenighed / Tyranni. Her kommer Pestilentze oc dyr Tid. Derfaare haffue wi vel behoff / baade Øffrighed oc Vndersaatte / at bede denne Bøn. O huad giøris det storlig fornøden paa denne dag: der Plagerne forøgis flux / lige som Synden

den voxer: Oc de ere ſaare faa der lader aff at Synde / oc holder hart ved at bede aluerlig om Plagernis formildelſe. Wi haffue lenge ſiden aldelis forglemt/ den ſiunlig Predickere / denne forſkreckelige Comete / huilcken Gud haffuer nogle Aar forleden/ ſæt oſſ her paa Himmelen. Ingen affbeder aluerligen det Onde / ſom hun oſſ met ſin lange Suands/ oc forſkreckelig *Aſpect*, betyder. Ja / ingen Synder nu mindre end tilforn. Huo tilforn haffuer været Wgudelig/ Gærig / Hoffmodig / Affuendfuld/ en Dranckere / en Skørleffnere/en Skendegieſt: Hand er nu intet bedre.

III. Vdi Huſſholdning finde oc føle wi / huer hiemme til ſit / icke lidet aff dette Onde. Gud rider vel i Gaarde til oſſ/ for Syndens ſkyld / met Siugdom / Fattigdom/ Forfølgelſe/ met voris Venners Død/oc affgang/ ꝛc. Oc vil bedre: Om wi icke i tide affbeder hans Vrede. Wi maa vel bekiende/ om wi ellers vil ſticke Haanden vdi vor egen Barm / oc anſee voris Vilkaar retteligen / at det gamle Verſſ er ſant: *Exemplis tragicis non domus vlla caret*: Det er / neppelig er noget Huſſ/ ſom

jo

so haffuer sit Kaarss oc sin Plage. Lige som
Exodi: 12. vdi Egypten / vaar icke it Huss / at der vaar jo en Død vdi / der Engelen haffde ganget omkring / oc ihielslaget alt først Fød / for Egypternis moduillighedes skyld. Saa er det oc hoss oss / naar Pestilentze oc anden Wlycke grasserer / oc vil bedre bide: Vden der søgis Raad i tide.

3.

Om det Tredie.

Ved Fem besynderlige Middel oc Maader / frelsis wi fra det Onde.

I. Ved Guds Guddommelige *Assistentz* Neruærelse oc Bistand: Ved huilcken hand enten formilder det neruærendis Onde: Eller ocsaa giffuer oss / ved den hellig Aands forarbeidning vdi Hiertet / Styrcke / til at lide det taalmodeligen. Saa trøstis den fattige Lazarus vdi sin
2. *Cor.* 12. Elendighed. Saa oc S. Paulus: Som fick dette Giensuar aff HERREN: Lad dig nøye met min Naade: Thi min Krafft er mectig i de Skrøbelige. Oc det giør Gud / at hand vil forsøge oss / vor Tro / Taalmodighed

dighed oc Bistandighed / oc see huad wi føre i vor Skiold. Wi læser *in vita B. Antonij*, at Dieffuelen fristede hannem en gang / oc lod sig tilsiune vdi atskillige Bæsters lignelser. Antonius strider mandelige / oc er i stor Fare. Paa det sidste bliffuer Dieffuelen borte / oc hans Øyne opladis / at hand seer Jesum staa hoss sig / offuer en Side. Da siger Antonius: O gode Jesu / huor haffuer du været saa lenge? Da siger Christus: Antonj / Jeg vaar tilstede / oc vilde see din egen Krig. Saa giør oc Gud met oss.

II. Ved deris forhindring / som vil giøre oss ont / befrier oc Gud sine / fra det Onde. Gud forhindrer dem offte vdi atskillige maader. Vndertiden forblinder hand dem / saa at de icke kiende den som de ville giøre skade: Som det gick met Elisej Tienere i Dothan: Oc met Juliani Tienere / som vaar Athanasij Forfølgere / der taler met hannem / oc kiender hannem icke. Vndertiden omskiffter Gud deris Sind / som vil giøre oss ont / at de aff Wuenner bliffuer voris Venner. Saa befries Jacob fra det Onde / som hans egen Broder Esau / oc Suoger Laban /

1. 2. *Reg*: 6.

2.

Laban / haffde tenckt / at vilde giøre hannem / i det de finge it andet Sind. Vndertiden faar Gud dem andet at tage vare / som vil giøre oss ont. Saul haffde beleyret oc omkringset Dauid i Maoms Ørcken / oc meente / at hand vilde strax gribe oc ødelegge hannem. Men Gud fick hannem andet at tage vare: Der kom it Bud til Saul / at Philisterne vaare faldne i Landet: Oc Saul maatte lade aff at forfølge Dauid / oc drage hen imod Landsens Fiender. Jeremias Prophete / skulde sueltis ihiel: Men hans Modstandere finge nock at tage vare / met de Babylonier / Saa at hand bliffuer befriet.

3.

Jerem: 32. 39.

III. Ved flugt / hielper oc Gud sine / fra det Onde / oc aff Fare. Som Loth vdledis aff Sodoma / oc befries fra den Sodomitiske Plage. Oc Christus selff offte flyer fra sine Wuenner. Saa flyde Athanasius / oc bleff der ved offte hiulpen fra Wlycke.

IIII. Ved Mirackler / oc vnderlige Befrielser / hielpis ocsaa Guds Børn / fra Ont. Saa frelsis de tre Mend i den Babyloniske Oen / som vaar gloendis. Daniel

niel iblant de grumme Løuer / bleff saa be-
friet: Israeliterne vdi det Røde Haff / oc
mange andre.

V. Ved denne timelige Død / frelsis wi alle fra alt Ont. Aff huilcken Død wi skulle alle opstaa paa Dommedag / oc begaffuis met euig Salighed / ære oc Glæde / oc icke alene være fri fra alt Ont / Men ocsaa fra all Fryct / om det Onde at skal nogen tid igenkomme. O huor ynskelig er denne Befrelselse?

4.
Om det Fierde.

DEnne Bøn skulle wi bruge / besynderlig i disse Fem Maader.

I. Vdi vort Hierte. At wi skulle sætte all voris Lid oc Loffue til Jesum Christum / som alene kand / oc vil / oc skal effter sit Løffte / frelse oss fra alt Ont. Oc sige met Cypriano: Er Gud voris Beskermere i Verden / Hui fryctewi da?

Cyprian: Quis ei de seculo metus est, cum in seculo Deus tutor est.

II. Vdi vor Mund / skulle wi oc bruge denne Bøn; At wi daglig *Supplicerer* til

Gud /

Gud / oc beder hannem at hand vil giffue sin Christne Kircke / timelig oc Aandelig Fred : At hand vil Naadelig affuende / Kætterj / Wenighed / Krig / Forargelse / Siugdom / oc den euige Død. At hand met det første / effter sin vilie / vil skencke oc giffue oss / en fuldkommen Befrielse fra alt ont / oc det euige Liff.

III. Vdi vort Leffnet / skal denne Bøn være oss en Regel at leffue effter / i saa maade : At wi skulle affstaa / saa meget som mueligt er / aff Syndens onde / paa det at Straffen maa formildis / oc Naadeligen ophøre. Men Gud bedret / huorledis wi affstaa aff Synden.

IIII. Vdi Kaarss oc Modgang / skal denne Bøn giffue oss Aarsage til Taalmodighed. Wi skulle tencke det *Seneca* siger : Den er wsel / som haffuer aldrig været wsel : Oc dem holder ieg at være wsle / som altid ere lyckſalige. Derfaare skulle wi altid anamme Kaarsset met Tolmodighed aff Guds milde Haand : Aff hannem anamme ont oc gaat / oc ingen anden Aarsage det tillegge. *Augustinus* siger smuct / at Dieffuelen kunde icke fratage Job / it

Seneca. Miser est, qui nunquam fuit miser : misers reputo, qui nimia fœlicitate torpescunt.

it Faar/ før end Gud gaff hannem forloff: Der Gud tilstedde det / da kunde Dieffuelen giøre det/ oc icke før. Derfaare siger icke Job/ HERREN gaff/ oc Dieffuelen tog det: Men HERREN gaff oc tog det.

Saa skulle wi sige/ vdi det Onde som oss tilkommer/ aff Guds tilladelse: Da faa wi vissselig Seyeruinding ved JEsum Christum. Hannem met Faderen oc den hellig Aand/ være ære oc Mact/ fra Euighed oc til Euighed/ Amen.

XI.
Den Elleffte Predicken.
Om Beslutningen.
Thi Riget er dit/ oc Krafft/ oc Herlighed/ J Euighed.

HEr til haffue wi vdlagt de Siu Bøner i Fader vor: Vdi huilcke Christus haffuer ordentlig lært oss at

bede om alle nødtørfftige Ting / til Siel oc Legeme. Nu efftersølger Beslutningen paa denne Bøn / huilcken ieg nu oplæste.

Vdi den gamle Latinske Bibel / ere disse Ord / vdeluct: De findis dog i den Grædske oc Hebraiske Text. Somme ere i den mening / at disse Ord ere tillagt aff en Gudfryctig Lærere / Lige som *Gloria Patri* er tillagt til Dauids Psalmer / aff *Hieronimo.* Oc mange Folck haffuer været saa vanartige/der Lutherus begynte at predicke Euangelium / oc indsette disse Ord i sin Tydske Bibliske Translatz/at de haffue forbudet Vngdommen/at lære disse Ord: Oc meente / at mand læmleste Scrifften / tog fra oc sætte til effter Menniskens tycke/ oc icke vilde lade det bliffue hoss Guds egne Ord. Men wi anammer disse Ord/ der indeholdis i vor Danske Bibel / som CHristi egne Ord / huad heller Euangelisten haffuer dem tilset / eller oc (huilcket troligst er (CHristus selff haffuer tillagt dennem.

For Thu merckelige Aarsager skyld / er denne Beslutning tillagt/ oc bør at læsis aff oss alle/ met Fader vor.

At

I. At den skal være/ som en daglig Tacksigelse til Gud/ som oss haffuer Bønhørt: Ved huilcken wi forfremmis jo mere oc mere/ i Guds Maiestatis kundskab: At hand kand alting. Her aff opueckis i oss/ Begærlighed til at bede. At vilde wi end skønt/ icke bede for anden Aarsage skyld/ Saa maa wi dog bede daglige for Guds æris skyld: Paa det wi ideligen kunde bekiende Guds Almectighed/ Rige oc ære.

II. Wi haffue oc aff disse Ord/ Dristighed vdi Bønen: Efterdi voris Bøner ere begrundet/ paa den Fader/ som hører Rige/ Mact/ oc all Herlighed til. Der som wi skulde stole paa voris egen Fortieniste/ da skulde wi neppelig torde huiske engang til Gud. Men nu er det voris trøst/ at den Fader wi tilbeder/ fattis aldrig/ Rige/ Mact oc Velde.

Aff Thu steder i Scrifften fiunis denne Beslutning/ at være tilsammensæt: Som er/ aff Dauids oc Josaphats Bøner. Der Gud vilde nu kalde Dauid aff denne Verden/ da tacker hand Gud/ oc bekiender sig at haffue hafft/ all Lycke i sit Kongelige Regimente/ aff hannem ale- *1. Par: 30.*

ne/ oc siger: HERRE Jsraels Gud euindelig / dig bør Maiestet oc Mact / Herlighed / Seyer / oc Tack: Thi alt det / som er i Himmelen oc paa Jorden er dit: Riget er dit: Oc du est ophøyet offuer alle til en Offuerste: Rigdom er din: Mact oc Krafft staar i din Haand: Wi priser din Herligheds Naffn: Det er alt kommet aff dig / oc aff din Haand haffue wi giffuet dig det igen. J lige maade / siger oc Josaphat / der hand vaar Beleyret aff de Moabiter oc Amoniter vdi Jerusalem: HERRE / i din Haand er Krafft oc Mact / oc der er ingen som kand imodstaa dig / etc.

2.*Par*: 20.

Fire *Attributa* eller Vilkaar / haffue wi her / aff huilcke wi roser oc berømmer Gud vor kiere Himmelske Fader / den wi haffue paakaldet / huilcke maa icke noget Creature tilleggis.

I. Aff hans Rige.
II. Aff hans Mact.
III. Aff hans Ere.
IIII. Aff hans Euighed.

Om

Om det Første.

O HErre/ Bønhør oss Naadelige/ som nu haffue tilbedet dig: Fordi Riget er dit: Det er/ Du est alene den rette Konge i Himmelen oc paa Jorden: Som haffuer skabt alting/ oc opholder alting foruden nogens Hielp: Ved dig regnerer Kongerne/ Førster oc alle Regentere paa Jorden. Du haffuer it Naadis Rige her i Verden/ i huilcket du *dominerer*, ved dit Ord/ Sacramenterne/ oc den hellig Aand: Vdi dette Rige tiener wi dig/ oc intet tuiler/ at du jo kant oc vilt beskerme oss imod alle dette Rigis Fiender. Du haffuer it Almectigheds Rige/ som vdstrecker sig offuer Himmelen/ Jorden oc Helffuede: Du haffuer fuldkommen *Iurisdiction* oc Herredom offuer alting: Huem skulde wi da bede om Beskermelse vden dig? Huem skulde wi kreffue all Nødtørfftighed vden dig? Du haffuer oc ærens Rige/ berid for alle dine Naadis Rigis Induaanere oc Tienere. Verdslige Konger/ oc alle Jordens Regentere/ haffue deris *Feudum* aff

Prouerb: 8

dig: De ere dine Leensmend / oc haffuer giffuet dig Handfestning. Saa lenge de det bekiender / da ere de lyckſalige: Men ellers kunde de icke lenge oc vel regære. Det forsøgte Nabogodonoſor: Det forsøgte de Romerske Keysere / som vaare Tyranner: Oc alle andre / der icke bekiende dig oc

Dan: 2. dit Rige. Der bliffuer en Steen ned reffuen foruden Hender: Hand slar deris Regimentis Billede paa sine Fødder / som er Jern oc Leer / at det sønderknusis / oc bliffuer lige som Affner der Været blæser bort / at mand kand ingensteds finde det mere.

Her met skulle wi trøste oss / imod Dieffuelens Rige / Mact oc Trusel. Hand lader sig høre / at alle Jordens Riger hører hannem til. Men / O HERRE / de høre dig til: Du est en Konge / dit er Riget / tenck paa dit Kongelige Embede. Wi ville gierne findis dig lydige / som tro oc lydige Vndersaatte: Dig haffue wi soret vdi Daaben / oc loffuet Troskab oc Lydighed: Oc du haffuer loffuet oss Beskermelse igen: Du haffuer sønderknuset Slangens Hoffuet / oc giort Dieffuelens Gierninger

ninger til intet: Du est opfaren i Høyheden / taget Fengslet til fange / oc giffuet Menniskẽn Gaffuer: Beskerme du oss fra Helffuedis Porte.

Effterdi dette Guds Rige / er synderlig obenbaret vdi Jesu Christo Guds Søn / som er den rette Naadsens Kronet Konge: Da ville wi nu til ydermere Trøst oc Vnderuissning / Ansee vdi en Lignelse met en Verdslig Konge / huorledis Christus samme Naadsens Rige haffuer anammet / beholder oc hantheffuer i Verden: Endog wi tale her i Almindelighed / til den gantske hellige Trefoldighed.

I. Naar der fattis Konge i noget Rige / da pleyer mand at lade skee almindelige Bøner: At Gud / som selff haffuer indskicket Verdslig Regimente / oc det beuarer / vil naadeligen kalde / vduelie / oc giffue Stemme / paa den som skickelig kand være. Saa haffuer oc alle Patriarcher / Propheter / oc Hellige / i det gamle Testamente / bedet gaat for Messiæ Person oc Rige / at det maatte tilkomme / som deris Prophetier vduiser.

II. Vdi en Kongis Krøning / pleyer oc at skee Predicken aff Guds ord / om Kongelig Embede. Saa haffuer oc de hellige Propheter / Predicket om denne Naadsens Kongis / Christi Embede.

III. Verdslige Konger / pleyer at Balsameris eller saluis paa deris Handled. Huor aff de paamindis / at intet beprydet dem mere (næst Gudfryctighed) end Mildhed imod deris Vndersaatte: Som *Seneca* siger: At en Første skal være / venlig i sine Ord / god at komme i tale met: Vdi sit Aasiun yndelig: Mild mod de Fromme / oc haard imod de Onde. Den som saadan er / elskis aff Menigheden / oc haffuer ingen anden Beprydelse / Vern eller Beskermelse behoff / end sine egne Dyder oc Velgierninger mod andre. Saa er Christus Saluet i sin Daab / ved den hellig Aand / som er kommen offuer hannem / i en spagfærdig Dues lignelse / oc er redebon til at beuise Mildhed mod alle: Hand er venlig i sine Ord / god at komme i tale met / yndelig iblant andre / oc haffuer foruden sin egen Maiestat / ingen Beskermelse behoff.

IIII. Jt draget Suerd / antuordis en ny Konge vdi sin høyre Haand / met huilcket hand vender sig imod Verdens fire Hiørner / Oc holder det saa draget / men en Predickere læser en Euangeliske Lectie: Giffuendis tilkiende / sig at ville / met Suerdet / beskerme sine Undersaatte / ihuor de boer / i Øster / Vester / Sønder eller Nør: Oc at ville straffe de Halsstarrige. Ja / for alting / sig at ville handtheffue oc forsuare det hellige Euangelium. Saa haffuer oc Christus / dette tue egget skarpe Suerd / *Heb: 4.* som er Guds Ord / der trenger sig igennem / indtil det atskiller Sielen oc Aanden / Marffuen oc Benene / met huilcket hand straffer Verden / for Synd / Retfærdighed / oc for Dommen.

V. En Krone / beprydet met mange Edelstene / sætter de paa en vdualde Kongis Hoffuet. Huilcken bemercker / at hand skal være beprydet / met alle Christelige Dyders Krantz. Saa er oc en Torne Krone / sæt paa Christi vor Kongis Blodige Hoffuet: Huilcken er met mange Edelstene besmycket / som er Troen / Kierlighed / Lydighed / Taalmodighed / Ydmyghed.

VI. Vdi en Kongis Krøning / er den beste *Flos* oc Kierne / aff Landsaatterne tilstede: Ja / de fornemiste oc ypperste vdi Riget. Huilcke met velberaad oc enige Samtycke oc Stemme / sætter Kronen paa hans Hoffuet: Beuiser hannem Kongelig ære / oc ynsker hannem Lycke oc Kongelig Maiestat / indtil sin Dødedag. Saa paasætter alle hellige Propheter / Apostler oc retsindige Predickere / Ja den hellige Trefoldighed selff / Kronen paa Christi Hoffuet: I det / de alle samptelig met en Mund oc Stemme / offuer all Verden / i deris Embede / predicke om hans Kongelige Person / Embede oc Velgierninger.

VII. Forplictelse skeer paa begge Sider / naar en Herre Kronis. Kongen loffuer Vndersaattene / Naade oc Beskermelse: De tilsiger hannem igen / Huldskab oc Lydighed. Saa loffuer oss vor Konge / i Daaben / Naade oc Venskab: Oc wi tilsiger hannem igen / ære oc Reuerentz / at wi ville stride en god Strid / oc beholde Troen / oc en god Samuittighed. Oc derfaare haffuer de Gamle / ret smuct

ladet

ladet male *Saluatoris* Billede / met thu opracte Fingre / at tilkiende giffue / Christum at suære oss / sig at ville holde sine Foriættelser fast oc wryggeligen.

VIII. En Kongelig Scepter eller Spir / antuordis den nykronet Konge vdi Haanden: Til en Paamindelse / at hand skal styre sine Vndersaatte / met Retfærdige Loue / oc ingenlunde lade høris / huercken aff Øffrighed eller Vnderdanne / det som *Cyclopes* oc Tyranner sige: *Sic volo sic iubeo:* Det skal saa være: Jeg vil det saa haffue. O ney: Mand maa icke giøre / alt det mand haffuer mact til at giøre: Men huad ret er. Oc denne Spir / er enten aff Guld / eller forgylt: Bemerckendis / at disse Loue skulle være hellige / oc renset aff alle vrange *Affecters, Scorijs* oc Wrenhed. Saa regærer Christus sit Rige / met sit Ords Scepter: Som er Louen oc Euangelium. Oc disse *Statuta* ere hellige / pure / Himmelske oc luteret / klarere end Guld / som er siu gange renset i Jlden.

IX. Jt forgylt Eble / antuordis den Kronet Konge vdi Haanden: Huor met han=

hannem befalis/ det gantske Rigis *Inspectio* oc Tilsiun. Oc at hand flitteligen skal see sig faare/ oc tage sig vare: At hand icke taber dette Liggendefæ aff sin Haand/ formedelst sin Forsømmelse oc Vellyst. It Kaarss/ er offuen i Eblet: Det bemercker/ at hand icke Kronis til Vellyst eller Letfærdige Offuelser/ men til aluerlige Bestillinger oc Idret: Ja/til at bekiende den Kaarsfeste Christum indtil døden: Oc være hans Kirckis *Nutricius* oc FosterFader/ oc sin Dronning at være hendis Amme. Ja/ at hand Kronis til Wmage/Møde/Bekymring oc Omhu: Oc til at bære Kaarsset her/ met Christo: At see vel oc flitteligen til/ at hand icke mister Kaarsset aff Eblet/ Det er/ den Kaarsfeste Jesum aff Riget. Saa haffuer Christus/all Verden i sin Haand/ som it Eble: Oc Kaarsset er hans Rigis Stalbroder. Lige som Skuggen følger vort Legeme/oc jo lenger Solen er borte/ jo lengere bliffuer Skuggen. Saa bekymris Christi Rige/ nu mest/ der Verden lacker at Enden/oc Christus siunis at være lengst borte.

Esaiæ. 49.

Om saadanne herlige Ting/ paaminder

minder wi Gud / vdi denne Bekiendelse / Dit er Riget. Saa paaminder wi oss selff / om vor forplictig Lydighed / mod denne Naadens oc ærens Konge: Endog her talis besynderlig om hans Almectigheds Rige.

2.
Om det Andet.

MActen er din / Det er / Du est alene Almectig / oc kant giøre alting / huad du vilt. Det er icke nock / at en Konge haffuer vnder sig / Lande oc Riger / Hertugdomme oc Greffuedom / Slaat oc Feste / Landsknecte oc Krigsfolck. Men hand skal ocsaa haffue Hørsomhed offuer dennem / oc Mact at regære dem / som Centurio berømmer sig i Euangelio: At naar hand siger til den / Gack: Saa gaar hand: Oc til den anden / Kom hid: Saa kommer hand. Saa er HERREN wsigelig stor: Oc hans Mact er vnderlig / siger Syrach: Loffuer oc priser HERREN / saa høyt som i kunde / hand er dog alligeuel høyere. Englene

Matth: 8.

Syrach 43.

haff-

Psal: 103. haffue stor mact / oc kaldis fordi *potentes virtute*, Det er / stercke Kemper. Men de haffue icke den Mact aff sig selff: De vdretter ekon HERRENS befalning. Konger oc andre Mennisker / ere offte veldige / Men deris Mact kommer intet ved Guds Mact: De haffue oc deris Mact aff Gud. Huilcket de oc Christeligen bekiender i deris Breffuis begyndelse / at de ere Konger oc Førster aff Guds Naade. Hand er alene *inuictißimus*, woffuervindelig. Hans Mact er wsigelig: Himmelen er hans Stoel / oc Jorden hans Fodskammel: Hand kand alene alting. Det kand beuisis met dette Exempel. Wi bede Gud om vort daglige Brød: Nu siunis det / at en Konge / kand oc vil giffue dig din Vnderholdning: Men naar Himmelen (som er offuer dit Hoffuet) bliffuer som Kaaber / oc Jorden vnder dig som Jern / oc Landet giffuer Støff oc

Deut: 28. Aske for Korn: Ja / naar du vdfører megen Sæd paa Marcken / oc samler lidet ind igen: Oc Fienderne (huilcket Gud fra oss naadelige affuende) brender oc skender / plyndrer oc foruuster / dine Agre / Korn oc

Lade:

Lade: Da fattis Øffrigheden / saa snart som Vndersaattene. Derfaare er Gud alene mectig / at giffue oss dette ringiste / som er Brød oc Brødens *robur*, eller Foraad. Huad skulle wi da sige / Om Syndernis forladelse / oc andre Sielens nyttige Ting? Huo kand da giffue oss det / vden Gud? Ingen / ingen. *Esa: 3.*

Tuiler du end nu paa Guds Almectighed: Da see hen til Creaturenis Skabning / til deris *Multiplicatz* oc Formerelse: Til atskillige slags Creaturis beuarelse / oc Skilsmisse: Til Verdens styrelse oc *Dispositz:* Til Menniskens Igenfødsel: Til Guds veldige Straff oc Plager offuer de Wlydige: Til mangfoldige Vidnisbyrd aff Scrifften: Til Guds vnderlige Jertegn oc Gierninger: Til Legemens opstandelse: Til Verdens fornyelse: At Gud skal skabe en ny Himmel oc en ny Jord. Dette altsammen beuiser nocksom / at wi retteligen befiender / Macten at høre Gud alene til. *Esa: 65.*

Aff denne Lærdom haffue wi stor Trøst:

I. Vdi Kaarss oc Modgang / at denne

Mectige

Mectige Fader / kand giffue oss alt gaat: Oc kand alene affuende oc affskaffe alt ont.

II. Vdi Fristelser / er dette vor Trøst: At Dieffuelens oc Verdens Mact / er intet / imod denne Guds Mact: Men maa forsmelte / lige som Sne imod Solen / oc Bly imod den hede Ild.

III. Vdi vor Døds time / er denne Titel oss en Lægedom / imod voris egen dødelig Skrøbelighed: Naar huercken Haand eller Fod / kand giøre sit Embede / naar Oynene bryster / oc Siunen forgaar: Oc vor egen Mact / er nu intet mere vært: Da vil denne stercke Gud / beuise sin Mact / oc fuldkomme sin Krafft vdi din Skrøbelighed: Oc giffue dig Seyeruinding i Døden / til det euige Liff. Det kand hand / fordi Macten hører hannem alene til.

2. Cor: 12.

3.
Om det Tredie.

HErligheden eller æren er din. *Augustinus* siger / ære er enis idelig oc lofflig Rycte.

Augustin: Gloria est frequens de aliquo

Huo der vil haffue Herlighed / Maiestet oc

ſket oc ære / hand ſkal forhuærffue oc at-
ſpørge ſig den / met ſin Viiſdom / Retfær-
dighed / Mact / Godhed / oc Sandhed.
I ſaa maade tilleggis retteligen / all Her-
lighed oc Maieſtet / Gud allene. Thi
huo haffuer it bedre / oc loffligere Rycte
end hand? Huo bør ideligere at ihukom-
mis? Huo er Viiſere end vor Gud? Anſee
ickon hans Viiſdom vdi Skabningen /
huilcken Viiſdom er ſaa ſtor / at wi kunde
den icke nockſom begribe. Huo er Retfær-
digere end Gud? Oc den ville wi ære. Al-
drig kand nogen beuiſe hannem Wret-
færdighed offuer. Huo er mere ſandru oc
ſtadig vdi ſit Løffte oc Tilſagn? Hannem
angrer icke/det hand loffuet haffuer: Hand
omſkiffter icke ſine *Decreta* oc Foriættel-
ſer. Huo er Naadigere end hand? Huo er
Mectigere til at vdrette ſin vilie. *Chryſo-
ſtomus* ſiger: At den ære er ſtor / der icke
haffuer roes behoff til ſin Forøgelſe: Oc
icke formindſkis / om hun laſtis. Saadan
er alene Guds ære. Derfaare / O HER-
RE / hører Herligheden alene dig til: Dig
ærer oc priſer wi alene / met alle Engle
Chor: Viiſdom / Retfærdighed / Mact /

fama, eius laude.

Chryſoſt: Vera eſt gloria, quæ nullis laudibus creſcit, & nullius vituperatione minuitur.

 God-

Godhed oc Sandhed / hører dig alene til. Verdens Herlighed / er lige som it Blomster paa Marcken / wstadig / oc falder snart aff: Men din Herlighed / O HERRE / er bestandig / oc kand icke affplockis. O du all Naadis Gud / som kallede oss til denne din euige Herlighed / i Christo Jesu / som ære oc Mact alene tilhører: Giør du oss deelactige i din Herlighed: Oc bered fuldkommelig styrck / bekrefft / oc grundfest oss / som lider Forsmædelse en liden tid. Wi ere her skrøbelige / lige som it gammelt forfaldet Huss / der haffuer behoff at opstyttis / at det icke skal falde vdi Hull: Wi ere din Bygning / dog wi ere forsmædelige: Giff du de trætte Krafft / oc de vansmectige Styrcke nock: De som vocter paa / de faar ny Krafft: At de opfare met Vinger / som Ørne / at de løbe / oc vansmectis icke / at de gaar oc trættis icke.

1. Pet: 5.

Esa: 40.

Om

4.

Om det Fierde.

At dette Rige / denne Krafft oc Herlighed / varer i Euighed: Det er / vden affladelse / stedse oc altid / vden all ende. Lige som Gud i sin Værelse er euig / oc ingen Forkrenckelse vndergiffuen: Saa er oc hans Rige / Mact / oc Herlighed / euindelig varendis. Verdens Konger oc Veldige / haffue ingen bliffuendis Sted her / men maa der fra / maa flytte oc rippe / naar de tencker der mindst paa: Naar de haffue nu først smact deris Regimentis sødhed (Ja helder Beskhed) Naar de ere best kommen i lauge / met Regimentet: Naar de nu først kiender deris Vndersaatte / oc kiendis aff dem: Naar de haffuer nu bekommet Kongelig Viisdom / Snildhed oc Frimodighed / saa maa de dog snart / sige gode Nat. Saa er det icke met Guds Rige / Krafft oc ære: Denne Guddommelig Mact oc Herlighed / er euig vden ende / oc icke indeluct vdi Tidens *Periodo* eller Terminer.

Huorledis skulle wi nu bruge denne Bekiendelse?

I. Vdi vort Hierte / skal denne Bekiendelse / styrcke vor Tro / imod Dieffuelens idret: Der legger altid vind paa / at omkuldkaste / ødelegge oc forhindre Guds Rige / Mact oc ære / iblant oss. Naar wi begynder at tuile om Guds Rigis bestandighed / da skulle wi altid hensee til denne Beslutning / oc der met styrcke vor Tro. Naar wi tencke paa vor egen Wuærdighed / da skulle wi trøste oss met denne Ypperlighed oc Fordel / at Christus vor Broder / haffuer befalet oss / at tilbede vor Fader / som haffuer Rige / Mact / oc Herlighed / i Euighed.

II. Vdi Kaarss / Modgang oc Forfølgelse / haffue wi wsigelig Trøst aff denne Bekiendelse / met huilcken wi da kunde *triumphere*, imod Dieffuelens / Verdens / oc alle Tiranners / Rige / Mact / ære / oc Trusel: At wi haffue en Fader i Himmelen / som haffuer it euigt Rige / euig Mact oc ære: Ja / som haffuer Kongernis Hierter i sin Haand / som Vandbecke / oc bøyer dem

Prouer:21.

dem huort hand vil: Hand tilskicker Konger/oc affsætter dem/ effter sin vilie: Hand opretter den Fattige aff Støff/ oc ophøyer den Arme aff Skarnet/ oc sætter hannem hoss Første. Rige/ Vold/ Mact/ vnder den gantske Himmel/ skal giffuis den Høyestis hellige Folck: Huis Rige er euig/ Oc all Mact/ skal tiene oc liude hannem.

Psal. 113.

Dan: 7.

Effterdi voris Fader er saadan en Konge/ hui skulde wi da frycte for disse Jordiske Tiranner/ deris Tiranlige *Edicter*, eller Trusel? De ere oc denne Konge (Gud) vndergiffne: Oc deris Mact strecker sig icke videre/ end hand vil effterlade oc tilstede.

III. Vdi vort Leffnet/ haffuer oc denne Beslutning stor Brug. Alle Konger oc Første paa Jorden/ paamindis aff denne Bekiendelse/ at de skulle ydmyge sig vnder denne Konge/ som haffuer ophøyet dem til Kongelig ære/ oc til Dommere: Oc betencke/ at de holder icke Dommen for Menniskens/ Men for HERREN: Hand er mit iblant dem i Dommen: Hand hører deris Raad oc Sententzer: Oc vil fordre Regenskab aff dem/ paa den Store dag:

Naar den almindelige Rigsdag holdis skal / vdi alle Kongers oc Førsters / Ja Guds de hellige Englis / oc den gantske Himmelske Hærskaris / oc alle Menniskers neruærelse: Naar alle Verdens Riger skal ophøre / affslættis oc haffue ende: Naar Christus skal antuorde sin Fader Riget / oc Gud skal være alting i alle. Derfaare lader eder nu vnderuise i Konger / oc lader eder tucte i Dommere paa Jorden: Tiener HERREN met Fryct / oc glæder eder met Beffuelse: Kysser Sønnen / at hand bliffuer icke vred / oc i omkomme paa Veyen: Thi hans Vrede skal snart optendis: Men salig ere alle de som tro paa hannem.

Psal. 2.

Alle Christne / haffue Aarsage aff denne Beslutning / at være deris Himmelske Konge / lydige / oc beuise hannem tilbørlig ære.

IIII. Vdi vor Døds time / skulle wi tro oc bekiende: At Gud skal visseligen tencke paa oss i sit euige Rige / oc veldelige befri oss aff Dødens oc Dieffuelens Mact / at wi skulle anamme ærens Krone / der oss er henlagt: Huilcken er euig / wforgengelig / oc skal aldrig foruisne.

1. Pet: 5.

Gud

Gud være loffuet for denne Trøst/ oc for alle Velgierninger. O Christe Konning/ forbarme dig offuer oss/ Alleluia.

XII.
Den Tolffte Predicken.
Om det sidste Ord.
Amen.

Her til haffue wi tiltalet Gud i Fader vor/ oc fremsæt vor Nød oc Trang for hannem: Oc haffuer end nu i denne Bøn ingen Giensuar bekommet. Nu kommer her i dette sidste Ord/ Guds venlig oc ynskelig Giensuar/ der hand giffuer oss til vor Bøn i Hiertet/ oc siger Amen/ det er/ Ja/ Ja/ det skal skee: Du skalt Bønhøris/ oc bekomme huad du haffuer ombedet: Saa sant som ieg er en Leffuendis Gud/ det skal være Ja oc Amen.

Amen er it Hebraiske ord/ oc haffde sin Brug i det gamle Testamente/ naar

mand vilde aluerligen beja oc samtycke noget. Moses opregner ordentlig atskillige Forbandelser / som skulde offuerhenge alle wlydige Israeliter: Oc befaler alt Folcket/ at suare til huer / oc sige / Amen. Esdras/ der hand vaar hiemkommen aff Babylon/ oc begynte at vdlegge Loubogen for Folcket / loffuede Gud / oc alt Folcket suarede Amen. Aff det første Breff S. Paulus screff til Corintherne / Cap. 14. kunde wi forstaa/ at det haffuer været den Christne Kirckis seduane paa den tid (saa vel som paa denne dag) at beslutte Predicken / Sang/ Bøner / oc anden Guds tieniste/ met dette ord/ Amen. *Hieronymus* siger / at den Romerske Kircke/ haffuer brølet oc vdraabt sit Amen / som en Himmelske Torden/ dog forgæffuis: Fordi deris Kircker/ vaare opfylte met Affguderj: Oc vaare tomme fra den rette Guds tieniste. Men wi Christne læser icke eller siunger Amen forgæffuis: Thi voris Templer / voris Sognekircker oc Hierter / ere rensede ved den hellig Aand / oc ere Guds Bolige.

Deut: 27.

Nehem: 8.

In Epistolam ad Galat:

Tre slags Brug haffuer dette Ord *AMEN*, vdi voris daglige Bøner / til Gud i Himmelen.

Wi

I. Wi giffue tilkiende / met dette Ord / vor Hiertens lengsel / Attraa oc Begæring / at wi vilde gierne Bønhøris / oc bekomme det som wi ombede. Lige som en Kiøbmand / der haffuer vdsent sit Skib i fremmede Land: Hand venter dagligen / at det skal faa en god oc lyckelig Hiemfart: Hand affbeder Storm oc Wuær / oc beder om timelig Værlig. Saa haffue wi nu affærdiget vor Bøn til Gud / forhaabendis at den skal igenkomme / Ladt met dyrbar Vare oc Liggende Fæ / aff huilcke wi bliffuer lyckfalige / til Siel oc Legeme.

II. Wi bekiender oc met dette Ord / vor Tro: At wi nu haffue vndfanget det Haab oc Tillid / Om Guds Godhed oc Almectighed / at hand vil visseligen Bønhøre oss. Ja / wi siunis her at være Propheter / oc icke aleniste at ynske / huad wi vilde oss skulde vederfaris / Men ocsaa visseligen at vide / huad effter Bønen skee oc komme skal.

III. *Hieronymus* kalder dette Ord (Amen) en Besegling / Samtycke / Forplictelse oc Vnderscriffuelse / paa HErrens Bøn. Lige som wi ere visse paa en Herre oc Førstis vilie / aff hans Breff oc

Segel: Synderligen naar det er met egen Haand vnderscreffuit. Oc naar en Konge loffuer dig noget / oc faar dig Haand der paa / da est du vis paa hans Løffte: Thi det er seduanligt iblant Menniſken / at faa Haand paa det mand loffuer: Huor met mand faar oc Hiertet fra sig / Saa at Haand / Hierte oc Mund / følgis at. Saa er Amen i Fader vor / Guds forplictelse oc Haandtaſtning / met huilcken hand *obligerer* oc forplicter sig / til at Bønhøre: Saa sant som hand vil være den hand kaldis / en Sandru / Naadige oc Almectige Gud.

Men paa det / wi kunde haffue dis større Trøst aff dette Ord / da vil ieg forhandle Tre Spørſsmaal paa denne tid.

I. Huad Grunduaal er dette Ord Amen / bygget paa?

II. Om Gud suarer altid strax Amen / naar wi haffue læst / Fader vor?

III. Huorledis skulle wi rettelige bruge HERrens Bøn?

Om

Om det Første.

Ligesom den der vil bygge varigt/ hand skal jo legge god Grunduaal: Saa haffue wi behoff/ at vide de *Fundamenta*, paa huilcke dette Amen er begrundet: Efftersdi alle Bøner ere stifftede oc bygde paa Guds Amen/ det er paa den Vished wi haffue om Bønhøring.

Fem besynderlige *Fulcra* eller Stytter/ skulle wi acte at være opreiste: Paa huilcke voris Bøners vished er opbygd.

I. Paa Guds Almectighed. Thi hand tilholder sig alene/ at hand kand hielpe/ oc ingen anden: Hand er alene alle vegne tilstede/ hører vor Suck/ oc seer voris Trang: Derfaare kand hand alene vdrette sit Amen.

II. Paa Guds Forjættelser/ ere ocsaa voris Bøner begrundet: Til huilcke wi skulle hensee met Troen/ naar wi siger Amen. Thi hand der haffuer loffuet Bønhøring/ huercken kand eller vil skuffe. Hand siger: Kald paa mig i din Nød/ Jeg vil frelse dig/ saa du skalt prise mig. *Psal*: 50.

Paa

III. Paa Exempler aff Scrifften / ere oc voris Bøner funderit. O huor mangen Fader vor / haffuer Guds Helgen læst / oc ere Bønhørde: Kong Dauid siger: Den Elendige raabte / oc HERREN hørde / oc hialp hannem aff all sin Nød: Saa vil hand oc hielpe dig. Syrach viser oss hen til de Gamlis Exempel / at wi skulle mercke dem: Huo er nogen tid forlat / som bleff i Guds fryct? Huo er nogen tid forsmaad aff hannem / som paakallede hannem? Thi HERREN er naadig / oc forlader Synderne / oc hielper i Nød. Derfaare maa wi vel sige met Kong Dauid: HERRE / paa dig haabede voris Fædre / oc du hialpst dem vd: De raabte til dig / oc bleffue reddede: De haabede paa dig / oc bleffue icke til skamme. Met saadanne Exempler skulle wi trøste oss / at Gud vil oc vdrette sit Amen met oss / lige som met dem / naar wi beder aluerligen.

Psal: 34.

Cap: 2.

IIII. Paa Guds ære / ere oc voris Bøner stifftede. Thi der som Gud icke vilde for anden Sag skyld / vdrette Amen / oc Bønhøre oss: Da giør hand det dog visseligen for sit eget hellige Naffns æris skyld: Huilcken

ære

ære hand ingelunde vil haffue formindsket eller forringet. Derfor siger Christus: **Huad i bede i mit Naffn / det vil ieg giøre: Paa det Faderen skal æris i Sønnen.** Oc Kong Dauid siger offte i Psalmerne: O HERRE / Bønhør mig / for dit hellige Naffns skyld.

V. Paa Christi egen Prestedom / ere oc voris Bøner grundfest. Hans Fortieniste er wsigelig oc wendelig / Derfaare skulle wi altid Bønhøris. Ja / hand er end nu paa denne dag / oc bliffuer til euig tid voris Konge oc Prest / Meglere oc Talssmand hoss sin kiere Fader. Dette er trøsteligt: Den som haffuer gode Talssmend i Verden / venter sig god Beskeed oc Giensuar aff de Mectige: Meget mere maa wi foruente Hielp aff Gud for Christi skyld / efterdi hand selff suarer Amen til voris Bøner / oc met sin Eed forplicter sig til at ville hielpe oss. O lyckſalige ere wi / for hues skyld Gud suerer: O Jammer oc Wlycksalighed / at icke tro Gud / naar hand end suerer: Himmel oc Jord forgaar / men hans Ord forgaar aldrig. Derfaare skal ingen tuile

om

om Bønhøring / som læser rettelig Fader vor til Ende/ oc siger aff Hiertet/ Amen.

2.
Om det Andet.

ENdog HErrens Bøn/ er bygd paa saadan en sterck oc fast Klippe/ som sagt er: Saa befinde wi dog vel / at Gud icke altid suarer Amen til voris Bøn: Oc giffuer oss icke strax/ det som wi begærer: Hand tøffuer lenge met sin Hielp: Saa der er stundem lang tid / imellem vor *Pater noster* oc Guds Amen. Huorledis gaar det da til? Wi skulle vide: At Gud Bønhører oss altid/ naar wi haffue aff Hiertet retteligen bedet Fader vor: Dog icke altid effter vor vilie: Thi giorde hand det/ da vaar det strax imod voris egen Bøn / i huilcken wi haffue begæret/ at hans vilie/ oc icke vor/ maa skee her paa Jorden. Men at Gud forhaler sin Hielp/ oc icke strax effter voris vilie / vdretter sit Amen / i disse timelige Ting: Det skeer for Tre merckelige Aarsagers skyld/ Som er/ for Guds skyld / for voris egen skyld/ oc for vor Næstis skyld.

Vdaff

I. Vdaff denne forhaling/ skulle wi kien-
de Guds Vijsdom oc Godhed. Hans Vijs- 1.
dom giffuis her met tilkiende / at hand veed
bedre/ huad oss er nyttig / oc naar det er tid
at hielpe/ end wi. Oc derfaare kaldis hand
aff Kong Dauid/ *Adiutor in oportunitate: Psal:* 9.
Det er/ en Beskermere oc Hielpere i Nød. 2.
Sin Godhed beuiser Gud her vdi/ at hand
beuarer oss i midler tid/ vnderlige oc naade-
lige/ indtil hand endelige oc veldelige befrier
oss. Det forsøge wi i Pestilentzis tid / i
Siugdom/ Krig/ oc andre Plager. At wi
maa vel sige met Jeremia Prophete: Det *Thren:* 3.
er HERRENS store Miskundhed / at
wi icke ere aldelis vde: Hans Barmhiertig-
hed haffuer ingen Ende: **Men hun er
huer Morgen ny.**

II. Wi haffue oc selff stor gaffn der aff/
at Gud icke Bønhører oss strax. Wi lære 1.
i midler tid/ der Guds hielp forhalis / at
kiende oss selff / vor Synd oc velfortiente
Løn / oc at dræbe den gamle Adam. Wi
exercerer, prøffue oc bestyrcke vor Tro/ 2.
Paakaldelse oc Taalmodighed/ naar Hiel-
pen forhalis/ huilcket icke skede / om Gud
Bøn-

Bønhørde oſſ ſtrax. Derfaare / lige ſom en Huedſteen ſkerper en Kniff: Saa er Kaarſſet Bønens Huedſteen / aff huilcket

3. hun ſkerpis. Wi funde oc aff denne Forhaling diſſbedre kiende/at Hielpen er alene aff Gud / oc aff ingen anden / efftersi den kommer paa det allerſidſte / naar ingen kand hielpe / i altſomſtørſt Nød oc Fare. Saa læſe wi / at Cyrus Konge i Perſien/ der hand paa den Siuende dag kom / at begræde Daniel/ ſom vaar kaſt i Løuekulen/ kogede der ind/oc ſaa at Daniel ſad leffuendis oc wſkad mit iblant Løuerne: Da raabte hand met høy Røſt/ oc ſagde: O HERRE/du Daniels Gud/du eſt en ſtor Gud/ oc der er ingen anden Gud end du. Wi lærer oc aff denne Forhaling / at lade Guds Velgierninger/ teckis oſſ diſſmere / oc være oſſ mere kierkommen / at de kommer ſildig.

Daniel: Cap: 13. & 14.

Bernardus ſiger: Naar Gud forhaler ſin Hielp / da roſer hand der met ſine Gaffuer/ at de ſkulle icke foractis / huilcket ſkede / om wi fick dem ſtrax. Wi holder meget aff det wi haffuer kiøbt dyre: Oc en god Moder/ giffuer icke ſine Børn Mad / før end de ere ret hungrige/at de icke ſkulle ſpilde Maden/

Bernar: Deus cum tardius dat, dona ſua commendat, ne citò data vileſcat.

oc

oc slide den om Ornene paa huer andre. Saa giemmer oc Gud sin Hielp/ indtil wi ere ret tarrige / at wi kunde kiøbe det noget dyrt: Bruge det diss bedre / oc holde diss-mere der aff.

III. For andre deris skyld / skeer det oc / At Gud forholder sin Bønhøring oc Hielp: At de kunde haffue Exempel/ icke strax at afflade aff Bønen: Men henge hart ved (som wi) indtil de bliffue dog met oss/ paa det sidste/ Bønhørde. Her om kunde wi læse en skøn Parabel/ i Lucæ Euangelio/ Om den fattige Encke/ met sin retfærdige Sag/ oc den wretfærdige Dommere: At hun bliffuer dog bønhørt paa det sidste.

Lucæ. 18.

3.

Om det Tredie.

EFterdi wi haffue nu / aff Guds Naade / enfoldeligen vdlagt HErrens Bøn / Da ville wi end nu høre noget mere / om hendis rette Brug i Almindelighed. Endog hun er giort oc dictet aff Christo/ at wi met hende skulle paakalde

Q Gud:

Gud: Saa haffuer dog denne Bøn synderlig/ Fire slags Brug.

I. Udi allis vor Hierte/ skal den være bescreffuen oc brugis/ som en vduald oc proberet *Confortatiua.* Naar Synden/ Guds Vrede/ oc Dieffuelen mødis oc stødis i vor *Conscientz:* Da giør denne HERrens Bøn/ dig vis paa Guds venskab. Gud siger da til dig/ som til den *Matth. 9.* Verckbruden i Euangelio: Vær trøstig min Søn/ dine Synder ere dig forladne. Saa maa Synden/Guds vrede/oc Dieffuelen/ giffue tabt/ oc vige.

II. Udi voris daglig Samtale met Gud/ skulle wi bruge denne Bøn/ som en vis oc forsøgt *Supplicats*, Regel oc Rettesnor/ i all Nød oc Trang/ alt ont at affbede/ oc alt gaat at tilbede: Udi saa maade/ sigendis met Hierte oc Mund:

O Euige Gud oc Fader: Du som est Almectig/ oc boer i Himmelen: Du haffuer aff synderlig oc wsigelig Naade/ saa forringet dig/ saa at du vilt være

vor Fader: Huilcke du haffuer vdkaaret til dine Elskelige Børn / i din Enbaarne Søn: Wi giøre nu vor Bøn til dig / Bønhør oss: Ja / du vilt Bønhøre oss / fordi du est vor Fader: Oc du kant / Fordi du est Almectig / oc boer i Himmelen.

1. Wi bede / at du Førſt / oc for alle ting / vilt giffue oss / At dit allerhelligste Naffn / maa helligis ved oss. Dit Naffn er din Natur / din Verelse / dit Ord / din Kundskab / oc dine Gierninger: O HERRE / Giff oss din Naade: At wi met *Reuerentz*, kunde anamme / alt det som oss vnder dit Naffn / faareholdis oc befalis: Oc at wi vdi vort Leffnet / det samme fremfører oc vdtrycker / at andre kunde tage gaat Exempel der aff: Oc din ære maatte ved oss forfremmis / oc bliffue Naffnkun-

dig. Beuar dit hellige Predicke Embede. Beuar alle retsindige / dit Ords Tienere / som dit Naffn skulle helliggiøre / i Kircker oc Scholer: Samle dig ved dem / en Kircke oc Menighed her paa Jorden. Hellig giør dit hellige Ords Hørere / at de oc kunde giøre det: At de eller wi / icke skulle affalde i Forfølgelse. Affuend naadelig / alle Kættere oc Suermere / all vrang oc falsk Lærdom: Oc vnd oss at beholde den rene oc sande Lærdom / met Sacramenternis rette vddelelse / som wi til denne tid hafft haffuer. At alt det / som dit Naffns helliggiørelse er imod / maatte naadeligen affskaffis.

2. Kom oss til hielp met dit Rige / saa kand dette diss bedre skee: Giff at wi kunde regære oss selff / oc retteligen

ligen styre dette kaade Legeme / tuinge oc spæge voris *Affecter*, Kiød oc Blod: Leff du oc regnere i oss / met din Naade. Giff / at voris Hierter maa være dit Naadis Rige / din Kongelig Stoel oc Throne. Kom snart til Dommen / at wi kunde endeligen befries fra Mørckhedsens Øffrighed / oc regære met dig i Euighed. Giff oss / at wi dagligen maatte være beridde / at vdgaa mod dig / vor kiere Brudgom / met Olie vdi voris brendende Lamper.

3. Oc efftervdi Aanden er vel redebon / oc Kiødet er dog skrøbelig / til at vdrette det / som wi nu haffue begæret: Da bede wi fremdelis O Fader / breck oc til intet giør vor egen vilie / at wi altid maa giøre din vilie. Din vilie er / at en Syndere skal omuende sig / oc leffue. Din

vilie er / at huo som seer Sønnen / oc troer paa hannem / hand skal haffue det euige Liff / oc du skalt opuecke hannem paa den Yderste dag. Din vilie er / voris Helliggiørelse. Wi haffue her til giort / Verdens / Dieffuelens / oc vor egen vilie / mere end din: Gud bedre oss det / wi arme wsle Syndere: Alle Creature / i Himmelen / paa Jorden / oc vdi Haffuet / ere dig lydige / oc giøre din vilie / vden wi: Wi ere aleniste wlydige oc moduillige: Wi som dog dagligen anammer flere oc større Velgierninger aff dig / end noget andet Creatur / i Himmelen / eller paa Jorden: Oc alligeuel er vor Wtacknemmelighed saa stor. Giff oss derfaare din hellig Aand / at wi effter denne dag / maa være dig lydige: At wi maatte kiende / prøffue / oc

vd-

vdrette / din gode velbehagelige oc fuldkommen vilie.

Giff oss i dag vort dagelige Brød. Wi haffue intet aff oss selff / wi kunde oc intet aff voris egen Styrcke oc Snildhed atspørge: Aff dig maa wi dagligen tigge vor Underholdning: Wi ere dine Giester / oc sidde til Bords met dig / naar wi æde oc dricke. Daglig haffue wi Hielp behoff: Det regner icke nu Manna oc Himmelske Brød / som i fordom tid skede: Madden fortæris / oc Klæderne slidis: De kunde icke vare wskadt i fyrretiue Aar / som Israeliternis i Ørcken. Hielp oss derfaare dagligen / met alt det som wi haffue behoff / til Legemens vnderholdning. Giff oss / oc beuar naadeligen / all Christelig Øffrighed / Undersaatte / Ecteskab / Handt-

uerck / oc alle Christelige Stater. Giff oss timelig oc Aandelig Fred: Beuar Jordens Grøde / at Sathan icke skal skade Været / Haffuet / eller noget Træ. Giff oss icke for stor Fattigdom / Paa det wi icke skulle Stiæle oc bedriffue Suig oc Wretfærdighed imod voris Næste: Giff oss icke heller for megen Rigdom oc Vellyst / at wi icke skulle bliffue Hoffmodige oc for kaade / foracte eller necte dig / oc sige: Huo er HERREN? Giff oss en nødtørfftig Veytæring oc Tærepending / vdi denne vor Pillegrims færde / her i Verden. Velsigne oc benedide oss / oc all vort Arbeide. Lad din Benedidelse være i vort Køcken / Spisekeller / Boed / i voris Kram / oc Vare: Oplad din Haand: Vær du voris KiøgeMestere oc Prouiant

ant Mestere: Beuar naadeligen alle dem / som ere paa deris retfærdige Reyse: Alle dem der handler oc vandler retfærdeligen / til Land oc Vand. Trøst alle fattige Fanger / oc giff dem en god oc naadig Forløsning. Vær du alle Encker oc Faderløse Børn / deris Forsuar oc Beskermere. Hielp du / oc trøst / alle Siuge oc skrøbelige Mennisker. Beuar fructsommelige Dannequinder: Diendis oc twmælendis Børn / at de maa beholdis vnder din Beskermelse / oc voxe i Alder / Vijsdom oc Naade.

5. O Fader / wi bekiende oss at være wuærdige / at oss skulde saadanne store Velgierninger beuisis / som wi aff dig dristeligen / begære: Fordi wi haffue / met mangfoldige Synder / fortørnet din Guddommelig

melig Maiestat: Men O kiere Fader / kom ihu / at din kiere Søn haffuer icke aleniste sagt god / Men oc betalet for oss: Forlad / forlad oss alle voris slemme Synder. Wi haffue Syndet / wi haffue misshandlet / oc hafft oss Vgudelige. Voris Synder ere flere end Stierner paa Himmelen / oc Sands korn paa Haffsens bonde: Wi ere icke værdige / at du skulde tage oss til Naade / oc tractere oss som dine Børn: Men O Fader / see til din Elskelige Søn / vor eniste Frelsere: Oc forlad oss alle voris Synder / for hans Død oc Pinis værdskyld. O Jesu / giør oss Retfærdige met din Retfærdighed: Forglem vor Vngdoms brøst oc vfornumst: Forlad oss alle voris slemme Synder: De giørlige / met den oprindelig Synd / de Dødelige / met

met de Naadelige / de store met de smaa: Nedsenck oc druckne dennem i dit røde rosens Blod / som er all Miskundheds oc Barmhiertigheds Haff. Vdslet oc borttag baade Skylden oc Straffen / oc gack ingenlunde i Rætte met din Tienere: Thi huo kand da bliffue bestandig? Der er jo Naade oc megen Forløsning hoss dig / Frels Israel aff alle sine Synder. Wi loffue oc tilsige / at ville gierne efterfølge dit Faderlige Miskundheds Exempel: Oc tilgiffue aff Hiertet / alle som oss haffue fortørnet: Oc gierne at ville forbede oc stille til freds / alle de som aff oss fortørnet ere: Ja / heller at ville lide / end giøre wret: Saa fremt wi ville nogen tid aluerligen / begære eller haffue Syndernis forladelse aff dig. O Fader / Du est jo selff

Kier-

Kierlighed: Huorledis skulde wi da kunde være dine Børn / oc retteligen bede om Forladelse / Saa lenge wi ere selff opblæste / met Had oc Affuind / oc ville icke forlade?

6. Naar wi haffue nu bekommet Syndernis forladelse / saa ere wi dog icke strax i Himmerige: Men krybe / arme Dødelige Mennisker her paa Jorden: Wi ere skrøbelige / oc snare til at falde. Ja / det er oss end ocsaa nyttigt / at wi vndertiden fristis: Paa det / Kiødet icke skal bliffue for kaad. Derfaare bede wi dig fremdelis / O Fader: Tag du voris Sag paa dig / oc Strid du paa voris vegne / met Kiødet / Verden / oc Dieffuelen. Begaff du oss met Styrcke / met Frimodighed / oc ryst oss vd / met Vaaben / at wi maatte faa Seyeruinding. Wi be-

gære icke at være fri/ fra alle Fristel-
ser: Wi ynsker oss icke Orckeløshed/
eller Legemlig Tryghed: Men al-
ene/ at wi icke skulle vndergaa vdi
Fristelser. O Gud giff / at wi icke
skulde friste dig: Trøst du alle dem
som fristis / paa Høyre oc Venstre
side / at de maatte beholde Seyer-
uinding.

7. Frels oss fra det Onde: Fra
Dieffuelen/ som er alleruærst/ som
er en Løgnere oc Mordere aff
Begyndelsen: Fra hues Tiranni
wi ere vndrycte / ved din Søns
Blod: O Fader/ lad oss icke kom-
me i Vlffuens Mund igen. Be-
uar oss fra Syndens onde: at wi
icke falde hen i groffue oc Dødelige
Laster. Beuar oss fra Syndens
straff/ siunlig oc vsiunlig: Fra din
Formaledidelse oc Vrede / fra For-

tuilelse/

tuilelse / fra den euige Død. For-
mild Siugdom / Pestilentze / dyr
Tid / oc alle Legemlige Plager: Be-
uar oss fra brad oc wforseet Død.
O Fader / giør dette altid / oc syn-
derlig i vor Døds time. Endog det
gielder oss / oc vor Salighed / at
wi maatte i alt dette / Bønhøris:
Dog haabis wi / at du oc giør det /
for din egen æris skyld: Effterdi dit
er Riget / Krafft / oc Herlighed i
Euighed: Saa kant du da icke li-
de / at din ære formindskis / forme-
delst vor Wuærdighed oc Ond-
skab. Ja / du est oc Mectig / Rig
oc Veldig nock / til at Bønhøre oss:
Lad derfaare / O Fader / voris
Bøn / til din ære / være
Ja oc Amen /
AMEN.

Denne

 Denne HErrens Bøn / skal oc være oss / lige som en Prøffuesteen / paa huilcken wi skulle forsøge alle Bøner / som skeer til Gud. Denne Bøn fraskiller oss Christne / fra alle dem / som falskelige oc wrettelige beder. Som er Først: Fra alle Hedninger oc Affguds dyrckere / der paakalde Creaturene / Soel / Maane / Stierner / eller andre Ting / i Skaberens sted. Dernæst / fra alle Tyrckere / huilcke / endog de berømme sig at paakalde en Gud / dog giør de icke Bøn til den Gud / som er Jesu Christi Fader. Fremdelis / affskærer denne Bøn oss / fra alle forhærdede Jøder / som paa denne dag / icke ville bekiende tre Personer i Guddommen. Fordi i denne Bøn / paakalde wi / den gantske hellige Trefoldighed. Thi endog Faderen neffnis aleniste her: Saa haffuer dog dette Ord / sin *relationem* oc anseelse til Sønnen: Hues Velgierninger (saa vel som den hellig Aands) her ocsaa indeholdis i *Pater noster*. End / fra Papister / affskiller oss ocsaa denne Bøn. De paakalde aff døde Helgen / Mariam / Petrum / oc de andre / som icke

1. 2. 3. 4.

neffnis

neffnis i denne Bøn. De lære oss / at wi skulle tuile paa vor Salighed: Det maa de selff giøre / om de ville: Vor Salighed er oss vis nock / end ocsaa aff denne Bøn: Effterdi Gud er voris Himmelske Fader / der haffuer selff lært oss at bede om Syndernis forladelse / oc suaret Amen der til. 5. Ydermere: Stoici tilbinder Gud til Creaturene / oc disse *Causas secundas*: Men wi tilbede i denne Bøn / den / huilcken der hersker offuer Himmelen oc alting / raader oc regærer / lige som en Hussfader i sit Huss / offuer gantske Hussgesind. 6. Endelig / affdeler wi oss / met denne Bøn / fra alle affuindsiuge Mennisker / som bede for sig selff alene / oc misunde andre Guds Naade oc Faderlige Velgierninger: Eller oc leffue hen i Had imod deris Næste / oc bede enten sielden / eller intet / eller ilde.

IIII. Vdi vort daglige Leffnet / skal HERrens Bøn / være oss it Speyel / vdi huilcket wi skulle oss beskue: Oc en Regel / effter huilcken wi skulle leffue. Altid skulle wi efterfølge Guds Faderlige Dyder oc Velgierninger / det beste hand giffuer oss

Naade

Naade til. Elske voris Brødre oc Søstre: Bønhøre dem / om wi kunde: Oc leffue som Guds Børn / skickelig oc tilbørlig: Oc see vel til / at wi icke met Esau / selger vor første Fødsels rettighed / for denne Verdens timelig Vellyst oc Bugs fylde: Men at wi heller met Jacob / begærer Sønlig Arffuedel i Himmerig: Oc sige met Kong Dauid: Min deel er i de Leff-uendis deris Land. *Psal: 42.* Oc betencke / at lige som det staar icke en Kongis Søn vel an / om hand vilde begiffue sig hen / at vocte Suin / eller gaa met Ploffuen: Saa sømmer oc icke Guds Børn / som ere den ypperste Kongis Sønner / at besmitte sig / met Skand oc Last / imod deris Herlighed oc Frihed.

Her til haffue wi hørt om HERrens Bøn: Oc aff Guds Ord / lært rettelig at bede: Lader oss nu alle met Hierte oc Mund sige:

O Euige/Almectige/gode Gud/ Himmelske Fader: Dig skee euig Loff oc Tack for denne Lærdom / Om Bønen: Huilcken du oss / ved din Enbaarne Søn / som er i Faderens Skiød / obenbaret oc lært haffuer / til din Guddommelig ære / oc vor Velfart til Siel oc Legeme. Wi bede dig / O Fader / ved Jesum Christum din kiere Søn vor HErre: At du vilt Naadelige forlene oss / Naadens oc Bønens Aand: At wi formedelst den hellig Aands Krafft oc forarbeidning i oss / maa lære rettelige at bede. Lad oss icke forhindris vdi Bønen: Giff oss Krafft oc varactighed / at vore Bøner icke bliffue til skamme: Affuent den onde Aand / at hand icke indfører i vore Hierter / fremmede eller onde Tancker/

cker/ om timelig Bestilling/ til Bø-
nens forhindring. Men at wi maa
altid/ effter din Guddommelig Be-
falning/ oc dine naadige Foriættel-
ser / som vor egen store Nød oc
Gaffn vdkreffuer/ opløffte reene oc
hellige Hender til dig: Oc met en
ret Gudelighed / foruden Mund-
klammer/ Hycklerj/ Vrede oc Tuil/
wauffladelig paakalde dig / i Aan-
den oc Sandhed/ for oss selff/ oc for
andre/ vdi allehaande Nød til Siel
oc Legeme/ i Jesu Christi / din En-
baarne Søns / vor kiere Frelseris
Naffn oc Tillid: Huilcken met dig/
Gud Fader / oc den hellig Aand/
leffuer oc regnerer / en sand
Gud / i all Euighed/
Amen.
A M E N

Gud Fader / oc Søn/ oc hellig Aand / dig være euig Loff oc Ære / for denne/ oc alle dine Guddommelige Velgierninger/ Amen.

Bogen

Bogen til Læseren.

CHristi egen Dict/ Jeg HErrens Bøn/
Met rette Forklaring oc Glose:
Offuer andre Bøner er ieg skøn/
Faar alle dem maa mig Rose.

Vil nogen mig læse oc ret forstaa/
Der met bede Gud om Naade:
Effter Døden kand hand Himmerig faa/
Oc fries fra Helffuedis vaade.

Then mig vil Mestre/ veed intet gaat/
Jeg maa det sige for sande:
Vist skal det bliffue hans egen Spaat/
Oc falde paa hans Pande.

Giffuer Gud sin tack/ giffuer Kongen sin ære/
J Danske Mend til lige:
For rene oc endrectige Lære/
Nu er i Danmarckis Rige.

Til den Christne Læsere.

DEn vise Konning Salomon lærer alle fromme oc Gudfryctige Mennisker/huor til de skulle haffue deris Tilfluct / vdi huadsomheldst Sorrig oc Elendighed/dennem kand Mennifkelige tilkomme her i Verden. HERRENS Naffn/ siger hand/ er it fast Slaat / den Retfærdige løber did/oc bliffuer beskermet. Her aff haffuer den hellige Lærefader / salige Doct : Morten Luther/ taget den deylige oc trøstelige Psalme / wi siunger : Vor Gud hand er saa fast en Borg / hand er vor Skiold oc Verie. Men mange diss værre/ acter icke denne Salomonis salige Lærdom / Men forlader sig paa disse Verdslige Ting / oc mere acter deris herlige oc faste Stæder / Slaat oc Befestninger end Gud. Den mectige Kong Nabuchodonosor Hoffmodet sig aff sit store Velde/ Oc som hand gaar paa hans Kongelige Slaat / begynder

Proue : 18.

Dan : 4.

der hand at berømme sig / oc sige: Denne er den store Babylon / som ieg haffuer bygd til it Kongelig Huß / ved min store Mact / til min Herligheds ære. Men huor haardelige hand bleff straffet aff Gud / for saadan hans Hoffmodige Berømmelse / giffuer Historien nocksom tilkiende.

Mange forlader sig paa deris Rigdom / store Slect oc Venner / oc paa denne Verdsens Lycke oc Medgang. Oc den stund saadant staar fast / da ere de vel tilfrids / oc gantske frimodige. Men naar det forandrer sig / saa bliffue de strax forsagede / Oc vide nu ingen Hielp eller Trøst at finde.

Andre / naar Verden gaar dennem imod / da søge de icke til Gud / Men til Dieffuelen / Som Saul hand giorde / Oc bruger wtilbørlige Middel / Traaldom / Signelse / Manelse / oc andet saadant / huilcket nu (diß værre) er alt formeget almindeligt iblant alle Stater / Saa / at der end findis nogle saa forhærdede / vdi saadan deris Dieffuels Traaldskab / At de wbeskemmet / taare lade sig høre / at der som de end viste Raad at søge vnder Lucifers

1. *Sam*: 28.

Fod / da skulde de giøre det. Saadanne haffue deris Løn at foruente / met den arme Saul / vdi sin tid.

Men wi / som haffue vort Naffn aff Christo / oc ville være det wi neffnis / det er / rette Christne / skulle frycte oss for saadan obenbare Guds bespotteris Wgudelige Ord oc Tale / Oc heller bliffue ved dette Salomonis raad / At wi vdi all vor anliggendis Nød / søger strax til Gud / Som til it fast oc woffueruindeligt Slaat / met en aluerlig Bøn oc Paakaldelse / Oc intet tuile paa / At wi jo ved hans Guddommelige Beskyttelse / skulle Naadelige bliffue beskermede / effter hans egen gode Guddommelige oc Faderlige villie.

Her hoss er det oc besynderlige at acte / at Salomon siger: Wi skulle løbe / Wi skulle icke lenge fortøffue / Men strax løbe til Gud / icke met voris Føder / Thi det er wmueligt / Men met en ydmyg Bøn / huilcken / som Syrach siger / ocsaa trenger igennem Skyerne / oc lader icke aff / før hun kommer frem / oc skillis icke der fra / før den Høyeste seer der til.

Det er det samme / der den Kongelig

Pro-

Prophete Dauid siger i sin 55. Psalme: Kast din Omhu paa Herren/ etc. Dauid viste vel aff hans egen Forfarenhed / at wi arme Menniske ere suagere / end at wi skulde haffue Styrcke til at bære alle Menniskelig Sorrig oc Omhu / Derfaare raader hand / at wi skulle saadant samle tilsammen/ Lige som i it Knippe / oc kaste det saa aff oss paa HErren/ hand er sterck til at bære det.

Dette Kast skal oc skee ved en Aluerlig oc Tro Bøn. Thi lige som mand met sin Arm driffuer en Slynge / oc kaster en Steen huort mand vil: Saa er oc en Christen Bøn lige som en Slynge / vdi hende skulle wi legge all vor Sorrig oc Omhu / oc saa met en fast oc stadig Tro / lige som met en stercker Arm / kaste den paa Herren. Dette Kast skal icke feile oss/ Men Herren skal visselige hielpe oc forsørge oss/ Som Dauid siger.

Ja / maa nogen sige: Vaare ieg Retfærdig/ som Salomon her omtaler/ da torde ieg vel bede Gud/ oc foruente Hielp aff hannem/ Men ieg/ Gud bedre det/ fin-

 der

der ingen Retfærdighed hoss mig / Men idel Synd oc Ondskab / Saa ieg derfaare huercken taar bede Gud / Eller foruente nogen Hielp aff hannem.

Dette er it hart Stød / oc En icke met de ringiste Dieffuelens gloende oc skarpe Pile / huilcke hand saa Mesterlige veed at indskiude i arme Synderis bedrøffuede Hierter oc Samuittighed / huilcket wi skulle vel tage oss vare for / Fordi Salomon meen icke saadan en Retfærdig / der er foruden Synd / oc aldelis wstraffelig / Thi nogen saadan / huercken er / eller haffuer været / icke bliffuer heller fød / vden Christus Guds Søn alene / som kunde baade være it sand Menniske / oc være foruden Synd / Som Tertullianus siger. Men den er / oc holdis Retfærdig for Gud / der rettelige kiender sine Synder / oc dennem icke besmycker / Men aluerlige bekiender for Gud / met en sand Hiertens Anger oc Ruelse / Oc dog icke falder i Mistrøstning / Men met en fast Tro / anammer alle sine Synders forladelse aff Guds Naade oc Barmhiertighed / aleniste for Christi fortieniste skyld / Oc der hoss haffuer dette Christelige for-

sæt /

sæt / at hand vil staa aff Synden / oc vdi alle maade øffue sig vdi Guds Fryct oc gode Gierninger / saa hans gantske Leffnet kand være Gud behageligt.

Huem saadan er / hand kaldis nu oc actis for Gud Retfærdig / endog der ellers kand henge megen Breck oc Skrøbelighed hoss oss arme Menniske / saa lenge wi leffue her i Verden. Fordi saadant altsammen skiuler Gud / som vor Naadige Fader / met sin Søns Jesu Christi Retfærdighed / at det icke skal komme tilsiune. Oc naar wi end siu gange falde om Dagen / oc bliffue icke liggendis i Synden: Men staar op igen / Som Salomon siger / Saa haffuer *Proue: 24.* vor kiere Broder oc Frelsermand Jesus Christus / met sit Rosens Blod / huilcket hand vdgaff paa Kaarsset / for alle Syndere / draget en rød Strig offuer saadan voris Fald oc Forseelse / Oc som Propheten *Mich: 7.* siger: Kast dennem ned i det dybeste Haff / at hand aldrig mere vil tencke paa dennem.

Saadanne Retfærdige taler Apostelen om / S. Jacob / der hand siger: Den *Cap. 5.* Retfærdigis Bøn formaar meget / naar hun er aluerlig / huilcket hand strax beuiser

met

met Eliæ Exempel/ Oc paa det ingen skulde tencke: Ja / vaare ieg saadan en hellig Mand som Elias vaar / etc. Derfaare legger hand strax til: Elias vaar it Menniske/ lige som wi / etc. At wi skulle der trøste oss ved/ at naar wi giøre vor aluerlig Bøn til Gud/ aff en fast oc stadig Tro / skal hun icke bliffue foractet / Men meget formaa hoss Gud/ Lige som Eliæ Bøn/ Om huilcken mand læss / i den første Kongernis Bog/ 18. Capitel.

2. Paral: 20.

Saa er den fromme oc Gudfryctige Kong Josaphat / der hand trengdis hart aff sine Fiender / oc kunde icke befries ved nogen Menniskelige Mact eller Raad/ icke bleffuen forsaget/ for Fiendernis mangfoldighed/ Men hand søgte hen til Gud/ som til it fast Slaat/ Oc met en aluerlig Bøn/ beder oc bekommer Hielp aff hannem.

ASSA/ Juda Konge/ der hand søgte til Gud met sin Bøn / oc forlod sig paa hannem / fick hand en herlig Seyeruinding offuer Kongen aff Morland/ som førde Tusind gange Tusind Mand imod hannem/ oc Try hundrede Vogne/ Men den tid hand forlod sig paa Kongen aff Syrien/

Syrien / oc icke paa Gud / da gick det hannem ilde / Oc bleff hart straffet aff Propheten Hanani / Som mand læss i den anden Krønicke Bogs 14. oc 16. Capitel.

Disse oc andre saadanne Exempler / som findis mange / oc icke er fornøden at opregne / giffuer klarligen tilkiende / at de der ere saa Retfærdige / som tilforn er omtalet / ihuad Nød oc Trang dennem kand paakomme / Da haffue de dog en vis Tilfluct til Gud / met deris aluerlige oc tro Bøn / Oc met en vis Forhaabning / at de skulle naadelige bliffue Bønhørde / for Christi skyld. Oc om de icke end Bønhøris altid effter deris vilie / Saa Bønhøris de dog effter Guds vilie / oc som det kand være dennem selff mest nytteligt oc gaffnligt / Thi Gud / som Augustinus siger / tit icke Bønhører oss effter vor vilie / Paa det hand vil Bønhøre oss til vor Salighed.

Oc der som ingen andre Exempler vaare / Saa ere der dog mange fromme oc Gudfryctige / huilcke aff deris egen Forfarenhed / haffue lært i aller største Nød oc Trang / at søge hen til dette HErrens Naffn / met en Hiertens Bøn oc Paakal-

delse /

delse/oc gierne bekiender/at Gud haffuer syn-
derlige hulpet dennem / der som ellers vaar
ingen Menniskelig Hielp at foruente.

Men de Wretfærdige/ som leffue hen
i deris Synd oc Ondskab / oc aldrig al-
uerlig angrer oc fortryder deris Synder/
Men / som Apostelen siger / velte sig aff
den ene Søle / i den anden / som it andet
Suin/ De haffue intet saadant at foruen-
te/ Fordi Gud hører icke saadanne Syn-
deris Bøn/ Men naar de end opløffte de-
ris Hender / Som Propheten siger / Da
vil Gud dog skiule sine Øyen for dennem/
Oc om de end meget bede/ vil hand dog icke
høre dennem/ Fordi deris Hender ere fulde
met Blod.

2. Pet: 2. *Iohan. 9.* *Esaiæ. 1.*

Nu er det vist / at der ere mange smu-
cke oc deilige Bøner / som de hellige Kir-
ckens Lærefædre / oc mange andre Lærde
oc Gudfryctige Mend/ end ocsaa i vor tid/
haffuer sammenscreffuet / Men dog er der
ingen at ligne ved denne HERrens Bøn/
huilcken Guds Søn haffuer selff giort /
Fordi hun er lige som en Kilde/ aff huilcken
alle de andre haffue deris Vdspring / Oc
foruden det/ at hun saa kortelige forfatter/
alt

alt huad wi haffue behoff at bede om/ baade Aandelige oc Legemlige/ Da faareholder hun oss ocsaa / de besynderligste Stycker / huilcke mand haffuer at acte / naar mand vil bede noget aff en anden / met den Forhaabning/ at hand skal bekomme/ huad hand beder. Det Første er / om den wi beder / vil hielpe oss. Det Andet / om hand kand. Det Tredie / om hand veed / at det kand være oss gaffnligt / om wi faa huad wi beder om/ Fordi/ Om nogen vilde hielpe/ oc hand kunde icke: Eller / hand kunde vel/ oc vilde icke/ saa vaare der ingen Hielp at foruente. Dissligeste / om hand baade vilde oc kunde / oc viste dog icke / om det vaare oss gaffnligt/ at wi fick det wi begærede/ saa kunde hand saa snart hielpe i wtide/ som i tide/ Oc oss saa snart til Skade/ som til Gaffn.

Men dette altsammen giffuis tilkiende/ strax i Fortalen paa HERrens Bøn: **Fader vor / du som est i Himmelen.** Er hand vor **Fader** / da vil hand visselige hielpe oss/ Er hand i **Himmelen** / da baade kand hand oc vil hielpe oss/ som den der er

Almec-

Almectig / Oc veed om det er oss gaffnligt / det wi beder om / som En alleruiseste Gud.

Dette oc meget andet / som huer from Christen haffuer flitteligen at betencke / naar de læse deris Fader vor / haffuer den fromme oc Gudfrygtige Mand / M: Anders Mariager / Sognepreſt til S. Nicolaj Kircke her i Kiøbenhaffn / met all flid Predicket oc lært / der hand vdlagde samme Bøn / i hans Vge Predicken / Oc siden samme Vdleggelse / paa det korteste sammenscreffuet / Huilcket hans Arbeyde mand haffuer actet oc anseet / at kunde læsis mange til Gaffn oc Forbedring / Oc haffuer fordi ladet det i Prenten vdgaa / intet tuilendis / at det skal jo komme Gud til ære / oc mange Christne oc Guds Børn til salig Lærdom oc Vnderuisning.

O HErre Jesu Christe Guds Søn / som haffuer selff lært oss denne Bøn at bede / Oc veedst all voris anliggende Nød / Du vilt opuecke vdi oss en ret Naade Aand / oc Bøne Aand / At wi vdi all

all vor Nød oc Trang / kunde fly til dig / som til it fast oc woffueruindeligt Slaat / met en aluerlig oc tro Bøn / oc ved din Guddommelige Hielp / naadelige bliffue befriede / vdi all Fristelse oc Fare / som oss Menniskelige kand tilkomme / Oc faa en glædelig Seyeruinding offuer Synden / Døden oc Dieffuelen / At wi ved denne timelige Død / kunde indgaa i det euige Liff: Oc met alle Guds Engle oc vdualde Hellige / ære oc prise dig / met din Fader oc hellig Aand / en sand Gud i all Euighed / Amen. Screffuet den 7. *Februarij. Anno 1580.*

Pouel Matssøn /

S. S.

S Jo-

Josaphats Bøn.

2. Chron: 20.

O Gud/ som vore Forfædre kiende/
J all deris Modgang oc Nød:
Oc sig alene til dig vende/
Som du befaled/ oc bød.

O Gud/ som høyt i Himmelen boer/
En HERRE offuer Herrer alle:
Regærendis alting ved dit Ord/
Som dig kand vel befalde.

Naar ingen Hielp/ er her til rede/
All Verden oss forlader:
Mange vore Fiender effter oss lede/
Oc velforskylt forhader:

Da lader wi strax op Hierte oc Mund/
Til dig vor Gud oc HERRE:
Oc raabe saa fast aff Hiertens grund/
Du vilt vor Frelsere være.

Nu

Nu ere wi stedde i Sorrig oc Nød/
Vore Hierter ere meget bange:
Wi seer for Øyne den visse Død/
Som oss vil gribe til fange.

Derfaare hielp/ at wi here i liffue/
Oc siden blant Himmelske Skare:
Dig altid Loff oc Prijs kunde giffue/
Oc leffue foruden all Fare.

Andreas Laurentius
Theologiæ Professor.

HVo ene sin Fiender ey kand bestaa/
Som mange ere oc stiffue/
Hand fremmede Hielp opsøge maa/
Om hand ved mact vil bliffue.

Saa gaar oss Menniske i Verden her/
Som ere i megen Fare/
Aff mange Fiender fiern oc nær/
Wsiunlig oc obenbare:

Mod huilcke/ om wi der paa giffue act/
Wi ere saa suage oc ringe/
At wi ey met all vor mact/
Den mindste aff dem kunde tuinge.

Dog haffuer Gud selff ved sin Søn/
Som alting haffuer i volde/
Lært oss ved en Christen Bøn/
Huor wi kunde Seyer beholde.

Oc met hans Hielp igennem gaa/
Alt huad oss paa kand komme/
Vor Fiender skulle ey offuerhaand faa/
Huor stercke de ere oc grumme.

Naar wi ekon ved en trofast Bøn/
Ligge alltid Gud i Øre/

Hand

Hand haffuer oss loffuet at giffue dem løn/
At hand vor Bøn vil høre.

Om wi begære det/ som oss bør/
Ey tuifflende paa hans Naade/
Oc trenge oss ind at Himmerigs Dør/
Beklagendis selff vors vaade.

Hand vil for vor skyld selff opstaa/
Oc hielpe oss aff den Fare/
Oc paa den sted vor Fiender slaa/
Som de sig mindst tage vare.

Thi er det raad wi bede met flid/
Selff ere wi suage oc redde/
At Gud vil føre for oss den Strid/
Wi daglig ere i stedde.

Iohannes Franciscus
Ripensis, D.

AT bede ret er Arbeyd stort/
Oc vanskeligt at vdrette/
Der bliffuer oc intet i Verden giort/
Som mere haffuer at sætte.

Thi der hør til baade Styrcke oc Kunst/
Sin Tancke oc Tale regære
Saa/ at Gud giffuer oss sin gunst/
Oc giør huad wi begære.

Troen kand vdrette sligt/
Som er en Aandelig Kempe/
Naar wi ere met Gud forligt/
Oc giøre vor Bøn met lempe.

Naar wi vor Nød hannem drage for/
Oc acte vor Bøn til pricke/
Sættendis i hans egne kaar/
Huad hand vil giøre/ eller icke.

Oss til hielp vil hand da vist/
Opreyse sig i sit Sæde/
Der ere mange som det haffue frist/
Oc selff forsøgt den Glæde.

Endog at huercken Maade/ eller Tid/
Følge vor begære oc tycke/
Gud giør dog Sagen i den flid/
Som kommer oss mere til Lycke.

Naar

Naar ekon vor Sag hoss Gud er god/
Wi tuiffle ey paa hans Naade/
Oc ey til stede vort Kiød oc Blod/
Offuer Tancke oc Bøn at raade.

Vor Fader lader hand kalde sig/
Alt gaat vil oss til vende/
Dog om wi lade oss finde slig/
Som ham for Fader kiende.

Synderis Bøner hør ey Gud/
Den hellige Scrifft det jætte/
Dennem som ey acte hans Bud/
Endog de bede sig trætte.

Aff wskiøt Ord giør mand ham keed/
Sig selff skal det vel røne/
Forfengelig Bøner ere ham oc leed/
Dog de ere farffuet grøne.

Thi er det raad wi lære vel/
Aff denne Bog oc flere/
Huad/ Huorlunde/ oc met huad skiel/
Wi noget aff Gud begære.

Iuarus Bartolinus.

JESVS Guds Søn vor Frelsermand/
Tre ting oss ALLE befaler hand:
At wi skulle Vocte oss/ Vaage/ oc Bede:
Om wi ville haffue Himmerigs glæde.

Disse tre Ting met største flid/
Skulle wi tage for i DENNE tid.
Om huilcke ieg nu ydermere/
Noget vil dicte scriffue oc lære.

1. SEE til skulle wi grandgiffuelig/
Oc vocte oss gantske flittelig:
At vor metfød den onde Natur/
Ey fører oss hen i Synden Sur:
Som er tilbøylig aff sin art/
Til ont at raade met en fart.

SEE til skulle wi grandgiffuelig/
Oc vocte oss gantske flittelig:
At Dieffuelen ey met Suig oc List/
Locker oss til sig fra Jesu Christ:
Vor rette HErre oc Konning kier/
Som for oss Alle døder er.

SEE til skulle wi grandgiffuelig/
Oc vocte oss gantske flittelig:
At Verden ey met Lyst oc Pract/
Skill oss fra euig ære oc act.

Før

Før det ſkull ſkee/ Jeg ſant vil ſige/
Da vaar bedre mand krøb i Madicke lige.

SEE til ſkulle wi grandgiffuelig/
Oc vocte oſſ gantſke flittelig:
At wi ey groffuelig oſſ forſeer/
Imod vor Næſte oc vor Gud kier:
Met Druckenſkab oc met Fraadzerj/
Oc Sorrig for vor ophold fri.
For ſaadan Ting ſkull wi oſſ tage-vare/
Om wi ville vndgaa Euig Fare.

Vaage ſkulle wi oc Alle til lige/ *II.*
Vdi ſaa maade ſom ieg vil ſige:
Guds Salig Ord ſkulle wi gierne **høre**/
Lad ingen Ting oſſ der fra føre.
Dernæſt ſkulle wi Guds ord **Beuare**/
Vdi vor Hierte lad dem ned fare:
At de kunde der rodfeſtis ſaa/
At der kand mangefold Fruct affgaa.

TRO faſt ſkulle wi aff Hiertens grund/
Huad Gud tilſiger oſſ met ſin Mund:
At hand vil være oſſ naadig oc blid/
Opuecke vor Legem paa Domdags tid:
Oc giffue oſſ alle det Euige Liff/
Huor wi ſkulle leffue foruden kiff.

Frycte Gud skulle wi retsindelig/
Oc elske hin anden foruden Suig/
Huem wi kunde trøste / hielpe / oc bade/
Skulle wi for ingendeel efterlade.

De Fattige skulle wi gierne giffue/
J all den stund wi ere i liffue/
Haffue wi meget/ giffue rundelig/
Haffue wi lidet/ giffue maadelig.

Det Kald wi haffue aff Gud oc Mand/
Ihuad det er/ eller neffnis kand/
Skulle wi met flid tage vare paa/
Ihuor det oss i Verden mon gaa/
Oc tencke wi skulle baad Fattig oc Frj/
Giøre Regenskab for vor Fogderj/
For Gud en Herr offuer Himmel oc Jord/
Som er Almectig i Gierning oc Ord.

III. Bede skulle wi oc inderlig/
Stedze oc altid aluerlig/
Oc raabe paa allis vor HERR oc Gud/
Effter hans strenge oc trøstelig Bud.

Thi Gud vil haffue det aff oss alle/
At wi skulle hannem alene paakalde.
Hans Hielp behøffue wi alle ocsaa/
Baade Fattig oc Rige/baad store oc smaa.

Thi

Thi Dieffuelens Mact er oss imod/
Oc staar effter Allis vor Hierte Blod:
Vor egen Natur/ *Affect* oc Sinde/
Er oc en aff vor største Fiende:
Oc onde Folck i Verden mange/
Er redebon til at giøre oss bange.
Disse fører oss i Last oc Skendsel/
J Hierte Sorg oc alskens Trengsel/
Oc skiller oss aff met Himmerig/
Vden Gud oss hielper i Jorderig.
Derfor skulle wi aff Hierte oc Mund/
Bede Gud om Hielp i allen stund.
Saa vil hand staa oss trolig bi/
J denne vor daglig Kamp oc Stri.
Thi Christnis Bøn meget formaar
Hoss Gud/ om den aff Hiertet gaar/
Som oss Kong Dauid met glæde lader høre/
Gudfryctigis vilie Gud gierne vil giøre.
Exempel der paa baad gamle oc ny/
Kunde wi vel finde i huer en By.
Men her maatte nogen mig tilspøre/
Vdi saa maade sin Ord fremføre:
Huo kand giøre oss en Supplicatz?
Den wi kunde bruge i alskens Platz?
Til den Allerhøyeste HERR saa bold?
Som alting haffuer i Mact oc Vold?

Her

Her til vil ieg dig ſuare/ min Ven/
Oc ſige dig ſant foruden meen:
JESVS den Allerhøyeſtis Søn/
Hand haffuer oſſ lært en almindelig Bøn/
Som paa vort Maal kallis **Fader vor**/
Oc er den ſkøneſt i Verden er giort/
J den befatter hand viiſelig/
Oc giffuer for gantſke kortelig:
Huad Gud kand komme til heder oc ære/
Oc alt det oſſ kand nytteligt være.
Hand kiender ſin Faders Hierte beſt/
Hand veed oc huad wi behøffue meſt.
Denne ſkulle wi baad Gamle oc Vnge/
Bære frem til Gud met Hierte oc Tunge/
Oc viſt foruente god Hielp oc Trøſt/
For hans Søns ſkyld oſſ haffuer gienløſt.
Men huo ſom den vil ret forſtaa/
Hand læſe denne Bog met ſtor attraa.
Thi hun vdtyder merckelig/
Huad den indholder grundelig/
Det ſkull wi i Sandhed huer befinde/
Om wi ville flittelig læſe hende.
At roſe hende mere giørs icke behoff/
Hun fører met ſig ſin egen loff.

O

O milde Fader i Himmerig/
Hielp oss dine Børn i Jorderig:
At wi kunde vocte oss/ Vaage oc Bede/
Vdi slig maade oss stedse berede:
At wi met CHRISTO Allesammen/
Met glæde kand indgaa Himmerig/
AMEN.

Erasmus Katholmius.

En

En kaart Vnderuisning/
Om Bønen/
Huorledis mand skal bede / vdi vor HErris JEsu Naffn: Oc huad en Christen Bøn formaar oc vdretter.

En Christen Bøns loff oc brug.

DEn største Vissdom / det største Arbeid
Den høyeste Prijss oc ære:
Blant alt det ieg i Verden veed/
Nogen steds vnder Solen at være.

Det er / at træde i Himmelen ind/
Faar Gud / met hannem at tale:
Aff ydmygt Hierte oc trofast Sind/
Som hand selff monne befale.

Denne er den Sang oc Harmoni/
Som vijdist oc sødist kand klinge:
Intet er oc tryggere til at fly/
End offt met Bedeklocken ringe.

Der met wi naa Guds Gode oc Gunst/
Oc alt ont fra oss vende:
Denne Kaanst offuergaar all Verdsens (kaanst/
Thi lær hende ret at kiende.

Sølff

Sølff/Guld/Fæ/Fiør/Marck/Skou ſaa
Oc ſaadant timeligt mere: (grøn/
Det kant du miſte: En Chriſten Bøn/
Kant du ingenlunde ombære.

Tu Stycker at mercke om en Chriſten Bøn.

DErfaare huo Lycke oc velfærd attraar/
Hand lære ſig ret at bede:
Hand mercke huad en tro Bøn formaar/
Oc haffue den ſtedze til rede.

1. Ret at bede.
2. Huad en Chriſten Bøn formaar.

HVo ret vil bede/ i JESV Naffn/
Er det aleniſte at giøre:
Vdi Mund/vdi Leffnet/vdi hiertens faffn/
For Gud hannem met ſig føre.

1. Ret at bede/ er alene at bede vdi Jeſu Naffn. Johan. 16.

At bede vdi Jeſu Naffn/ er at føre Chriſtum met ſig faar Gud.

Førſt ſkalt du faffne Jeſum god/
Vdi Hiertet met Troen hin reene:
At du hannem kiender Mand oc Gud/
Dog en Perſon alene.

1. Vdi ſit Hierte.

Guds enbaarne Søn aff Euighed/
Vdi lige Mact vden Ende:
Sandelig huo det ey troer eller veed/
Hand kand icke Gud ret kiende.

Thi lære dig JESV Naffn for ſand/
Den rette Gud paakalde:
Gud Fader/ Søn oc hellig Aand/
Som dyrckis bør aff alle.

Der met giøre wi mellem oss forskiel/
Oc mellem den Affgudisk Skare/
Tyrcker oc Hedning/ som Liff oc Siel/
Haffue lagd vnder Dødsens fare.

Thi hine foracte Guds leffuendis Søn/
Ville hannem sin Guddom formene:
Hine giøre til Creatur deris Bøn/
Knæbucke faar Stocke oc Steene.

Men wi som suore i Daaben vor Eed/
Oc oss til Gud forplicte:
J Bønen holde wi hart der ved/
Wi ere met Gud forligte.

Ved vor Brudgom/ vor ypperste Prest/
Hand er den Naadsens Throne:
Hand er sand Gud/ veed derfaare best/
Guds heffn oc vrede at sone.

Hand er sand Mēnisk/tager oss om haand/
Der met paa Mandoms side:
Drager oss til Gud/ fra Syndsens baand
Der paa maa wi fast lide.

O milde Gud/ tilgiff vore Synder/
Det er vor første begære:
For Jesu skyld oc hellige Vunder/
Du kand oss det ey veyre.

Merck

MErck nu fremdelis / du som haffuer act
J JESV Naffn at bede:
Vdi Liff oc leffnet grib du hannem fat /
Hoss dig at bliffue tilstede.

2. Vdi sit Liff oc Leffnet.

Huor Synd oc Last met ont Forsæt /
Haffuer Mact oc Herredømme:
Der er JEsus aldelis forgæt /
Oc nødis der Døren at rømme.

Derfaare vilt du hannem haffue met dig /
Hans Naffn noget gaat at nyde:
Vocte dig fra obenbar Synd oc Suig /
Traadzelig Guds Bud at bryde.

Thi / dømmer dig din Samuittighed /
At du haffuer ont i Sinde:
Hoss Gud / som Synden er gram oc leed /
Din Bøn kand ingen rom finde.

1. *Iohan.* 3.

BLant alskens Synd oc groffue Last /
Som hindre ret at bede:
Ere tuende almindelig store Brast /
Som er / Fraadzerj oc Vrede.

Tuende groffue Laster / som Bønen forhindre.

Huor Fraadzerj tager Offuerhaand /
Met Druckenskabs arge Gieste:
Borte er der / Sind oc all Forstand /
Huercken actis der ære eller Beste.

1. Fraadzerj.

T Vskicke-

Vskickelig er drucken Tunge oc Mund/
Met Herrer ord at føye:
Huad meent du Gud aff saadant fund/
Vil daaris eller lade sig nøye?

Kant du faar Verden Bestilning din/
Icke fuld oc galen vdrette?
End meent du stinckend aff Øll oc Vin/
Hoss Gud din Sag at slette?

Lucæ. 21. It er at vaage oc bede met skel/
It andet at søbbe oc sætte:
Det første det hør en Christen til/
Det andet it Suin met rette.

Psal: 35. *Lucæ*. 2. *1. Pet*: 4. *Tob*: 12.

Ah dyrebar Ting/ som meget vel staar/
Hoss Gud i Himmerigs Rige:
Om du Guds Ord oc Tobiam troer/
Er Faste oc Almiss til lige.

2. Vrede oc Affvind.

Den anden Forhindring Bønen formeen/
Faar Guds Ansict at komme:
Er Vredens oc Heffngærigheds green/
Met Fructer sure oc grumme.

Met Had oc Affuind/ met kiffuorne moed/
Din Jeffnchristen at fordærffue:
Forbiuder din Bøn/ Trøst/ bedring oc boed
Hoss Mildheds Gud at huærffue.

Naar

Naar du begær Gud handle met dig/
Som du met Brødre dine:
See/ huor du dig ynsker daarlig/
Baade Heffn/ Forbandels oc Pine.

J det/ du vnder din Næste intet gaat/
Det samme maa dig vederfaris:
Holder du Guds ord for tant oc spaat/
Tro vist/ dig vil icke sparis.

Men løffter du reene Hender til Gud/
Vden Blodig Smitte oc Flecke:
Da stødis du icke aff Himmerig vd/
Gud dig sin Haand vil recke.

1. Pet: 3.
1. Tim: 2.
Esaiæ. 1.

Derfaare lad falde dit vredelig Suerd/
Oc holt din Kniff i Skede:
Saa er Jesus met dig i ferd/
Oc du Bønhøris met glæde.

FRemdelis vilt du den sande Gud/
J JESV Naffn paakalde:
Jeg vil dig giffue det tredie Bud/
Lad dig det icke misfalde.

3.
Vdi Ord
oc Facter.

Føer Jesum met dig i Tale oc Ord/
Vdi Skick oc Facter dine:
Effter dem gack lige som en Retsnor/
Du skalt ey fra dem trine.

Merck Maade/ merck baade Tid oc Sted/
Met Vilkaar saadanne flere:
Saa tør du ey anden Mester ved/
Som dig denne Kaanst skal lære.

Hans Liff oc gantske Leffnets idret/
Oc all Omgengels til pricke:
Skal være faar oss it Speyel opsæt/
Oss gantsk der effter at skicke.

Hand tackede Gud sin Fader selff/
Hui ere wi da saa seene:
At tacke for det hand oss metdeel/
Paa Siels oc Legemens vegne.

Hand bad om Trøst oc flyde til Gud/
Der hannem monne Sorg paahenge:
Samme vey om Hielp skulle wi tage vd/
Naar Nøden oc Døden oss trenge.

Guds gaffuer tog hand ey vnder Haand/
Hand jo Velsignelsen giorde:
Thi bør oss bede/ baade Quinde oc Mand/
Naar wi sætte oss til Borde.

Hand bad for sig/ hand bad ocsaa
For andre/ oc ingen forgætte:
Saa skulle wi lade til Hiertet gaa/
Vor Jeffnchristens trang met rette.

Vore

Vore Fiender skulle wi ynske alt gaat/
Om de end oss giør quide:
Det giorde Jesus/ vnder haan oc spaat/
Der hand sin Pine maatte lide.

Saa offte/ saa tijt/ bad Jesus Christ/
Nu obenbar/ nu alene:
Men Tunge/ met Hierte/ vndertiden opreist/
Vndertiden paa bøyede Beene.

Hand sucked/ hand klagde/ hand løffte op Øyne/
Hand felde hin modige Taare:
Met saadanne skick lod hand tilsyne/
Sit ygmyg Hiertis aluore.

Saa skulle wi haffue met Jesu til sæd/
Vor Nød faar Gud kundgiøre:
Oc bruge hans Ord/ ey blues der ved/
Gud vil dem kiende oc høre.

Hielp Gud/ at Jesu sidste Ord/
Som hand paa Kaarsset mon giffue.
Naar wi fare aff denne Verden bort/
Maa sidst i vor Mund bliffue.

11.
Huad en
Christen

NAar wi/ som sagt er/ fremtræde nu/
J JESV Naffn at bede:

Vdi Bøn for=

maar oc vdretter. Vdi Mund/vdi Leffnet/vdi Hierte oc Hu/
Haffue hannem met oss til rede.

Da være sig huer/ ved it gaat Moed/
Wi haffue vist Seyr i hende:
Den Bøn trenger sig ind for Guds Foed/
Syrach:35. Gennem Skyen/huo vilde hende vende?

Ja/ førend vort raab det er fremførd/
Før Orden er oss aff Munde:
Esaiæ. 65. Wi ere/ siger Esaias/ Bønhørd/
Hoss Gud i samme stunde.

Er det den ting/ som ellers kommer ved/
Vor Salighed oc Guds ære:
Wi faa der strax den rette beskeed/
Som wi vden Vilkaar begære.

Guds naade/Retfærdigheds glede oc gaffn/
Oc Synds forladels met alle:
Giffuer Gud strax hen i JEsu Naffn/
Saa mange som hannem paakalde.

Skulde wi end dø denne timelig Død/
Oc lide all Verdsens Plage:
Denne trøst skal huercken sorg eller nød/
Vor Liffs tid fra oss tage.

Vilde

Vilde Gud end skønt berøffue dig Liff/
Gods/ Velde/ Act oc Ære:
Dette Haab/ denne Trøst ret aldrig offuer-
Gud dig jo Naadig vil være. (giff/

Blefft du oc nogen tid saa høyt frest/
Dit Liff i vaade kund side:
Strax vil Gud hielpe/ oc være dig næst/
Effter Trøst skalt du ey lide.

Dog vil hand ellers/ naar tiden siger til/
Der oss kand nytte oc fromme:
At wi forsøget met Modgangs spil/
Oc noget paa Løghøy komme.

Det lyckis oss selff/ oc gaar oss vel/
Naar wi saa lade Gud raade:
Hand veed allerbest/ til Liff oc Siel/
Huad oss kand skade eller bade.

Huad skulde oss det/ som wgaffnligt vaar/
Om wi det skønt forhuærffue:
Bedre er/ Gud oss det slet affslaar/
End Liff oc Siel fordærffue.

Derfor naar wi wmyndig ey faa/
Huad wi wuijsslig begære:
Retteligen først Bønhøris wi da/
Oss til beste/ Gud til ære.

Saa lader oss Bede/ i JESV Naffn/
Vden tuil met Tillid trygge:
Sit trofast Løffte oc naadig Tilsaffn/
Skal Gud ey nogenlunde rygge.

Basilius. Vaare end Dieff lene i deris køn/
Som Biergene store oc leede:
De skulle forsuinde for vor Bøn/
Som Vox for Ild hin hede.

Proue: 18. Vort Slaat oc skiold/ vor styrcke oc Skat/
Haffn/ Ancker/ Ro oc Lise:
Vor Himmelske Trappe/ Nøgel oc Legat
Til Gud/ Jeg Bønen maa prise.

O salig/ O meget lyckfalig hand er/
Den Fattige met den Rige:
Huo Bedekonsten lær/ oc haffuer hende kier
For alting/ hun kand ey suige.

Ingen ting er hannem vmuelig for vist/
Hand lade sig icke forlange:
Det er Guds vilie oc største lyst/
Ved Bønen at tagis til fange.

Gen: 32. See mig til *IACOB* den Kempe sterck/
Hand vilde ey lade betemme:
Hand stridde oc brugte sin største hoffuerck/
Til hand sin vilie monne fremme.

Hand

Hand stridde met Mēnisk/hand stridde met Gud/
Til hannem kom Seyr til hende:
Det vaar Guds Søn den Engel prud/
Hannem frelste aff sorg oc vaande.

It Naffn bar hand vdaff den Strid/
Israel maatte hand hede:
Saa fangis Gud/ met fast Tillid/
Naar wi retsindelig bede.

MOSES Guds Mand nappet her aff Røn
Som Scrifften monne kundgiøre:
Sit Embedis Vaaben en aluore Bøn/ *Sap: 18.*
Viste hand retskaffen at røre.

Der Israel stridde mod Amaleeks Hær/ *Exod. 17.*
Hand sig slet intet forglemte:
Opløffte baade Hierte oc Arme i Vær/
Til Gud hans Fiender dempte.

Saa tilige hand Bønrøgelse gaff/ *Num: 21.*
Guds Vrede strax sig stilde:
Alting hand sætte ved Bønen i laff/
Folcket ved Straffen skilde.

IOSVA som viste baade Haand oc Mund *Iosuæ. 10*
Veldelig at bruge til lige:
Met Haanden slog hand ned i grund/
Fem Kongers mact vel Rige.

Met Munden fanget hand siden Gud/
Syrac: 45. Hans Røst den maatte Gud lyde:
At Soel oc Maane paa Himmelen stod/
Oc kunde sig icke frembryde.

En dag bleff der saa lang som to
Amoriterne maatte det gielde:
Saa dapperlig Josua paa dem slo/
Indtil de alle bleff felde.

DAVID Prophete/ saa offte hand bad
Ja offte oc tusinde sinde:
Altid Gud hannem til rede sad/
Oc lod hannem Naaden finde.

1. Paral: 1. *SALOMON* lod sig oc icke forsmaa/
I Faderens Fodspor træde:
Visdom oc Rigdom i huer Vraa/
Vaar hannem ved Bønen til rede.

2. Par: 20. *IOSAPHAT* i største Nød oc Trang/
Der hannem de Syrier plagde:
Ved Bønen vden Suerdslag dem tuang/
De sig indbyrdis nedlagde.

ELIAM (merck it vnderligt Spil)
Loed Gud offuer Himmelen raade:
Hand lod den op/ hand lucte den til/
Som hannem vaar best til maade.

Begæred

Begæred hand Ild/ strax kom det Tegn/
Hans Fiende til Spot oc Plaffue:
Begæred hand brynde/begæred hand regn/
Det vaar som hand vilde haffue.

1. Reg: 18.
2. Reg: 1.
1. Reg: 17. & 18.
Syrac: 48.
Iacobi 5.

DANIEL tilstoppede ved sligt raad/
De glubende Løuers Munde:
De *TRE MEND* bleff lige saa wskad/
J Ovenens Ild hin gluende.

Elisæus/ Manasses/ Ezechias/
Anna oc Susanna hin vene:
Judith/ Esther oc Onias/
Viste huor til Bønen kund tiene.

Det samme fornam de Spedalsk Mend/
Oc den Cananeiske Quinde:
Saa Røffueren/oc den verckbruden suend
Huo dragis dem alle til minde?

Alle de bade saa inderlig/
Oc alle dem Trøsten hende:
Naar wi oc bede/ til mig/ til dig/
Skal Gud sig visselig vende.

Effterdi wi haffue saadane tilsaffn/
Oc Dommedag er til stede:
Effter JESV lære/ vdi hans Naffn/
Saa lader oss idelig bede:

Christe

Christe Guds Søn/ Hielp ret at sige/
Vor Fader i Himmelens throne:
Helligt vorde dit Naffn/ dit Rige
At tilkomme ey forskone.

Ræt som din vilie i Himmelen er/
Lige saa blant oss lad bliffue:
I dag met daglig Brød oss nær/
Klæde oc føde at giffue.

Synd oc Ondskab forlad oss Gud/
Effter som wi forlade.
Thennem alle som oss haffuer brudt imod
Nogen tid/ eller vilde forhade.

Om wi end snuble i Fristelsens tid/
Du lad oss dog icke falde:
Frels oss fra Dieffuelsens had oc Nid/
Ont driff fra oss met alle.

Euindelig hør/ dig Herre til/
Riget/ Mact/ æren allesammen:
Ret aldrig ieg fortuile vil/
Paa din Barmhiertighed Amen.

AMEN. AMEN.
AMEN.

Apocal: 21.

Kom snart Herre Jesu.

Andreas Seuerini
Velleius.

Prentet i Kiø-
benhaffn/ aff Lau-
rentz Benedicht.

ANNO
1 5 8 6.

Paa sin egen Bekostning / Oc
findis hoss hannem til
Kiøbs.

Met Kongelige Maiestatis
Frihed.

Auxilium meum
à Domino.
L. B.

1 5 8 9

P. Gruber Egenn hennd

Anno 1593

Denn :1: Octobris som war denn man-
dag om effthermiddag der klocken
war wid – 3: daa bleff minn
Söster dotter Berethe verme födt
och war dett samme dag Hörrens
thinn

Anno 1594

Denn Löffuerdag nest för alle
Helgennis dage daa bleff
Söster sönn christoffer [illegible]
födt paa Helsted kloster

[illegible]

1.

Anno 1.5.9.6. denn 18 ianuaris
som war enn friday
daa bleff Minn Søster
daatter Ellsse wanne født
paa Halsted Klosther og
war der Löffrvens thing

Anno 1.5.9.7. denn 14 Decembr
war minn Søster Sønn Jørgen
Brides fød paa Halsted Klosther
og war det enn friday og
war den samme dag vordernng
[illegible] hypllens Thing

Anno 1.5.9.8. denn 16 Novemberr
som war enn thorsdag att
effther der klocken war 7.
daa bleff minn Søster [illegible]
forlos og fick enn Sønn gud
giffue hannem dett euig liff
amen

Anno 1599 denn 15 augusti
War minn söster [illegible]
[illegible] Karenn född paa [illegible]
[illegible] gud giffue hende
med alle gudz barnn [illegible]
[illegible] liff

Anno 1600 denn 9 februarij
som war enn löffuerdag der efftr
der Klockenn war vid [illegible]
daa Kalliet Gud Allermectigste
Minn kiere och Bedste [illegible]
[illegible] [illegible] Laffuerentz [illegible]
till gammell gaard, och døde hunn
paa gammell gaard och bleff
begraffuenn j sinn soffne Kircke
[illegible] Kircke denn 18 marsi gud giffue
hende oc alle gudz vdualde den [illegible]
liff och wnda [illegible] hende [illegible]
[illegible] [illegible] amen

Anno 1.5.9.1 Denn 29
Augusti Der Klocken war
wed vii Daa war minn
Söster Sönn Axsell werrin
födt her paa Ulfsmarck
oc war ~~thenn~~ Dag ~~enn~~
fridag

Anno 1.5.9.2 Denn 29
Augusti Daa bliff minn
Söster Sönn ~~Kieller~~ werrent
födt her paa Ulfsmarck
oc war Det om enn
~~fridag~~ Thisdag Det slogh
var
Der Klocken wed 4 oc
war hand födt vnder veir
ens thegn